49950/B

APHORISMI

DE

COGNOSCENDIS ET CURANDIS FEBRIBUS.

EDIDIT.

MAXIMILIANUS STOLL

S. C. R. A. MAIEST. CONSIL. MEDICINAE CLINICAE PROFESSOR P. O.

TICINI REGII. MDCCLXXXVII.

TYPIS IOSEPHI BOLZANI REG. CIVITATIS, ET R. I. UNIVERSITATIS TYPOGRAPHUS.

SUMPTIBUS BALTHASSARIS COMINI.

SUPERIORUM PERMISSU.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

LECTORI.

Aphoristicum Boerhavii dicendi genus, paucis multa complectens, mihi semper est plurimum probatum.

Placent enim fideliter casteque observata, & canones inde legitima inductione confecti, significanter dein, lucideque expressi. Haec dos est Boerhavianis, hoc mihi exemplar fuit: quod si non fuero assecutus, erunt, qui melius facient, sed tum solum, si Boerhavium approximando *sequantur. Verum uti hacc probo, ita displicet illa, ut nunc est; ventosa loquacitas, quae sub amplo verborum volumine nil solidi tenet: displicet illa opinionum vertigo, qua ars laborat, ubi hypothesis hypothesin trudit.*

En cur summi Viri Aphorismis de cognoscendis & curandis febribus meos iunxerim, eosque non paucos, nec absque

labore sane. Nempe illius quaedam aut expungenda videbantur, aut refingenda: alia aliter digerenda: quae utique Vir immortalis, si Illi darentur, Recentiorum observatis nunc uti, pro ingenii sui admirabili felicitate multo abundantius praestitisset. Quippe febrium contemplatio magis solers claros in arte Viros exercuit hucusque profecto multos, neque id incassum: crevit hinc observationum silva, unde selectus institui, & axiomata condi debebant, Boerhavianis inserenda.

Actorum rationem me debere lectori paulo magis articulatam, & quae omissa, mutata, inserta propius spectet, lubens fateor: verum, cum omnium nequeam, intra arctos epitomes cancellos clausus, paucorum nolim, id negotii in tempora praelectionum distuli.

Sed vel sic noverit peritus lector, quid praestiterim, & hosce meos conatus aequi faciet.

CONSPECTUS
MATERIARUM.

FEBRIS IN GENERE.

Stationaria.
Annua.

FEBRIS INFLAMMATORIA.

Morbi inflammatorii, sc.
Phrenitis.
Angina multiplex.
Pleuritis humida, seu angina bronchialis.
Peripneumonia vera.
Pleuritis et peripneumonia latens, chronica.
Pleuritis sicca.
Paraphrenitis.
Inflammatio mediastini, pericardii, cordis.
Hepatitis et icterus multiplex.
Inflammatio ventriculi.
Inflammatio intestinorum.
Nephritis.
Inflammatio vesicae urinariae.

FE-

FEBRIS INDETERMINATA, NOVA, INCOGNITA.

METHODUS GENERALIS, SYMPTOMATICA.

Symptomata febrium potiora:

frigus.
tremor.
anxietas.
sitis.
nausea.
ructus et flatus.
vomitus.
debilitas.
malignitas.
calor.
delirium.
coma.
pervigilium.
status nervosus.
convulsio.
sudor.
diarrhoea.
exanthemata.
aphthae.

FE-

FEBRIS BILIOSA.

FEBRIS PITUITOSA.

Peripneumonia notha.

FEBRIS INTERMITTENS.

Febris continua remittens.
Febris ardens, seu καυσος.
Febris putrida.

FEBRES EPIDEMICAE INTERCURRENTES.

Variolae: earum insitio.
Morbilli.
Scarlatina.

FE-

FEBRES SPORADICAE, SINGULARES.

Febris lactea.
Febris puerperalis.

FEBRIS LENTA HECTICA.

Phthisis pulmonalis.

MONITA ET PRAECEPTA.

FE-

FEBRIS IN GENERE.

1.

Febris frequentissimus morbus, plerorumque morborum aut initium, aut comes, aut finis est; eorum quoque, uti & mortis, & sanationis optima caussa; hinc accuratius explicanda.

2. Cujus quia abdita habetur natura, summa ope cavendum ab omni errore, in illa indaganda.

3. Errori tamen facilem hic occasionem praebet ingens numerus symptomatum, quo plerumque stipatur, & sine quibus febris esse potest.

4 Ut ille vitetur, opus erit ex infinitis illa phoenomena sola eligere, quae omni febri semper adsunt, quorumque cognita praesentia omnes medicos docet febrim adesse; quorum absentia judicant, hominem febre carere.

5. Dein ex his detectis, riteque expensis natura febris individua invenienda erit.

6. Febris omnis calorem praeternaturalem, pulsuum a naturali conditione alterationem, atque aliam quamcunque functionem, vel etiam plures, laesas habet: vario id tamen tempore, gradu, successione.

7. Haec vero derivanda sunt ab irritabilitate cordis & arteriarum aucta. & exstimulata, a quocumque demum stimulo, & vitae sic irritatae conatu adversus stimulum inimicum.

Igitur febris est affectio vitae, conantis mortem avertere.

8 Hinc febris notio nec a fermentatione, neque ab humorum dissolutione, neque ab eorundem coagulo, aut densitate universim est repetenda. Ne forte quasdam ipsius febris caussas remotiores, aut illius effectus habeas pro caussa proxima.

9. Ex his quoque colligitur, febrim morbum esse non hujus solum, vel illius humoris, sed totius substantiae.

10. Ubi ea irritatio tanta est, ut morbus velociter, & cum periculo decurrat, febris *acuta* dicitur.

11. Ubi tarde, idque cum periculo, vel etiam sine eo, *lenta* vocatur.

12. Utraque *communis* sive epidemica, vel huic illique homini *singularis*.

13. *Acuti febriles morbi* vocantur, quos dicta febris (10) comitatur; *chronici febriles* autem, in quibus adest febris (11).

14. Hinc illorum omnium (13) explanatio pendet a cognita prius febris natura:

15. Quam cum in irritabilitate cordis & arteriarum aucta posuerimus, eaque augeri, incitarique possit a caussis numero & varietate infinitis, patebit, febris caussam proximam infinitas caussas pro suis proximis agnoscere:

16. Quarum binae semper conjungi debent ad producendam febrim, *praedisponens* una, atque altera *excitans*: cum neutra sola sufficiat.

17. Caussae excitantes sunt numero ferme infinitae; cum quidquid nimium stimulare cor & arterias possit, ad caussas febriles pertineat: sola quoque corporis disproportio ad ambientia, febris fit caussa.

18. Caussae excitantes fere solae notae, & saepius determinandae, praedisponentes, ut plurimum, ignorantur.

19. Caussa praedisponens per febrim ipsam tollitur, aut in perpetuum, uti e. g. in vario-

lis, & morbillis, aut pro tempore, uti in febribus aliis plerisque.

20. Nonnunquam ea solum ex parte auffertur: inde relapsus.

21. Caussae excitantes, utut (17) inumerae, ad certas nihilominus classes reduci possunt: sunt enim quaedam *singulares* aliae vero *universales*.

22. *Singulares* uni tantum, alterive individuo ita insunt, ut in pluribus eodem simul tempore non reperiantur. *Universales* vero, aut *populares* pluribus communes sunt, eadem tempestate eodem fere módo affectis.

23. Propiores singulares caussae (22) referri possunt ad quaedam capita: α) Ingesta acria, cibi, potus, condimenti, medicamenti, vel veneni titulo, eadem donata hac proprietate, ut digeri, moveri, excerni nequeant; aut ea copia assumta, ut irritent, suffocent, obstruant, putrescant. β) Retenta intra corpus, quae excerni solebant, ob frigus, unctiones, animi affectus tristes, cibos, potus, medicamenta, venena, aërem nebulosum pinguem, quietem, exercitia solita remissa, obstructiones, compressiones a contentis, vel ambientibus. γ) Gesta, ut motus nimius animi, vel corporis, calor, aestus. δ) Applicata externa, acria, pungentia, rodentia, lacerantia, urentia, inflammantia. ε) Quae hu-

mores, horumque motus valde immutant, ut multa externa, vel interna, fames, evacuatio, pus, aqua, ichor, hydropicorum, empyicorum, serum acre alicubi collectum, bilis accensa, inflammatio, suppuratio, gangraena, cancer, vigiliae nimiae, acriora cuiuscumque rei studia, venus nimium culta &c.

24. Caussae universales [21] aut certae annorum constitutioni periodice recurrenti debentur, aut annuae mutationi, aut intercurrenti cuidam universali miasmati.

25. Hinc febrium momentosa divisio nascitur: cum caussae *singulares* dent febres *sporadicas*, itemque *singulares*; *universales* vero *stationarias*, *annuas*, & *epidemice intercurrentes*.

26. Sporadica febris est a vitio quodam domestico, & singulari, tempus anni aut constitutionem epidemicam non respiciente, utut illa in epidemicum morbum plerumque convertatur, aut cum eodem jungatur, exemplo variolarum &c.

FEBRIS STATIONARIA.

27. *Stationaria* certo annorum curriculo continetur, sensim increscit, viget, atque iterum decrescit: alteri alterius indolis subnascenti locum concedens.

28. An *eaedem* stationariae post aliquot emensa annorum curricula certo ac stabili quodam ordine recurrant; num earum definitus quidam sit numerus, an vero novae subinde nascantur, determinari non potest, ob defectum observationum multis annis continuis, per industrios medicos, eodem in loco capiendarum, & cum aliis, alibi institutis, comparandarum.

29. Hinc ignoratur hucusque indoles, numerus, extensio, periodus febrium stationarum.

30. Id solum constat per observationes Sydenhamianas, & nostras, febrim stationariam omnibus omnino febribus, & febrilibus morbis, seu sint ab annua mutatione, seu a caussa quadam singulari productae, dominari, eosque in suam potestatem redigere:

31. In chronicos quoque, seu febriles illi sint, seu febris expertes, magnum imperium esse stationariae febris.

32. Febris stationaria varios saepe lusus habet, variosque morbos mentitur, utut eadem ubique sit & indoles morbi, atque eadem ubique & indoles morbi, atque eadem ubique medendi ratio.

33. Cognosci autem stationariae natura potest 1mo ex spontanea morbi sibi relicti solutione solius naturae viribus peracta, ejusdemque

que eventu vario, spontaneo. 2do ex juvantibus & nocentibus forte adhibitis. 3tio ex analogia cum aliis febribus, aliunde cognitis.

34. Hinc intelligitur, quid agendum sit, in novae febris ingressu.

35. Cum sub iisdem aëris qualitatibus sensibilibus diversae nihilominus subinde stationariae febres sint observatae, patet, alias quoque dari atque hucusque ignotas caussas febrium popularium.

FEBRES ANNUAE.

36. Annuae febres dicuntur, quae singulis annis constanti quadam lege recurrunt, seseque excipiunt, nisi quaedam temporum anomalia, coelique mutationes abnormes intercurrant, & hanc annuarum successionem turbent.

37. Sunt autem hae annuae: febris inflammatoria, biliosa, pituitosa, quae quasi principes & febres cardinales considerantur, itemque intermittens.

38. Quarum singulae tam late patent, ut innumerae aliae febres ad aliquam ex hisce reduci possint, ad eam videlicet, quacum major affinitas, & analogia intercedit.

39. Quaelibet harum cardinalium definitae

anni parti respondet: inflammatoria adultae hyemi, & veri primo, biliosa aestati vigenti, atque inchoanti autumno: pituitosa vero istius fini, & initio hyemis. item veri in aestatem vergenti. Intermittens in ver atque autumnum cadit.

40. Quodsi tempora anni consuetum suum tenorem non observent, alius quoque erit febrium habitus ad anni partes.

41. Varia erit cardinalium harum duratio, intensio, modificatio, lusus, successio, degeneratio, complicatio, & inter sese, & cum aliis morbis, quae omnia summam medentis attentionem petunt.

42. Hae quoque, quemadmodum stationariae, sensim increbrescunt, vigentque, ac sensim iterum decedunt, seu multitudinem aegrorum spectes, seu morbi vim.

43. Tum vero circa constitutionum annuarum initia, exitusque medium quoddam compositumque genus febrium observatur.

44. Quaelibet harum cardinalium morbos suos subalternos habet. Sic cephalalgiae, lippitudines, anginae, tusses, fluxus alvini &c. tanquam aegritudines subalternae febrim principem seu cardinalem sequuntur, eadem, ac febris dominans, ratione sanandae.

45.

45. Morbi quoque alii sub annua dominante observati aut ejusdem indolis sunt cum febre annua; aut, utut a caussis singularibus producti, ab eadem nihilominus reguntur. Exemplo apoplexiarum, abortuum, arthritidis, hypochondriaseos, hydropis, phthiseos, multorumque aliorum.

46. Unde maximi momenti lex sequitur, ut eidem ad speciem morbo sub differentis febris annuae dominio non eandem medicinam facias.

47. Febres annuae suam denominationem saepe a quodam praedominante symptomate trahunt, unde pleuritica, peripneumonica, rheumatica, miliaris, petechialis, variolosa, morbillosa, scarlatinosa, erysipelatosa, tussis convulsivae, dysenterica &c. constitutio audit.

48. Nihilominus notio practica & directrix morbi, non tam ex ejusmodi syptomate praevalente, quam ex annuae febris natura, cum stationaria collata, desumi debet.

49. Atque universim, qui febri medetur, & *annuae* simul, & *stationariae* rationem habere debet; cum eadem licet stationaria, diversis anni partibus, diversa annua, diversimode alteretur.

50. An febres annuae nonnumquam suos limites egrediuntur, vice temporum non suppres-

pressae? an tunc in alias anni partes, aliis febribus dicatas proferuntur, atque ita stationem diutius obtinent, *stationariae* effectae?

FEBRIS INFLAMMATORIA.

51. Ad febres principes pertinet inflammatoria, seu synochus imputris.

52. Sanissimos persaepe corripit, sine prodromis, aut iis paucis, & pauco tempore. A valido frigore orditur. Sequitur calor assiduus, attactu non auctus, quin potius mitior: pulsus pleni, fortes, duri, accelerati; subinde vero suppressi & fictitie molles, praecipue, si alicubi gravis dolor saeviat; facies rubra, vultuosa; oculorum splendor, & dolor palpebrarum ac tensio: olfactus deperditus; lingua albida, aut praeruba, humectata tamen, nisi in gravissimo malo, & diu durante: oris & labiorum siccitas. Sitis. Cephalalgia. Dolor lumborum & lassitudo. Somni breves, & cum insomniis, vel & assidua somnolentia in infantibus, puerisque cum pavore & terriculamentis. In his quoque uti etiam in irritabilioribus tendinum saltus, & artuum motus leviculi convulsivi. Delirium subinde, & cum ferocia. Alvus nulla aut rara, & resiccata; urinae parcae, flammeae. Febris uno tenore pergit, vesperis noctuque parumper aucta, sine frigore tamen, donec circa auroram modice mitescat.

53. Amat

53. Amat haec febris tempora praeprimis frigida siccave, hyemem adultam, ver primum, loca editioria, borealia, aetatem juvenilem, virilem, fibram exercitatam. sub diaeta spirituosa, carnea, itemque gravidas.

54. Ita tamen, ut non excludat infantes, puerosque, chloroticas, item phthisicos. Non nunquam quoque in hydropicis observatur. Inde hydrops inflammatorius, plethoricus.

55. Decurrit non interrupta, & absque periodo, intra 14. dies plerumque, subinde citius, ut levissima intra nychthemeron terminetur.

56. Nihilominus inflammatoriae febres etiam *chronicae* sunt observatae, complurium mensium, annorum, in haemoptoicis potissimum, corpore gracili, collo longo, genis roseis, thorace angusto, scapulis alatis, extantibus, fibra irritabiliore, & ingenio praecoci, acuto.

57. Hanc producunt evacuationes sanguinis consuetae nunc suppressae narium, mensium &c. Perfrigeratio calefacto corpore, labor intensus corporis animique; insolatio, diaeta spirituosa valde; medicamenta acria, frigus boreale intensum. Graviditas, puerperium, vulnera &c.

58. Caussae leviores, symptomata mitia,
cor-

corpus antea sanum salutem : contraria periculum portendunt.

59. Febris inflammatoria alia *simplex* est, alia vero *composita*, quae aliam febrim sibi junctam habet, inflammatoriae comitem, effectum, caussam : Estque composita frequentissima ; varietate symptomatum, discrimine, sanandi labore summopere notanda.

60. Frequentior est inflammatoriae complicatio cum biliosa, variolosa, morbillosa, miliari, petechiali, scarlatinosa, erysipelatosa &c. Inde Medicorum dissentio componenda, de antiphlogistica methodo in hisce febribus, varioque illarum stadio.

61. Ea sepius quoque, ac vulgo putatur, sub schemate febris putridae delitescit, aut cum eadem complicatur. Hinc & inflammationes occultae, perniciosae, pulmonum, viscerum abdominalium in ipsa febre putrida. Diagnosis adcurata hic summe necessaria, sed difficillima.

62. *Simplex* aeque, ac *composita* vel est *universalis*, & sine topica inflammatione cujusdam partis, vel vero cum eadem.

63. Hinc nova divisio fit, febris inflammatoriae sive simplicis, sive compositae varietates complectens, phrenitidem, anginam variam

riam, gastritidem, enteritidem &c. de quibus infra.

64. Terminatur, si simplex fuerit, 1mo in salutem *a*) benigna resolutione, *b*) crisi bona, saepius sudoribus, haemorrhagiis, urinis, rarius alvi fluxu *c*) abscessu tempestive extrorsum aperto. 2do In mortem vero inflammationis magnitudine; crisi erronea; abscessu interno clauso, non aperiundo; gangraena; 3tio in alium vero morbum, eumque varium, pro varia variorum viscerum laesione per febrim inducta.

65. Composita vero terminatur & hisce modis, & aliis quoque, febri complicatae propriis. Nonnunquam abit in febrim proxime instantis constitutionis, aut cum eadem complicatur.

66. Composita peior est simplici.

67. Curatio fit laxando stricta, minuendo humorum movendorum quantitatem, sc. phlebotomia larga, iterata; fotu emolliente, potuque eodem, saponaceo, acidiusculo, refrigerante, diaeta consimili, quiete corporis animique; atque iis omnibus, quae sub nomine regiminis antiphlogistici sunt nota.

FEBRIS INFLAMMATORIA CUM INFLAMMATIONIBUS TOPICIS.

68. Nunc febris inflammatoria consideranda, quae singularem inflammationem sibi iunctam habet, huic, illive organo inductam, unde ab ejus functione laesa toti morbo imponitur nomen; talis est phrenitis, coma, carus, angina, peripneumonia, haemoptöe, pleuritis, inflammatio mammarum, diaphragmatis, ventriculi, hepatis, lienis, mesenterii, intestinorum, renum, ureterum, vesicae, uteri, juncturarum &c.

PHRENITIS.

69. Si delirium perpetuum, non raro ferox, a cerebro primario affecto, cum febre acuta continua inflammatoria oritur, vocatur *phrenitis vera*; ab alia phrenitide, alias & caussas caussarumque sedes habente, distinguenda.

Si a malo aliunde in cerebrum delato in febre, inflammatione &c. *phrenitis symptomatica*, Παραφροσυνη, desipientia, dicitur.

70. Caussae sunt eae omnes, quae febris inflammatoriae, caeterarumque inflammationum, illaeque praeterea, quae sanguinem validius ad encephalum urgent, ira, insolatio, opium, nocturna aut pocula, aut studia, vis externa capiti illata &c.

71. Antecedunt *veram*, calor, dolorque in-

internus capitis, ingens, & inflammatorius; sanguinis copia nimia; dispositio inflammatoria; rubor oculorum, faciei; somni turbulenti; desipientia levis; adolescentia; calidorum usus; insolatio; vigiliae; ira; moereor; protervia seu ferocitas; oblivio subitanea; siccitas totius, maxime oris, faucium, gutturis; oculi lucis impatientes, scintillantes, involuntarie lacrymantes, lemosi; collectio floccorum.

Alteram vero omnis fere morbus acutus cum febre; dolor artuum, laterisque, velut a pleuritide rheumatica, & vagus, cum levi perturbatione animi; inflammatio pleurae, pulmonis, diaphragmatis, quae pessima; hanc praesagit lingua nigra, alvus suppressa, urina aut parcissime secreta, aut in vesica retenta, aut excreta parca, pallida, decolor, tenuis, ubi antea contrarium obtinuit; urina cum suspenso nigro; *αδιψια* ferocitas; rubor; pervigilium; cutis sicca, strigosa, imperspirabilis; foeces albae (hae ubique lethales) respiratio cita in morbo non pectoris, pulsui non respondens; deglutitio per vices laesa, potu in nares regurgitante, absque angina; signa instantis inflammationis in capite.

72. Utraque (71) ubi praesens est, haec habet symptomata. 1mo idearum sensilium depravationem, ut & sensuum internorum, & rationis, & affectuum. 2do ferocitatem auctam, & efferam, inquietem, vel saepe somnos turbulentos. 3tio pulsum durum, respirationem

ra-

raram , & magnam. 4to faciem plerumque rubram valde, vultuosam, adspectu horrendam, oculos protuberantes, trucesque, stillicidium narium.

73. Prognosis hisce fere describitur:

Phrenitis vera est acutissimus morbus; 3tio, 4to, 7moque die necat, raro hunc transgreditur.

Inde aut convulsi, aut apoplectici pereunt, magnitudine inflammationis; lympha coagulabili intra meninges transsudante; sero copioso in ventriculis collecto, vicina premente.

Aut abit in maniam insanabilem meningibus duris, incrassatis, concretis.

Paulisper adscendens immanis fit.

Saepe desinit in lethargum, coma, catochen.

Vomitus aeruginosus ratione inflammati cerebri; sputatio frequens & indecora in adstantes; tremor; foex alvi & urina interceptae, vel albae; urina cruda; convulsio; venatus floccorum volitantium; oculi pulverulenti, fixi, obliqua tuentes, distorti, alter altero major, albuginea prospectante, pupilla ampla, ad lucem immota; masticatio continua, cum oris spuma; deglutitio laboriosa, sonora, suffocans; dentium stridor; *αδιψια* plerumque convulsionis praenuncia; permutatio symptomatum perpetua; ulceris tumentis subsidentia, frequentia sunt praesagia periculi summi, & mortis.

A pe-

A peripneumonia letalis; a variolis mala admodum; ab ileo letalis.

Inflammatio paulisper fixa, & asperitas faucium ad superiora vergens creat phrenitidem mortiferam; hi palpant, & laboriosi sunt.

Quae versatur circa necessaria, pessima.

74. Cadavera defunctorum a phrenitide exhibuere encephalum inflammatum, gangraenam, abscessum, sphacelum cerebri, aut acres rodentes ichores.

75. Ex quibus cunctis elicitur caussa proxima phrenitidis verae, inflammatio vera encephali primario orta; symptomaticae vero, inflammatio similis orta a raptu materiae phlogisticae in encephalum.

76. Quidquid has producere potest, fungi poterit caussae propioris munere (71).

77. Quin hinc vera diagnosis utriusque mali.

78. Curatio requirit attentionem ad sequentia.

Phreniticis varices, vel haemorrhoides fluentes prosunt. Alvi fluor bonus.

Dolor ad pectus, artusque, vel & vehemens tussis superveniens, saepe solvit malum. Ut & haemorrhagia.

79. Phrenitis vera requirit citissime vali-

dissima remedia, quibus tolli possit inflammatio ad encephalum orta.

80. Quae petenda maxime ex curatione inflammationis in genere, observatis hisce. Venae sectio instituenda larga, per amplum vulnus, repetita, in pede, brachio, jugulo, fronte. Hirudines ad tempora, retro aures, & cruenta nuchae scarificatio post phlebotomias. Diluentia ex decoctis antiphlogisticis, nitrosis, affatim haurienda. Clysmata antiphlogistica, additis laxantibus. Ad anum hirudines, maxime, si haemorroides olim tumuerunt. Collutoria, gargarismata lenia revocanda in crebrum usum. Nares, oculi, aures fovendae. Caput radendum. Pediluvia, epispatica, cucurbitae, ad inferiora adplicanda. Corpus moderato frigore reficiendum, & erectum tenendum.

81. Si vero phrenitis ab alio morbo inflammatorio jam facto oritur, ante omnia attendendum, an genius ejus mali patiatur adhiberi modo dicta (80); si non, tum curanda ex methodo illi morbo debita, semper additis derivantibus, & topicis remediis.

82. An camphora cum nitro in vera phrenitide, an potius in delirio a systemate nerveo per febrim nimis irritato? an moschus, & quando? an post usum venae sectionis, & aliorum refrigerantium, opium? an hoc serius magis convenit, febre cessante, delirio levi, desi-

desipientia, fatuitate ob keneangeiam remanente? Nocebit certe in vera phrenitide vigente.

83. Huc phrenitis puerperarum spectat, in non lactantibus, aut non sufficienter; post primum puerperii triduum, incerto tamen tempore, a plethora ad encephalum determinata, oriri solita; in maniam, saepe sanabilem, non raro abiens.

84. Huc quoque phrenitis a vi externa capiti illata; evacuationibus sanguinis uti in *vera*; purgationibus antiphlogisticis; actu frigidis, nive, glacie, panni sale amoniaco, nitro imbutis, toti capiti impositis, & dein adspersa frigida madefactis sananda.

85. Relapsus faciles; convalescentia tarda.

ANGINA.

86. Impedita valde, dolens admodum, vel & impedita & dolens simul deglutitio, atque respiratio, quae contingit a caussa, morbosa agente in partes binis his functionibus inservientes, supra pulmones, & stomachum positas, *angina* vocatur.

87. Cujus duplex observatur species; prima sine ullo signo tumoris externi, internive apparet; altera vero cum aliquo tumore in ali-

qua parte organorum descriptorum [86.] deprehenditur semper.

88. Illa prior in fine morborum diuturnorum, maxime post ingentes & saepe repetitas evacuationes, contingit; pallorem faucium, siccitatem harum, tenuitatem simul, comites habet; quare nervos & musculos resolutos plerumque habet; raro curatur, & tum tantum remediis replentibus vasa vacua bono succo vitali, calefacientibus, corroborantibus. In phthisi fere semper est signum imminentis mortis.

89. Eadem prior species aliquando oritur subito sine signis manifestis praegressis ullius morbi; vix capit medelam; & fere semper, post mortem, suppuratum pulmonem demonstrat.

90. Quae cum tumore accidit, varia nomina accipit, vel a natura tumoris, vel a loco per tumorem occupato; sc. catarrhalis, inflammatoria, purulenta, scirrhosa, cancrosa, gangraenosa, putrida, maligna, pituitosa, biliosa, erysipelatosa, scarlatinosa, miliaris, aphthosa, morbillosa, variolosa venerea, convulsiva.

91. Occupant hi tumores (90) linguam, ejus musculos; palatum, tonsillas; uvulam, hujus musculos; cava ossium frontis, maxillae superioris, ossis sphaenoidis, enato & ibi radicato polypo increscente, nares obturante, pa-

la-

latum deprimente pendulum, fauces angustante, pharyngem, laryngemque occludente; musculos ossis hyoidis omnes, vel aliquos; musculos laryngis externos, internos, communes, proprios, asperae arteriae membranam interiorem muscularem; pharingis musculos superiores, & oesophageum; ipsum oesophagi musculum; glandulas asperae arteriae & oesophago ita vicinas, ut hae fistulae ab iis tumentibus comprimi queant, ut sunt salivales omnes, tum vagae circa haec loca, ac tandem ipsae thyreoideae.

92. Ex qua historia (88 ad 92) perspecta apparet ratio tam multiplicis, improvisi, & funesti saepe eventus, hujus mali (86).

93. Quum vero tam varius ille morbus sit, tam varium effectum producat; variaque adeo remedia & artem medendi postulet, brevitas hic necessaria non permittit, singula hic recensere: hinc de inflammatoria angina paucisque aliis potissimum agendum.

ANGINA INFLAMMATORIA.

94. Quando ab inflammatione, glandulae [91] vel musculi [91], occupantur, tum oritur morbus, hic accuratius describendus, ob summam, qua funestus est, acutiem, & velocissimam, & insuperabilem saepe violentiam.

95. Huius (94) mali caussa 1mo in ge-

re est omnis ea, quae inflammationem quamcunque potest producere. 2do illa omnis, quae inflammationis caussas determinat inprimis ad loca descripta (91) maxime ad laryngem, pharyngem, os hyoides, horumque musculos, tum ad fistulae pulmonalis superiora: talia autem sunt, dispositio propria juvenibus, sanguine divitibus, rufis; exercitium frequens, validumque harum partium, oratoria exercitatio, cantus, clamor fortis equitatio adverso vento & frigido, turbarum & fistularum inflatus; labores validi in aëre frigido, calor aestuans, magnum frigus excipiens, tempore verno: aridae fauces ob aëris recepti expulsi fervorem in aestu solis, vel in febre inflammatoria.

96. Ubi ex his caussis [95] nata est, varia, & inter ea, horrenda symptomata creat, pro diversitate partis ejus, quam occupat.

97. Si sola laborat pulmonalis fistula, illaesis aliis, in interna sua membrana musculosa, tum oritur ibi tumor, calor, dolor, febris acuta calida, ceterum externa signa nulla; vox acuta, clangosa, sibilans; inspiratio acute dolens; respiratio parva, frequens, erecta, cum summo molimine; hinc circulatio sanguinis per pulmones difficilis; pulsus mire & cito vacillans; angustiae summae; cita mors. Estque haec una ex iis, quae funestissimae, nec externa dant signa: quo vero propius glottidi & epiglottidi malum, eo sane magis letale. Qui-

bus-

dam dicitur angina polyposa, membranacea, trachealis: 1ma anginae inflammatoriae species.

98. Si larynx inprimis acute inflammatur, & sedem habuerit malum in musculo albo glottidis, & simul in carnosis ei claudendae inservientibus, oritur dirissima, subito strangulans angina. Signa ut priora [97]; dolor in elevatione laryngis ad deglutitionem ingens, auctus inter loquendum atque vociferandum; vox acutissima, stridula; citissima, cum summis angustiis, mors. Estque haec, sine signis externis, omnium pessima. 2da species.

99. Si soli musculi elevando ossi hyoidi, & laryngi servientes inflammantur valide, signa evidentia sunt haec: respiratio satis libera; deglutitio in prima actione suae exercitationis acutissime dolens; tum signa inflammationis in genere; & eadem in iis musculis, qui apparere examinanti possunt. 3tia species.

100. Quando autem sola pharynx eodem infestatur malo, signa specifica sunt, inspectis faucibus apparentia: respiratio satis commoda; deglutitio dolens, impossibilis; materies deglutienda per nares rediens; eadem in asperam arteriam pulsa & tussim violentam excitans; hinc defectus cibi, potusque ingerendi; exsiccatio & exasperatio omnium humorum in corpore; febris non adeo intensa; maior morbi duratio ante illatam mortem. 4ta species.

101. Si vero tonsillae, uvula, velum pendulum; musculi ejus quatuor pterygostaphylini, inflammantur valide, tum fiunt fere eadem ac in priori (100); respiratio incommoda, difficilis, per nares nulla, vel parva, per fauces angusta, materies deglutienda ob angustias & summos dolores per os redeuns; excreatio perpetua; pituitae ad cava tonsillarum stillicidium perpetuum, copiosum; dolor acutus in aure interna, & via eotendente a faucibus; crepitatio in aure, dum deglutitio fit; surditas saepe perfecta. 5ta species, ceteris sananda facilius, & communissima.

102. Quodsi omnes hae inflammatoriae species [97 ad 102] vario concursu, simul aegrum infestent, concluditur facile, eo saeviorem fore morbum, quo plures in unum conspiraverint, tamque simul eo plura, & saeviora symptomata eventura esse.

103. Nam impedito tum cruoris in jugulares externas, vel per has ipsas compressas, reditu, fit tumor faucium, labiorum, linguae, vultus; linguae exsertio, intorsio, inflammatio; oculorum rubedo, protuberans tumor horrendus; cerebri ob eadem suffocatio; hinc visus, auditus, tactus hebetes; delirium; hiatus oris; stertor; decubitus impossibilis prae suffocatione; rubor, tumor, dolor, pulsatio, saepe in collo, pectore, cervice, conspicui; un-

unde venae jugulares , frontales , raninae varicosae tument .

104. Decurrit autem omnis angina consuetum inflammationis generalis iter , easdemque facit , ac patitur mutationes .

1ma species finitur 1mo resolutione benigna : 2do crisi erronea , lympha coagulabili subito transudante : unde mors plerumque subitanea , suffocans ; raro salus, pseudomembrana inter tussiendum rejecta . 3tio abscessu , & inde nata phthisi .

2da vero terminatur 1mo lysi ; 2do suppuratione , aut sanabili emollientibus , balsamicis &c. aut phthisin trachealem , tandem & pulmonalem inducente ; 3tio lympha coagulabili subito transsudante , eventu vario ; 4to primis horis aut diebus suffocando , glottidis rima elisa ; 5to gangraena .

3tia & 4ta species exitus habent partibus inflammatis musculosis communes .

5ta tandem solvitur 1mo lysi ; 2do crisi subita , lympha phlogistica transsudante ; 3tio abscessu introrsum communissime , rarissime extrorsum vel sponte rupto , vel pharyngotomo aperto ; 4to tumore scirrhiformi ; 5to suffocando nimia mole ; 6to metastasi subitanea ad encephalum , pulmones &c. vario exitu ; 7mo gangraena .

105. Ergo si signa docuerint , anginam esse 1mae & 2dae speciei , confestim examinan-

dum

dum, an pura hactenus inflammatio adsit; tumque citissime per efficacissima remedia tentanda resolutio est. Itaque 1mo cita, magna, repetita missio sanguinis, eousque, ut debilitas, pallor, refrigeratio, vasorum collapsus, doceant, vim superstitis non posse augere tumorem & rigiditatem vasculorum, exercenda erit; hirudo in loco vicino, externo, sectio jugularis prae ranina; 2do clysmata emollientia, eccoprotica, repetita; 3tio victu, potuque tenuissimo, & lenissimo opus; 4to nitrosis, subacidisque medicamentis; 5to vapore humido, molli, tepido assidue hausto, fomentis externis; derivantibus epispaticis cucurbitis scarificatis, & siccis; sinapismis, collo, & pectori, appositis.

106. At species 3tia raro tam periculosa ac 1ma & 2da, eadem remedia (105), sed leviora, petit. Hic autem imprimis cataplasmata anodyna, laxantia, emollientia externa necessaria.

107. Dum denique angina [100 101 102] adhuc inflammatoria, infestat; tum eadem remedia [105 106] requiruntur unita, sed addendae perpetuae humectationes oris & faucium, per lenissima attenuantia nitrosa, diluentia aquosa calida, laxantia pinguia, quae ore quieto contineri, leniter gargarisando applicari, fistula iniici possunt: requiritur continua opera, ne arescant partes.

108. Si omnibus his non, sero, vel frustra tentatis (105 106 107), morbus sit maxime recens & strangulans a caussa superiori, quam erit locus sectionis, cum symptomatibus pessimis (103), nec tamen adhuc gangraenosis, statim post acerbam prognosin instituenda erit βρογχοτομή.

109. Quae fiet praeparato corpore aegri, in aspera arteria infra laryngis inferiora ad pollicis distantiam, discissa cute, & integumentis; amotis musculis; secto interstitio inter annulos arteriae asperae; imposito canaliculo argenteo; dein ablata caussa, quae exegerat hanc operam, vulnus percurando; interim clysmata nutrientia applicando, si deglutitio impossibilis.

110. In quibusdam peculiaris est in anginam proclivitas.

111. Post validam tonsillarum inflammationem manet non raro tonsillae corpus mole majus, cetera sanum.

112. Subinde vero tonsillae tumor scirrhodes remanet, indolens, innoxius, at incurabilis, a lympha phlogistica e vasis effusa, diffusa per tonsillam, & indurata. Differt a vero scirrho.

113. Solo tempore minuitur parum, & durior evadit.

ANGINA SUPPURATORIA.

114. Si malum iam eo processerit, ut suppuratio loci affecti iam incipiens cognoscatur per sua signa, erit tentanda via abscessus per artem, & remedia generalia ex chirurgicis nota; maxime autem molli, assiduo gargarismate, largo cataplasmate laxante; pertusione loci, sensibus deprehensi, bronchotome [108 109].

115. Illa autem anginae species, quae prior descripta (97 98), raro eousque adolescere potest, sed vel prius resolvitur (105.), vel necat.

ANGINA GANGRAENOSA.

116. Si tandem caussae anginae [95] augentur, & in parte nobili magis (97 98) haerent, vel & in externis [100 101], saepe in gangraenam abit letalem; id vero novimus, 1. ex signis hujus generalibus, aliunde repetendis, applicatis ad partes obsessas, quarumque functio laesa: 2. ex signis propriis; si tumor, ruborque prius conspicui, subito, sine bona caussa, disparuerint: si dolor similiter sic abiverit; fauces subito aequales, laevesque fiunt; siccae, glabrae, lividae fauces; tum nullam capit magnitudo nimis provecti mali medelam.

117. In scirrhum circa tonsillas, uvulam,

pa-

palatum , abit angina eorum locorum, ex cauſſis ſcirrhorum cognitis. Unde cognoſcitur facile, curatur difficulter: maxime ubi in cancrum iam abiit. vid. [118].

ANGINA SCIRRHOSA.

118. Si glandulas deſcriptas [91) ſcirrhoſus, & multum increſcens tumor occupavit, ſignis ſcirrhi cognoſcitur; atque ex noto ejus ſitu futura angina praevidetur, nata vero perſpicitur; tum, ſi extirpatio poſſit fieri, ea ſola remedio erit tuto; aut in internis circa fauces corroſio multa cum prudentia tentanda.

ANGINA CONVULSIVA.

119. Si nervi motores organorum deglutitionis, vel reſpirationis, impediuntur ſuas exercere functiones in illa organa, oritur paralytica angina; talis a luxatione dentis vertebrae dicitur contingere, aut alterius vertebrae cervicis ad interiora. Si convulſionum cauſſa quaecunque muſculos pharyngis, laryngiſve occupaverit, oritur ſubita, ſuffocativa angina: talis in epilepticis, ſpaſmodicis, hyſtericis. hypochondriacis ſaepenumero fit, abit, redit: curatur inprimis his, quae iis morbis curandis propria ſunt.

ANGINA AQUOSA.

120. Angina aquoſa, oëdematoſa, catarrho-

rñosa tenuis, est impedita, vel dolens respirandi, vel deglutiendi exercitatio, cum tumore lymphatico partium, quibus illa fit, vel vicinarum.

121. Habet ergo, ut ceterae aquosae colluvies, sedem in parte glandularum, ubi reconditur, atque excernitur secreta arteriis lympha.

122. Ergo pro caussa agnoscit, quidquid exitum liberum lymphae impedit: eorum vero est numerus ingens, & diversitas. Compressio venarum quaecunque, in quas forte earum glandularum emissaria se evacuant; obstructio nata in ipso folliculo glandulae a gypso, pituita, lapide, fungo, & similibus ibidem enatis; obstructio facta in ipsis emissariis a caussis iisdem; compressio eorumdem locorum; frigus finibus excretoriorum meatuum applicatum; debilior humorum circumactio.

123. Effectus talis mali sunt, tumor aquosus, albus, frigidus; vicinorum compressio; impedimentum functionum, quae a non compressis pendebant.

124. Hinc signa diagnostica [120 121 122], & prognostica [123] facillime patescunt.

125. Curatio autem hic peragetur iis, quae

I.

1. caussas obstruentes resolvunt, movent; aut rodendo, vel secando, tollunt. Huc spectant emollientia, aperientia, laxantia, forma fotus, cataplasmatis, gargarismatis, iniectionis, collutorii, vaporis, applicata; tum frictiones; caustica; scalpellum. 2. quae copiam lymphae, per opposita loca evacuando, minuunt: quod fit apophlegmatismis, vesicatoriis, sudoriferis siccis externis, internis, diureticis similibus, hydragogis per alvum. 3. abstinentia ab liquidis; victu calefaciente, exsiccante. 4. augendo vim circulationis per remedia nota.

126. Ex hac historia data (86 ad 126) intelligitur ratio observationum hippocraticarum.

Angina sine ullo signo conspicuo, solo strangulatu orthopnoico se prodens, cum febre acuta, dolore magno capitis, vel crurum, sine signis bonis, cito letalis, primo scilicet, secundo, vel tertio die.

Angina ἐπιγενεται orta ex aliis inflammatoriis morbis, aut si species (97 98) nata ex (99 100 101), letalis.

Angina spumam oris excitans; serum tenue exprimens; foeces alvi sine sensu dimittens; in febre valde acuta sine ullo signo conspicuo occupans; cum recessu tumoris, ruboris, pulsationis in faucibus vel lingua, tamen strangulans; ubique letalis, & praeceps.

127. Plures supersunt anginae species, sym-

symptomaticae aliorum morborum , ex quorum congnitione earum indoles , & curatio scitur .

PLEURITIS HUMIDA , SEU ANGINA BRONCHIALIS .

128. Inflammatio subinde bronchia , eorumque ramificationes prehendit ; inde febris acuta continua cum dolore lateris interiori , inflammatorio , tussi & inspiratione acuto , cum sputis croceis , cruentis .

Pleuritidem *humidam* appellant .

129. Sede differt a pleuritide sicca , quae pleuram afficit : differentia ab illis non observata , qui de sede pleuritidis controversiam moverunt .

130. Caussas habet inflammationum generales , & eas quoque , quae anginas , trachealem praeprimis , & peripneumoniam producunt .

131. Exitus quoque eosdem habet cum iisdem morbis , habita ratione affectae partis : nempe in sanitatem , morbos alios , aut mortem .

132. In sanitatem abit , 1. resolutione benigna in morbo levi , a caussis levibus . 2. crisi per sputa , sudores , urinas , alvum , coctione praegressa , & diebus decretoriis 4to ,

7mo

5to, 7mo, 9no, 11mo, ut plurimum.

133. Terminatur quoque materie inflammatoria repente deposita in cava aërea, coctione praegressa, & die critico instante; eventu vario.

134. Morbus exigit methodum antiphlogisticam, inflammationis magnitudini commensuratam, sc. venae sectiones, potus tepidos, emollientes, nitrosos, balnea pulmonum, vaporibus aquae dulcis inspiratis.

135. Exitus reliqui tum ex cognitione inflammationis in genere, tum ex iis, quae de angina inflammatoria dicta, sunt repetendi.

136. Ex hucuſque dictis colligitur, cur sputa purulenta post *humidam* pleuritidem morbum curatu difficilem notent; insanabilem vero post siccam. Patet quoque, plurima effata veterum aeque ac recentiorum de pleuritide, ad *hanc* praeprimis, *humidam* nempe, seu ad *anginam bronchialem* pertinere.

Intelligitur etiam, cur hic morbus tam frequenter cum eo iungatur, de quo nunc agetur, cum eoque *pleuroperipneumoniam* constituat.

PERIPNEUMONIA VERA.

137. Si in pulmone inflammatio vera concipiatur, morbus vocatur peripneumonia.

138. Signa sunt 1. ea, quae febris inflammatoriae, 2. pulmoni inflammato peculiaria: sensus oppressionis ad thoracem assiduus, indeque, atque ob tussim siccam, humidam, cruentam, profundius inspirandi facultas impedita.

139. Caussae plurimae revocari queunt 1. ad generales omnium inflammationum per totum corpus. 2. ad eas, quae imprimis pulmones afficiunt: ut sunt, aër humiditate, siccitate, calore, frigore, gravitate, levitate, exhalationibus causticis, vel adstringentibus, aut coagulantibus constans, sicque peccans; chylus ex crassis, siccis, viscosis, cum acribus permistis, vel sine iis; exercitia pulmonum violenta, cursu, lucta, nixu, cantu, clamore, equitatione forti in vento adverso; venena coagulantia, caustica, constringentia, venis ad cor tendentibus immissa; vehementes animi perturbationes; angina cum oppressione pectoris, & orthopnoea, pleuritis valida, paraphrenitis ingens, hepatitis; peculiaris praedispositio, saepe haereditaria.

140. Ubi hae caussae morbum produxerint, & maior alterutrius pulmonis portio inflammata, stagnat cruor; extenditur vas; expri-

primitur transudatione quasi pars liquidissima, coacervatur crassior; inter cor dextrum, & fines pulmonalium arteriarum, omnis fere colligitur, circulum adhuc obire potens, sanguis; hinc pulmo gravis, explicari impos, livescens; cor sinistrum sanguine orbatur; debilitas summa; pulsus exilis, mollis, omni modo inaequalis; respiratio parva, frequens, difficilis, erecta, tussiculosa, calida; sanguis venosi ante auriculam & cor dextrum stagnatio; rubor faciei, oculorum, oris, faucium, linguae, labiorum insolitus; caput hebes, soporosum, subapoplecticum; tandem suffocans, inexplicabili cum anxietate & delirio, mors.

141. Si tale malum (140) utrumque pulmonem simul, & valide infecerit, erit cita, & insuperabilis mors; quum nullo remedio antiphlogistico iuvari natura queat.

142. At, si parvum in uno pulmone locum infestat, nec caussas validas habet, aliqua, nec tamen certa, spes est curari bene posse.

143. Inde (138 ad 143) signa diagnostica, & prognostica, utcunque hauriri possunt; maxime si consideremus, exitus esse ut inflammationis; inde etiam status accipit vario durationis tempore varios, ita, ut abeat in sanitatem, alium morbum, mortem.

144. Sanatur 1. resolutione benigna 4to;

5tove die ; si temperies laxa , humores blandi , inflammatio non magna , cum alio morbo pulmonum , aut alia cum febre non complicata , neque hereditaria fuerit ad eum morbum praedispositio . 2. crisi die 7mo , 9no , 11mo , 14to ; scilicet , a] sputo cito , libero , copioso , flavo , cum pauco sanguine misto , satis crasso , dolorem sedante , respirationem emendante , pulsum ampliorem , & pleniorem reddente , in album , blandum cito mutato ; id fit , si sedes mali non valde ampla . b] alvi fluxu bilioso , levante , & similia fere , ac sputa descripta , eiiciente . c] urina copiosa , crassa , hypostatica , levante cum sedimento , primo rubro , sensim albescente , ante septimum diem comparante , dein perstante . Atque tum respiratio adest facilis , febris mitis & boni moris , αδιψια , calor , humiditas , laxitas , mollities , aequales toto corpore .

145. Abit in alium morbum , pendentem ex natura inflammationis , vel ipsius pulmonis , prout sua hinc propria actione destituitur .

146. Hinc primo in suppurationem , quae fit , ubi materies inflammatoria , ab ipsa natura resolvi non potens (144) , nec arte emendata , tamen blandior , stagnans , calens , pulsa , vascula tenuia rumpit , in pus resolvit , latera coërcentia extendendo , vel rodendo abscessum , vomicamve format , intra quatuordecim dies .

147. Id futurum (146] demonstratur his obſervationibus : 1. si ſigna certa peripneumoniae satis acris [142] , nec tamen accerrimae (140 141) , primo extiterint . 2. si resolutio , eiusque signa (144), non satis cito apparuerint . 3. si symptomata (140) nec sputo cocto , & criticis diebus , 4to , 5to , 7mo , 9no , 11mo , 14to , evacuato per ordinem , qui sanationem doceat mutatione successiva excreti ; nec eductione cruoris ; nec medicamentis ; nec victu debito ; superata sint . 4. verum contra , symptomata non pessima , pertinacia , cum continuo delirio , pulsu undoso , mollique permaneant .

148. Fieri autem iam re ipsa cognoscimus per haec : 1. ſi signa sint (147). 2. ubi leves , vagae , saepe repentes , sine manifesta caussa horripilationes contingunt ; dolor remisit ; dispnoea manet ; genae & labia rubent ; sitis adeſt ; febricula vexat , inprimis vespertina ; pulsus debilis , mollisque .

149. At iam factum declarant , 1. signa praegressa (147. 148) . 2. tussis pertinax , sicca , ad pastum , motumve aucta ; respiratio difficilis , parva , anhelosa , strepens , post pastum , & motum aucta ; decubitus in unum modo , id eſt , in affectum latus tolerabilis ; febricula continua , periodica , a cibo , potu , motu , exacerbata , cum rubore genarum & labiorum ; appetitus proſtratus ; sitis magna ;

 su-

sudor nocturnus, maxime circa iugulum & frontem; urina spumosa; pallor; macies; debilitas summa.

150. Id apostema iam factum (149) exitus habet varios: 1. suffocat tumore occupante totum pulmonem, vel comprimendo impediente ea, quae adhuc in eo libera. 2. suffocat subita eruptione puris, vomica in asperam arteriam se exonerante uno cum impetu. 3. solvitur sputo purulento, liberante, consumente. 4. solvitur lapsu puris in cava thoracis, inve mediastini dilatata vacua. 5. inde tabes, phthisisque varia, empyema fere letale.

151. Alter morbus a peripneumonia fit, si inflammatoria materies (146 147 148) intra pulmonales venulas resorbetur, in loca quaedam deponitur: unde liberatur pulmo, oneratur pars alia; quae si minus requisita ad vitam, est *μεταστασις* bona; si vero in hepar, lienem, cerebrum, & similia loca fluxerit, pessima plerumque erit. Hinc fiunt abscessus in peripneumonicis ad aures, crura, hypochondria.

152. Tales abscessus futuros esse declarant: 1. observatio signorum peripneumoniae non pessimae (147 148 149), cum febre non vehementi, nec maligna, tamen continua; cum dolore thoracis, anxietate, gravitate, dispnoea, non pessimis, sine signis resolutionis (144). 2. si cum his pulsus multum vacillans, omni mo-

modo, assidue. 3. dolores, rubores, calores, tensiones, circa loca dicta (151).

153. Illos vero futuros circa crura scimus, si 1. signa futurorum abscessuum (152) adsint. 2. si simul cum iis signa sint levioris inflammationis ad hypochondria.

154. Sed futuros circa aures scimus, si 1. signa adsint (152). 2. mollia simul hypochondria.

155. Ad hepar verti novimus, si 1. signa sint (152). 2. dolor manens in hepate, cum urina subictericea, colore subflavo cutis. Hinc saepe hepatitis deuteropathica, vomica hepatis nata, pessima mala.

156. Abscessus illi [153 154] si levant pulmonem, si tollunt febrim, si purulenti, manantes, fistulosi manent, si satis cito, ante nonum diem, contingunt, tum semper salutares: verum, si sputo iam purulento, nec magis flavo, sine levamine dicto, nascuntur mali: at, si iam nati evanescunt, crudo morbo, peripneumonia redeunte, omnino letales sunt.

157. Desinit iterum hic morbus in tumorem scirrhiformem pulmonis, si materies inflammatoria, crisi erronea e vasis expressa, intra visceris substantiam diffundatur, inque tubera, tuberculave coëat, non dissolvenda:

inde tota vita difficilis, erecta, tussiculosa respiratio, post pastum, motumque aucta, sine signis latentis vomicae descriptis [149]; & peculiaris in novas peripneumonias originarias, & symptomaticas proclivitas.

158. Eadem ferme observantur, si ob eandem erroneam crisin materies phlogistica in cavum thoracis effundatur: nisi copia materiae magna, crisi subitanea effusa, aegrum subito suffocet.

Quantitas materiae phlogisticae exigua, crisi pedetentim facta, in pseudo-membranam abibit, cum tempore mire vasculosam, tenacem, coriaceam, semicartilagineam, pulmones ambientem, arcte stringentem, pleurae valide nexam. Unde ante enarrata incommoda.

159. Subinde circa criticum diem, coctione praegressa, & sine signis suppurationis aut imminentis, aut iam factae, lympha phlogistica subito deponitur in vesiculas & ramificationes bronchiales; inde aut salus, si materies parca sit, libereque reiecta; aut, si subito effusa, mors inopinanter suffocans.

160. Hydrops quoque non rarus peripneumoniae & pedissequus, & comes.

161. Tandem, si pulmo vehementissima inflammatione corripitur, a caussa interna, vel externa [139], brevi nascitur gangraena, &

& inde cito sphacelus ob copiam, motumque cruoris in summe inflammato viscere impediti, & ob motum assiduum visceris tenuissimi. Id futurum docent: 1. signa violentissime peripneumoniae [140] nullo casu, nec arte sedatae. 2. debilitas summa, cita, pulsu se inprimis manifestans. 3. frigus extremorum. At jam natam scimus, si haec praegressa, sputa ichorosa, tenuia, cinericea, livida, atra, foetida. Inde autem cita mors.

162. Hucusque dicta confirmat observatio historiae morbi, cadaverumque inde defunctorum incisio: nam pulmo peripneumonicorum reperitur pondere, mole, duritie auctus; ad pleuram religatus, membrana crassa, albida, nonnunquam tenuiter, firmiter, firmissime cohaerente, diversis, variae firmitatis laminis, constante, hinc atque illinc pulmoni pleuraeque adnata conclusus. Serum in cavo thoracis pulmonem inflammatum continente, varia quantitate effusum.

163. Unde evidens est, illum morbum, quem vetustas hoc nomine descripsit, esse veram inflammationem pulmonum.

164. Eritque prognosis clara, qua asseritur, morbum hunc semper valde periculosum, ob necessitatem summam functionis pulmonalis ad vitam, & ad sanandam materiem inflammatoriam; ob sanguinis perpetuo allati copiam,

im-

impetum ; ob motum perpetuum visceris ; ob situm , qui applicationem remediorum renuit ; teneritudinem summam vasculorum facile destruendam ; impossibilitatem revulsionis adeo requisitam in cura inflammationis.

165. Ex quibus (164) liquet , quando , cur , & cum quibus symptomatibus in mortem abeat : scilicet , si totus pulmo , una cum corde inflammatur , cor in latus procidit , aeger paraplegia resolvitur , frigidus , & sensus expers est , tum secundo , vel tertio die moritur. Si urina initio morbi bona & cocta , post quartum tenuis ; si in vigore morbi erectus sedere cogitur ; si puris est per inferiora secessus : si sicca , cum fervore strepente pleni pulmonis in gutture : si vehemens , in corpore valde sicco , duro , calloso , exercitato : si mala est , cum praerubro valde stillicidio sanguinis : si sicca est , cum maculis rubris pectori adspersis : si coryza aut sternutatio multa praecedit , sequiturve : si ex ardente febre ortum duxit : si sputum billiosum cum pure post sextum diem statim inceperit : si sputum ab initio valde cruentum , flavum sincerum , album rotundum , spumosum valde , dolorem non sedans ; si fuscum , coenosum , amurcosum , nigrum , livescens , inaequale , aeruginosum : si neque febris , neque respirationis difficultas remisit , moritur die septimo , vel nono. Mors vero iis contingit , dum pulsus deficit , omnia frigent , solum pectus , caput , collum aestuant, genae rubent, liventque.

166.

166. Curatio huius mali varianda est pro diverso statu morbi & symptomatum ., adeo , ut , quod uno tempore prosit , in eodem tamen morbo , alio tempore datum , obsit.

167. Si ergo in peripneumonia omnia signa adsin descripta (144 Nro 1) , utendum quiete corporis & animi ; aëre tepido humido ; balneo vaporis aquae dulcis ad pulmones , nares , os , pedes , crura ; victu tenui , potu levi , medicamentis aquosis , nitrosis , farinosis , mellitis .

168. Si vero status adest (144 Nro 2. a), utendum iisdem (167) , & medicamentis emollientibus , depurantibus , excreationem promoventibus , leniter reficientibus , vaporibus , vitanda tum venae sectio , purgatio , sudoris expulsio , aliave omnia , dictam excreationem perturbantia.

169. Si (144 Nro 2 b) adest , lenia clysmata emollientia , fomenta lenia abdomini imponenda , decocta emollientia , & levissimo gradu laxantia , prosunt , simul reliquis peractis (167 168) .

170. In statu (144 Nro 2 c) fiant eadem , ac (167 168 169) , sed addantur balnea pedum , fomenta renum per clysmata emollientia interna , & externa linimenta , bibantur decocta emolliendo-diuretica .

172.

171. Si inflammatio recens, magna, sicca, in corpore robusto, paulo ante sano, exercitato, deprehenditur per signa (140), statim recurrendum, 1. ad citam, largam, pro gradu mali moderandam, aut repetendam, missionem sanguinis, ut moles crassi minuatur, diluentibus spatium concedatur. 2. ad balnea vaporis emollientis pulmonibus assiduo, reliquo corpori saepe, applicanda. 3. ad decocta diluentia, resolventia, emollientia, laxantia, antiphlogistica, nitrosa, anodyna, parva copia, continenter repetenda, calidissima sorbenda. 4. ad clysmata blandissima antiphlogistica. 5. ad victum tenuissimum ex succis antiphlogisticis.

172. Si inflammatio magna, cum febre & reliquis symptomatibus validioribus duravit diutius, & signa adsint inflammationis iam in suppurationem tendentis (147 148 149), semper multum discriminis adest, quamvis longius iam excurret morbus, & spatium dabit curationi; tum 1. venae sectione nulla, vel, si residua cruda inflammatio urget, huic accomodata utendum. 2. victu leni, sed paululum incrassante, & ex maturantibus confecto, utendum. 3. balneis pulmonicis, emollientibus, maturantibusque utendum ad abscessus usque formationem.

173. Si signa docent, factum esse in pulmone abscessum (149), acceleranda eius disruptio

ruptio in asperam arteriam Hinc iisdem [172] utendum, additis sorbitionibus tussim moventibus leniter, simulque replentibus, ut locus levari queat pure cocto, vasis attenuatis, vita sustentata. Ruptione facta, depuratio subita & tuta ulcerosi loci molienda.

174. Disruptio tentatur, si post multa alimenta mollia, subpinguia, cum vino molli, pulmo suppuratus (150), & praeparatus (172), vapore calido, clamore, tussi, excreatoriis, concussione in navi, vel rheda agitatur.

175. Simul ac dein signa edocuerint, apostema ruptum esse, utendum victu lacteo, vegetabili-lenissimo, nec facile putrescente, tum de die aperientibus, detersivis, vesperi levibus opiatis; vaporibus emollientibus.

176. Si autem signa [152] docent, statum [151] iam obtinere, nulla tamen hactenus certa prognosi, quonam materies verget, tum levi, fluido, blande aromatico, tum emulso leviter camphorato, levi, fluido, aromatico paululum vinoso utendum victu; quietum sit corpus; medicamenta vero sint emollientia, & ex genere levissimo aperientium, pulmoni prospiciatur usu emollientium: sic vel determinabitur, vel ulterius dissoluta excernetur mali materies.

177.

177. Sed si cum signis [152] simul illa adsunt [153 154], quibus determinatio significatur , fiant modo dicta [176], simulque locus praevisus [153 154] suctu , laxatione , stimulo , aperientibus ita tractandus, ut minus resistat , plus trahat.

178. Si (155) obtinet , fiant eadem [176 177] , sed simul aperientia paulo fortiora, saponacea, hepatica addantur, tum clysmata , & fomenta his constantia.

179. Malum vero, quod descriptum (157) raro medelam capit, nisi forte emollientibus externis , internis , atque motu equitationis, vel vectionis in rheda cedat parum.

180. Quando in ipsam iam gangraenam abiit [161], incurabilis est.

181. Si autem peripneumonia per sputum iam expurgari coepta , incipit suppressum id habere , statim summa ope nitendum , ut iterum id prodeat. Tales caussae impedientes sunt saepe , magnum frigus subito admissum ; ingens exsiccatio undecunque nata ; febris calida superveniens ; medicamenta calefacientia ; alvus liquida , nec critica ; sudor ingens ; animi affectus vehementior ; vel vero virium vitalium prostratio vera.

182. Tum statim ad vicinitatem partium

a suppressa, & aggestu increscente materie, inflammatio nova exoritur; unde ilico eadem symptomata, quae a peripneumonia primaria [140]; illa autem tum debilitato iam corpori accidentia, ut plurimum cito letalia evadunt.

183. Illi autem vitio [181], eiusque sequelis [182] occurritur vapore assiduo calidi, humidi, emollientis, naribus, ore attracti, pulmonibus recepti; toto aëre simili huic vapori per artem reddito; usus etiam largus potuum similium, cum melle inprimis & aceto, multum prodest; medicamenta leniter resolvendo antipyretica; leniter opiata; sudoris evitatio; maxime tandem placida animi quiete: in virium vero vitalium defectu cardiaca.

184. Peripneumoniae symptomaticae in febribus & morbis febrilibus quibuscunque, vario morbi stadio subortae, difficilime saepe cognoscendae, hinc saepissime (maxime in febribus putridis) praetervisae, & perniciosae, methodum medendi poscunt, tam ab individua pulmonum inflammatione, quam a febre principe indicatam.

185 Ex dictis intelligitur ratio, cur in peripneumoniae principio subinde apoplectici pereant? cur pulsus in peripneumonia nonnunquam debilis, venae sectione facta sit fortior? cur subinde durus sit in peripneumonia, subinde mollis, & quid inde doceamur? cur in mor-

morbo gravissimo, respiratione brevi, abdominali; sermone multis parvulisque inspirationibus interciso, aeger se facile respirare asserat? quaeve tunc prognosis? cur quidam in peripneumonia non gravissima, remediis aptis adhibitis, rebus in meliora tendentibus, subito pereant suffocati? cur aliquibus quasi vomica rupta videatur, sine signis suppurationis, aut antecedentibus, aut subsequentibus, fuerintque servati? cur abscessus pulmonum tam raro sanentur, & quales? cur empyema ex peripneumonia semper letale? cur tam difficilis sit diagnosis peripneumoniae in infantibus, pueris, mente motis; item peripneumoniae symptomaticae in febre putrida? cur tanti momenti sit consideratio respirationis in omni morbo acuto; an toto thorace, eoque alte, & aequaliter sublato, costis elatis, diductisque respiret aeger? cur thoracis regio, quae pulmonis partem inflammatam continet, percussa, non, aut minus resonet, secus ac altera respondens, & quid doceat universim percussio thoracis? cur fere duae tertiae partes hominum pulmones pleurae connexos habeant, aut nullo vinculo intermedio, aut interposita tela cellulosa, aut membrana praeternaturali, crassa, dura, e diversis stratis, diversae tenacitatis, composita?

PLEURITIS, ET PLEUROPERIPNEUMONIA LATENS, CHRONICA.

186. Si morbus idem [128 137] ad speciem mitis, atque *ορθοςαδην* affligat, pleuritis aut peripneumonia *latens* dicitur, ob frequentiam mali, fallacem lenitatem, hinc medelae neglectum, certumque inde discrimen, hic curatius expendenda.

187. Febricula per vices, vel & assidua, levissima, aut febriculosa solum diathesis a medico saepe, ab aegroto saepissime non animadversa, utpote obambulante; dolor lateris exiguus, fixus tamen, tussi, aut forti sub inspiratione excitatus *Pleuritidem occultam* notant: *Pleuroperipneumoniam* vero *latentem*, si continua utut exigua, thoracis oppressio simul adsit.

188. Est saepe *chronica*, non raro *haereditaria*, tuncque in phthisin terminanda.

189. Caussas habet, 1. pleuritidis, aut peripneumoniae producendae idoneas, at mitiores 2. peculiares quasdam, easque frequentius. Oritur nempe a praegressa pleuritide non ex integro soluta; a catarrho, inflammatorio facto, victu, medicamento, neglectu, anni tempore; a tubercolo inflammato ob caussam febrilem quamcunque: a diathesi particulari ad eum morbum originaria, aut acquisita, quam prodit corpus gracile, atque extenuatum, cum

 eius-

eiusdem incremento maiori, veloci, ac praematuro; thoracis configuratio prava ob rachitidem, eiusque ossea compages ob idem olim vitium tenuior & magis angusta, quam pro corporis reliqui mole, & continens pulmonem minorem, infirmioremque; scapulae alatae; collum tenue atque elongatum; vultus amabilis; genae assidue rubentes; ingenium praecox, subtile; fibra delicata, summopere irritabilis; sanguis phlogisticus; acrimonia arthritica.

190. Ita praedispositi, a febre, motu, potu, saltu, nixu, refrigerio sudante corpore, plethora, pubertatis ingressu &c. *latentem* pleuritidem aut pleuroperipneumoniam patiuntur, cum sputo cruento, subinde largo. Malo saepius mitigato, identidem recurrente, per annos, donec ante 36tum aetatis annum in phthisin incidant immedicabilem.

191. Sanguis missus, crusta pleuritica semper tectus; mali levamen a parca, sed frequenter instituta phlebotomia, vivendi ratio mere antiphlogistica hic sola proficua, & curationes hoc modo subinde factae; vomicae pulmonum cetera dire inflammatorum in cadaveribus repertae, & longus decursus morbi pleuritidem, peripneumoniam, pleuroperipneumoniam *occultam ac chronicam* significant.

192. Inde liquet, cur tot mortes a catarrho neglecto, & quinam inde magis pericliten-

tur

tur; quaenam eiusdem curandi ratio? quae haemoptoë, & in quibus, sit periculosior; an tunc a frigidis actu, a tonicis, adstringentibus, an vero ab antiphlogisticis sit sperandum auxilium? quanam ratione haereditarium hoc malum praecaveri, praevertique potius in infante, pueroque possit, quam in adulto sanari? cur superveniens arthritis, aut podagra regularis, aut haemorrhoidum frequens fluxus, suos a morbo liberet? cur inde Phthisici ab equitatione, cortice peruviano, lichene islandico, polygala amara, balsamis, atque universim ab omni impetum augente tantopere laedantur, & quae mens fuerit Sydenhami, equitationem commendantis in colliquatione?

PLEURITIS SICCA.

193. Pleuritis dicitur adesse, quando aeger laborat acuta, continua febre [10 13], cum pulsu duro; dolore acuto, punctorio, inflammatorio, in inspiratu valide aucto, in exspiratu vel animae retentione leniori, mitiori pariter, ubi respiratio, immoto thorace, maxime ope abdominis fit: tussi subinde, eaque sicca, dolorem magnum inferente, hinc suffocata.

194. Quoties una cum his symptomatibus sputa ex pulmone symptomatica prodeunt, dicitur *humida*; quando haec absunt, *sicca*, vocatur, distinctione non indifferente.

De priori supra [128], de sicca nunc agendum.

195. Dignoscitur a pleuritide *humida* seu *Angina bronchiali* per hoc, quod hanc tussis, sputa saepe cruenta comitentur; in *sicca* vero tussis aut nulla sit, aut rara, eaque sicca.

196. Nulla est pars integumentorum interni thoracis, quam non aggreditur: tota ergo pleura, totumque mediastinum, hinc anterior, posterior, dextra, sinistra, superior, inferior, exterior, profundior pars aeque obsidetur hoc malo: sed inprimis latera: sedes pleuritidis *siccae*.

197. Ubi autem ipsa membrana, costas interne succingens, doloris sedes, aut pars illa muscolorum intercostalium internorum, *vera*; si vero altius intercostales musculi, externi inprimis, vel & his superiora, laborant, *spuria* appellatur.

198. Adultos, sanguineos, lautius potos, pastosve, exercitatos valde, acidum raro eructantes, in morbos inflammatorios vergentes; verno tempore, maxime subito aestuante, post acre gelu, coelo; aut hyberno in acerrime frigido vento, infestat primario: tumque vocatur *idiopathica*.

199. At ex materie praegressi inflammato-

to-

torii morbi mota, & in loca descripta (196 197) delata, exorta *symptomatica* dicetur.

200. Pro caussa antecedente habet, 1. omne id, quod inflammationi generandae cuicunque aptum. 2. id, quod hanc caussam generalem determinat in pleuram praecipue; quo pertinent maxime, natura aegri haereditariam ad eum morbum diathesin habentis; morbus praecedens, qui reliquit dispositionem eadem proferentem, ut est pleura incrassata ob praegressam olim inflammationem imperfecte resolutam, pseudomembranis obducta, pulmoni adnata; natura epidemici morbi praedominantis; aër frigidus, per angustas rimas violenter actus in nudatum corpus, ex labore vel igne prius valde aestuans; potus gelidus subito, magno haustu ingestus in corpore simili; aër hyemali tempore borealis gelidissimus. 3. μεταπτωσις materiae inflammatoriae, rheumaticae, arthriticae, biliosae, ichorosae, suppuratoriae, prius in toto, vel in aliqua parte, praedominantis, & dein quacunque caussa huc depositae, ut in morbillis, variolis, tumoribus ulcerosis, ulceribus magnis, latis, subito evanescentibus, absorpta venis materie.

201. Historia haec (193 ad 201), decursus mox exponendus [202 ad 207], dissectio cadaverum pleuriticorum clare docent, eam esse inflammationem sanguineam, ortam plerumque ex febre acuta praecedente.

202. Inde (200 201) perspicue deducitur mali historia : incipit cum appetitu ciborum saepe magno ; frigore ; horrore ; debilitate ; lassitudine ; febre : procedit cum calore sensim in aestum excrescente ; siti ; prostrato appetitu omni ; dolore ab miti in acerbissimum tendente ; respiratione valde laesa : viget cum febre violenta , sed minus manifesta , ob respirationem coactam , & prae sensu doloris summi suffocatam ; pulsu in carpo affecti lateris saepe molli , fictitie debili , obscuro : unde saepe turpiter fallitur medicus : inde desinit in varios eventus , pendentes ex pluribus caussis , sed inprimis a diversitate mutationum inflammationis , natura loci ubi malum est [196 197] , & consideratione harum circumstantiarum , prout partes plures [196 197] affectae simul ; prout impetus circulantis liquidi violentior ; aut maior malignitas ipsius morbi principis [10 13] , eo symptomata cuncta peiora ; inprimis respirationis & pulsus vitia magis a naturalibus recedentia , ut & excretorum.

203. Exit in sanationem , alios morbos , vel in mortem.

204. In sanationem ope naturae , vel artis in initio , dum simplex adhuc morbus.

205. Sanatur auxilio naturae , vel resolutione benigna , vel coctione & excretione mali.

206. Resolutione, si contingunt simul caussae inflammationis levioris; tumque benignitas symptomatum nihil agendum docet, nisi ut levi victu, blandissimis aperientibus, mollissimo fotu, malum levetur.

207. Coctione & excretione caussae sanatur, inprimis observatis hisce: 1. quoties haemorrhoides debita copia liquidum aptum opportuno tempore fundunt; 2. quoties urina copiosa, crassa, hypostatica, stranguriosa, subrubra cum albo sedimento fluxit, cum levamine malorum ante quartum diem; 3. si alvus materiem flavam biliosam ante quartum diem copiosam cum levamine eiecerit; 4. si abscessus ichorosi, purulenti, fistulosi, diu manantes, ante sextum diem incepti, post aures, vel ad crura, prodierunt [iuxta 151 ad 157]; 5. dolor lateris si transit ad humerum, manum, dorsum, cum stupore, dolore, gravitate illarum partium; 6. si sputum, quod & siccam subinde sanat, ex parte, liberale, levans, sine coryza, copiosum, mox puriforme, album statim, vel ante diem quartum, continuatum, vel a suppressione statim redeuns: inde enim nono vel undecimo die salus.

208. Ubi signa accurate observata docent, statum pleuritidis [193] adesse modo descriptum [207], tum medico nihil mutandum, sed omnia continuanda incumbunt. Ergo neque venae sectio, neque evacuatio, vel mutatio

alia instituenda. 1. victu molli, tenui; animi corporisque quiete; aëre temperato calido, & humido; somno spontaneo, vel lenibus conciliato; medicamentis mollibus, tenuibus, levissime aperientibus, utendum. 2. deinde evacuationi cuilibet singulari proficienti providendum: ergo in statu [207. No. 1.] anus fovendus molli, laxante, aperiente fotu; aut, si minus sic processerit, hirudinum applicatarum suctu. Si [207. No. 2] observatur; statim fomenta similia renibus, perinaeo, hypogastrio apponenda; lenia emolliendo diuretica, qualia ex tota althaea parantur, danda; aër paulo minus calidus curandus; sudor, & aliae evacuationes vitandae; blandae clysmata prosunt. In casu vero [207. No. 3.], similia fomenta emollientia toti obvolvenda abdomini; clysmata laxantia iniicienda alvo; victus laxans instituendus. Ubi denuo quartus status (207. No. 4) adest praevisus (152), & simul locus (153 154 155) innotuit, tum utendum memoratis (176 177 178), & apertura facta suppuratoriis locum aliquamdiu apertum tenentibus. Deinde in casu (207. No 5), praeter communia, partes, in quas dolor migrat, fovendae mollibus, calidisque, fricandae leviter, stimulandae emplastris parumper attrahentibus, sinapismis. Denique in ultimo dato (207. No. 6) tota res eadem ac in peripneumonia bona, adeoque omnia huc repetenda ex (167 168), & agenda.

209. Arte autem, sine alio morbo, sanatur pleuritidis hac inprimis methodo: si pleuritis (193) recens, magna, ex symptomatibus validis (193 202), sicca (164), in robusto, exercitato, sicco corpore, sine spe, vel praesentia (206 207); tum 1. cita, larga, accelerato fluxu celeris, ex magno vase, per magnum vulnus, missio sanguinis in brachio dolenti lateri propiore instituenda, corpore quiescente, supino, & respiratione, dum fluit, tussi, suspiriisque accelerata, loco affecto eodem tempore foto, & leniter perfricto; debet continuari in remissionem satis notabilem doloris; debet repeti ex consideratione redeuntium denuo symptomatum, ad quae tollenda prima instituta fuit; respirationis libertas finem definit. 2. statim adhibenda fomenta, balnea, tepefactoria; linimenta, emplastra, quae laxando, resolvendo, mitificando, avertendo, prodesse queant; scarificatio affecti lateris, aut hirudo. 3. tum ea medicamenta danda, quae diluant, resolvant, laxent, mitigent, refrigerent, dolorem leniant, aut sopiant, quae calida, humida, magna copia, sorpta, & ad locum affectum determinata, iuvant, & pro mutatis phaenomenis varia assumenda sunt, semper curando, ut eligantur illa, quae emollientissima. 4 victu tenui, molli, refrigerante, antiphlogistico est opus. 5. denique omne exsiccans, calefaciens, impetum augens, vitandum; ut calor aëris, solis, foci, lecti, victus, medelae.

210. Quae ipsa (209) quamdiu continuanda, vel repetenda sint, docet morbi pertinacia, remissio, atque in sanationem [207] mutatio.

211. Abit in alios morbos, dum 1. suppuratur locus inflammatus, quod futurum scimus, α. ex signis generalibus suppurationis nascentis. β. ex pertinacia doloris, tussis, febris, ultra undecimum diem. γ. absentia signorum resolutionis [206], & sanationis [207]. δ. neglectu medelae requisitae (209).

212. Ipsum vero apostema iam fieri, scitur ex signis communibus suppurationis iam factae; maxime hic ex horrore saepe recurrente sine caussa, & signis datis (148 149) in peripneumonia, & tempore morbi: inde & factum cognoscitur.

213. Febre enim 14to morbi die nondum penitus profligata, sed tamen plurimum mitigata; dolore non acuto, sed obtuso; exacerbationibus febrilibus mox insurgentibus post pastum, vesperi; sudore autem nocturno, copioso, ad paucas horas ferme iterum mane evanidis; gena utraque vel alterutra a meridie rosea; siti assidua; calore genarum, frontis, & ad volas maiori, suppuratum locum antea inflammatum constat.

214. His praesentibus suppuratus locus adhuc conclusus est; at vero paulo post dolor acerbissimus circa diem vigesimum oritur de novo, falso pro nova pleuritide habitus. Membranae tum distractae, tensae, ruptioni proximae acute dolent.

215. Abscessus vero ille pure proprio rumpitur, unde pus stillat in cava pectoris dolore quidem sublato, sed respiratione magis laesa. Ulcus novo pure facto & accumulato totum cavum replet, totum corpus consumit. Id factum noscitur ex praegressis signis (211 212), duratione mali usque in vigesimum diem, symptomatum subita remissione & repentino reditu: inde Phthisis.

216. Febris enim increscit *purulenta*, quotidiana, vespertina, semitertiana, quartana remittens; decubitus supinus aut semisupinus in latus affectum difficillimus, suffocans in latus sanum; lateris affecti totius calor maior, intumescentia levis, ad attactum dolorifica; mamma illius lateris maior, subinflammata, suboëdematosa, purpurascens, variegata; tussis sicca; respiratio profundior solo ferme sano latere peracta, costis lateris affecti vix diductis; aut elatis; thorace quoque anteriore, qua is locum affectum spectat, vix moto, vix sublato; in sessione scapula aegroti lateris magis depressa, & spina dorsi curvata, in latus sanum gibbosa; sonus percussi thoracis, aut dorsi

si

si infra scapulam, inspiratione magna antea facta, in latere affecto nullus, aut qualis percussi femoris esse solet.

217. Ubi ergo per signa (211 212) novimus inflammatum abscedere, locus ante dolens notus usque circiter ad pleuram incidendus, suppuratoriis apertus servandus, ut materies extrorsum versa vi pulmonum a pleura caveat, ne fiat empyema: dein emolliendus, donec mundatio facta sit.

218. At vero si constat per signa (215) iam rupto apostemate pus formasse empyema; ilico thorax aperiendus, pus educendum, vulnus percurandum, victu, & medicamentis.

219. Thorace aperto spes est sanationis, si pus bonum, pulmones integri, aetas florens, habitus corporis bonus, absentia praedispositionis ad phthisin, viribus vitae nondum deiectis, febre tabifica vix inchoata, & mox cessante, emisso pure.

220. In alium quoque morbum abit, scirrhoso, callosove facto loco affecto, tum etiam pulmone pleurae iam adnato; quae ubi facta, oritur asthma, dyspnoea, tussicula sicca, inprimis a pastu vel motu corporis; ex quibus cognoscitur, si praesentia sunt sine signis abscessus [212], vel empyematis [218], & inprimis, si diu, sine magno mali incremento durant.

221.

221. Cognitum hoc malum [220] vel nullo remedio medicabile; vel tolletur vita duriore, labore, aëre libero, rusticatione, equitatione forti, multumque repetita.

222. Terminatur morte subitanea, suffocante, ob materiem inflammatoriam repente, magna copia ex inflammata pleura in cavum thoracis, die critico instante, depositam; respiratione parva, accellerata, laboriosa, erecta; pulsu celerrimo, debilissimo; extremis frigidis. An mors averti posset, mox instituta paracentesi thoracis, priusquam lympha coëat?

223. Nisi forte ob eandem materiem (222) minus copiosam, successive depositam in cavitatem thoracis, aeger servetur.

224. Cum lympha haec inflammatoria non diu fluida maneat, sed coëat in membranam, tandem duriorem, lardaceam, semicartilagineam: pulmonem veluti sacco arctiori concludet, & arcte cum pleura religabit, vasis rubris in pulmonem & pleuram immissis distincta.

225. Inde asthma insanabile, praecipue in motu, plethora, febre.

226. Inde in morbo febrili quocunque pleuritis symptomatica, & frequens in novas pleuritides relapsus, cui prospicitur vitae genere

re antiphlogistico, & venae sectione prophylactica.

227 In gangraenam quoque talis inflammatio transit primo lateris, mox, vicinia loci, pulmonis (161).

228. Quod malum (227) vel ex vehementia pleuritidis, vel ex acri, aut putri materia concomitante simul oritur.

229 Id vero futurum esse, & iam inchoari praesagitur ex variis: si sputa purulenta subbiliosa, rotunda, purulenta subsanguinea, nigra fuliginosa, coenosa, foetida, strepitus in pectore multus cum vultu moesto, oculis rubro flavis, pulverulentis, caliginosis, si sputa initio varia; tum saepe tertio vel quinto die moriuntur. Si stertor, sputum nullum, vel difficile, pulsus languidus, urina flammea: si alvi fluor liquidus, foetidus, putridus, symptomaticus: si supervenit magna peripneumonia: si novus insultus priori succedit: si sanguis floridissimus effluit ex vena secta sine crusta inflammatoria, licet ex largo vulnere, pleno saltu, puro vase exceptus sit: si sputum supprimitur dyspnoea manente, vel aucta cum dolore, gravitate pectoris, pulsu duro, parvo, celeri, calore magno; haec enim quinto die exacerbata septimo mortem inferunt: si urina praerubra, obscura, cum varia hypostasi, nec discreta, intra quatuordecim dies occidit: si hypostasis nigra, vel fur-

furfuracea, citior mors: si initio mitis, quinto vel sexto die exacerbata, septimo & duodecimo periclitantur, raroque sanantur, nisi post quatuordecim dies: si dorsum, latus, humeri, cum rubore accenduntur cum angore summo, alvi fluxu viridi, & foetidissimo. Item

230. Si sicca ob defectum virium, ob dolorem summum, ob ineptitudinem materiae ad expulsionem, ob vasa nimis contracta & crispata, ob nimium usum calidorum, dolore simul vergente ad superiora: si lingua statim sicca, sordibus obsita, livida, nigra, cum bulla nigra: si horum signorum (229 230) singula, vel plura simul, eveniunt, plerumque morbus ex se letalis, non facile sanandus, sed ut plurimum gangraena loci in latere, & vicino in pulmone, necat.

231. Quando autem haec signa (229 230) iam imminere id malum (227) designant, statim uno impetu summa remedia tentanda sunt; nec vitae auxilio, nec leviori fidendum medelae, modo aliquae vires supersint.

232. Ergo hoc casu [231] statim vesicans lateri dolenti applicandum; tum fortia diluentia, aperientia, antiseptica, sudorifera, larga copia hauriantur; his enim, si ullis, lenietur mali saevities.

233. Sed si caussa inflammatoria vehementissima

tissima summa crearit symptomata pleuritica, nec auxilio naturae [206 207], nec remediis ullis antipleuriticis [209 232] cedentia, & haec dein subito, sine caussa tolluntur, quatenus ab inflammatione pendebant, manente pulsu parvo, celeri, intermittente; respiratione celeri, parvaque; sudore frigido; constat gangraenam iam occupasse loca inflammata. Hinc delirium brevi, statimque mors; maxime, si simul lividus thoracis color: quod idem fit, si ille, qui sputum subbiliosum excreat, dolore levatur sine ratione; tunc enim pariter letalis insania, mortis ex gangraena nuncia, adest.

234. In mortem exit ipsa pleuritis tunc, quando tam vehementes caussae eius, ut dolor productus omnem motum thoracis supprimens brevi creet, impedito sanguinis traiectu, peripneumoniam letalem (165) quam brevissime.

235. Hinc liquet, cur omni saeviori pleuritidi peripneumonia superaccidat? cur senibus, puerperis, gravidis, plerumque letalis? cur thoracis per fasciam adstrictio adeo dolorem levet, ut morbum tolerabilem reddat? constat quoque, quid sit pleuritis ascendens, descendens, dorsalis, simplex, duplicata, acuta, chronica, latens sive occulta? item, cur pleuritis infantum cognitu difficillima, & cur haec a convulsione universali saepe exordium capiat: inspiratio cum clamore prohibita, uno latere

perac-

peracta, altero introrſum tracto, febris, cauſsae producendo huic morbo pares praegreſsae hic diagnoſin ſuppeditant. Cur opium dolorem pleuriticum non tollat, nec expectorantibus niſi raro (207. No. 6) locus ſit? quando & ubi veſicans? nempe in pleuritide rheumatica, phlogoſi fracta, materie mobili effecta; aut viribus vitae fractis tanquam cardiacum. Cur empyema poſt pleuroperipneumoniam letale? quae pulſuum fallaciae ſint in pleuriticis? an crebrior morbus in latere thoracis dextro, ſed benignior; an rarior in laevo, & cum maiori diſcrimine? an ob pericardium, ob cor ipſum ſimul inflammatum ſubinde? rarior quoque in ſexu ſequiori, itemque in ſexu utroque ante annos pubertatis, ſed eo periculoſior?

PARAPHRENITIS.

236. Si morbus pleuritidi ſimilis occupat eam membranae pleurae partem, quae diaphragma ambit, vel & ipſum ſeptum medium, oritur morbus dirus, quem paraphrenitidem appellant.

237. Qui longe frequentior, quam vulgo quidem cenſetur; licet praeſens ſaepe ignoretur, negligatur, vel alterius morbi titulo tractetur.

238. Cognoſcitur ex febre acutiſſima, continua; dolore inflammatorio loci intolerabili ob membranas nervoſas; qui dolor immaniter

ter augetur in inspiratione, tussi, sternutatione, repletione stomachi, nausea, vomitu, compressu abdominis in alvo, vel urina reddendis; respiratione hinc sublimi, parva, celeri, suffocativa, quiescente abdomine, solo thorace peracta; delirio perpetuo; hypochondriorum introsursum revulsione; risu sardonio; convulsione; furore; gangraena.

239. Exitus idem, ut in pleuritide (203 211 218 220 227); sed ob motum partis magnum & assiduum, ob necessitatem ad vitam, ob nervosas membranas tensas, omnia velociora, funestiora; & ascites hinc purulentus.

240. Curatio hinc easdem distinctiones & cautelas requirit, tum eadem ferme remedia, exceptis iis, quae loci situs respuit. Clysmata mollia ob viciniam loci saepe iuvant.

241. Ubi vero suppurato diaphragmate prius inflammato, abscessus in cava abdominis ruptus suum pus evomit; fit collectio eius in abdomine, aggestio, putrefactio, tumor, viscerum exesio, tabes miserrima, mors.

242. Estque totum hoc malum insuperabile, licet cognitum.

243. An frequentior morbus in latere dextro, cum aut sine hepatitide? an delirium semper, aut quando adest? cave, ne vomitum

aeru-

aeruginosum, assumtorum, inanem, habeas pro saburrali.

INFLAMMATIO MEDIASTINI, PERICARDII, CORDIS.

244. Inflammatio mediastini scitur ex febre acuta, continua, inflammatoria, cum aestu magno circa thoracem medium, dolore ibidem obtuso, & tussi sicca.

245. Huic febri, si syncope & pulsuum perturbatio iungatur, aestuante & obtuse dolente regione cordis, erit inflammatio pericardii, priori (244) periculosior.

246. Exitus uterque morbus cum pleuritide sicca eosdem habet, curationem quoque eandem, habita ratione diversae partis affectae.

247. Ipsius cordis inflammatio caussas cum inflammatione mediastini, pericardii, pleurae (200), pulmonum (139) easdem agnoscit.

248. Noscitur, 1. ex signis generalibus febris inflammatoriae. 2. ex aestu & dolore obtuso, pressivo circa cor, cum anxietate, iactitatione; syncope, pulsu debilissimo, accelerato, vacillante, mire vario. Praeceps malum, cum priori (245) subinde mihi visum, & secto cadavere demonstratum.

249. Inde puris, seri, materiae inflammatoriae collectio in pericardio, eius cum corde concretio, & apparens defectus explicatur: qualia vidi.

HEPATITIS ET ICTERUS MULTIPLEX.

250. Ut viscera & partes, de quibus hactenus, ita hepar quoque inflammationis capax: frequens morbus, licet raro de eo cogitetur, cum *originarius*, tum *symptomaticus*; non animadversus multoties, aut pro alio habitus, errore non raro pernicioso.

251. Pars hepatis gibba inflammata ob respirationem impeditam, dolorem lateris dextri ad iugulum usque protensum, acutum, punctorium, tussi & respiratione auctum, imponit nonnunquam medico sub imagine pleuroperipneumoniae; quemadmodum inflammatio simae partis eiusdem ob nauseam, vomitum assumtorum, & bilis variae febrim biliosam mentitur, tum praeprimis, si loco doloris acuti sola anxietas adsit.

252. Antecedunt utrumque (250) caussae similes, nempe generales inflammationis cuiuscunque, determinatae inprimis ad haec loca; metastasis lymphae inflammatoriae e loco antea inflammato ad hepar facta, itemque materiae febrilis cuiuscunque, coctae, humori biliformi

assimilatae, ad hepar ablegatae, ibidem ob copiam, impetum, acrimoniam, spissitudinem adhaerescentis, impactae, inflammantis; constitutio anni huic morbo magis favens; tum nonnullae huic maxime loco propriae, quae multae quidem huc referendae: obesitas omenti ingens; atrabilaria cruoris, bilisve temperies; acrimonia stagnantis alicubi materiae purulentae, ichorosae, scorbuticae; si his accedit calor, febris, motus, victus, medicamentum, venenum, quod eliquat, movet, in hepar promovet; bilis pinguis, acris, exusta, per suas caussas agitata; lapis, gypsus, scirrhus, callus, coalitus, steatoma, apostema, cancer, vermis, aliquem locum iecoris, vesiculae fellis, meatus bilarii occupans, premens, comprimens, lacessens; si accesserit tum similis caussa excitans, ut mox enumerata; subita fortis frigoris per aërem, potum, natationem, calefacto fortiter prius iecori applicatio; sitis diuturna in magno motu, aestu, sudore; febris ardens cum inedia & defectu potus; summae animi perturbationes; maximi motus per vomitoria excitati; mala hypochondriaca inveterata.

253. Ex his tam multiplicibus caussis (252) orta inflammatio varios habet effectus pro varietate dispositionis praecedentis in iecore, pro varietate materiae motae & inflammantis; tandemque pro varietate caussae pellentis.

254. Dum vero indolem communem inflammationis sequitur, vascula obstruit; fluida sistit; tumorem elevat; vicina comprimit; eadem ac in suo loco producit; hinc sensim increscit, totum fere occupat, ventriculum impedit, & ab eo repleto dolet, sic & diaphragma; omnem cruorem arteriae coeliacae, & binarum mesentericarum impedit, ad hepar sistit; adeoque omnem venosum, arteriosum, lymphaticum fluorem in visceribus primis abdominalibus integre impedit; bilis generationem, secretionem, excretionem, circulationem, actionem invertit; icterum producit, eiusque effectus, putrefactionem omnium liquorum & viscerum abdominalium producit; unde infinita mala.

255. Hinc, inflammato hepate, pondus, dolor saepius obtusus, raro acutus, attactus impatiens; decubitus supinus, & in dextrum latus facilior, in sinistrum difficilior; respiratio solo thorace, potissimum sinistro, peracta; inspiratio laboriosa, exspiratio facilis; os amarum, vomituritio; vomitus variae bilis, & assumtorum; cardialgia; anxietas, iactitatio; alvus pigra; urinae parcae, croceae, oleosae, cum sedimento lateritio. Viscerum vicinorum inflammatio communicata, & varia eorundem mala. Haemorrhois ad anum, vesicam, eius collum, urethram. Icterus multiplex, & multiplices effectus illius.

256. Habetque pariter exitum in sanitatem, alios morbos, mortem.

257. In sanitatem transit beneficio naturae, vel artis.

258. Per naturam autem benigna resolutione, aut coctione & excretione materiae morbosae.

259. Resolutione, si materies recens, lenis, & reliquae benignae inflammationis conditiones adsunt: tum ars diluendo, solvendo, leniter movendo, per epithemata, potus, clysmata, negotium promovet.

260. Coctione, & excretione, dum in morbo hoc per sua signa (252 253 254) cognito, 1. alvus fluit biliosis cum pauco cruore ante diem quartum; 2. urinave excernitur multa, acris, crassa, rubra cum sedimento subalbo, diu continuata, ante diem quartum; 3. superveniente dolore mitiori lienis ante signa suppurationis; 4. haemorrhagia larga ex nare dextra; 5. sudoribus, materie, loco, tempore, continuatione, effectisque, bonis.

261. Ubi primum apparet [260. No. 1], statim epithematibus, clysmatibus, fomentis, potibus, victu, medicamentis, ea sunt subministranda, quae valent diluere, resolvere, movere, abstergere, leniter expellere, putredini biliosae inprimis obesse.

262. Si alter casus adest (260. No. 2) utendum dictis (208, ad curam 207. No. 2), inque iis addenda parum detersiva.

263. In tertio casu (260. No. 3) eadem (261 262) peragenda; sed lieni simul, & toti viae ab eo in hepar, fomenta similia danda.

264. In quarto (260. No. 4) nares interne & externe emollientibus, tepidis fovendae, donec ad levamen symptomatum fluxerit sanguis; tum vero, si nimius fluor, compescendus lente per stiptica & diaetam; ne nimis cito.

265. In quinto denique (260. No. 5) requiritur usus decoctorum diluentium, abstergentiumque largus.

266. Inprimis in his (261 ad 266) cautio sit, ne aliquid materiae morbi in loco restet, difficulter postea superandae: & inde prima, atque benigna icteri species curatur.

267. Si recens, vehemens, sine signis & spe [259 260], erit tractanda eisdem cautelis, remediis, methodo, ac pleuritis [209], paraphrenitis [240], & similes morbi: nisi quod ea, quae leniter vi antiphlogistica alvum emolliendo subducunt pota, & per clysma iniecta, inprimis hic prosint.

268.

268. Inprimis opera danda, ne aliquid inflammationis restitet, aut ea diutius durans, ad vesiculam felleam, ductusque hepaticum, cysticum, choledochum producta, eorundem in cavo proprio, vel ad partes vicinas coalitus faciat. Unde icteri, universales, partiales, assidui, periodici; calculi vesiculae felleae, ductuumque cystici, hepatici, choledochi, ipsius hepatis; infinita alia mala, nulla arte superanda.

269. Signa autem perfectae sanationis, color non amplius ictericeus in oculis, facie, urina, foece alvi, cum absentia symptomatum [254].

270. Unde noscitur origo, natura, effectus, curatio secundae speciei icteri gravioris.

271. Iudicatur quoque hepatitis crisi erronea, materie phlogistica repente transudante. Inde ventris tumor, intestinorum coalitus & inter sese, & cum vicinis; dolores colici frequentes a motu, flatu, assumtis, insanabiles; alvus segnis, soli tandem enemati, aut purganti obediens, foex indurata, caprilla. Vomitus ingestorum, crassiorum primo aliquot a pastu horis, dein & tenuiorum; volvulus; ileus letalis.

272. Si autem in hepate inflammato (250 251), remedia (259 ad 269) non, sero, frustra

fruſtra applicata ; cauſſa maior ; tum orietur ſuppuratio iecoris, ſimilis ut alibi, niſi quod ob copiam multi hic liquidi cruenti & bilioſi ſtagnantis raro bonum pus, niſi in parvis & exterioribus, plerumque vero funeſta putredo.

273. Cognoſcitur id futurum, 1. ex ſignis praegreſſae inflammationis in loco, dolore inflammatorio, ictero flavo in oculis, cute, urina, foece alvi, apparente, febre acuta ; 2. ex abſentia reſolutionis [259], cocti excretionis [270] aut ſanationis [261 ad 272] ; 3. ex mutatione ſymptomatum, remiſſa acutie doloris, ſequente pulſatione, manente ictero, horroribus vagis ; 4. ex duratione inflammationis non peſſimae ultra triduum.

274. Factum novimus, 1. ex ſignis (273) praegreſſis. 2. tumore loci. 3. mutatione ſymptomatum, loco doloris iam praeſente gravitate partis. manente ictero. 4. ex debilitate magna, febricula hectica, ſiti ingente.

275. Tale apoſtema vel 1. totum depaſcitur iecur ; 2. vel rumpitur in cava abdominis effuſo pure ſanioſo ; vel 3. per vaſa bilioſa in inteſtina ; vel 4. per venam cavam in cruorem ; vel 5. elato tumore accreſcit peritonaeo, atque ibi abſceſſum externum hepatis format, ibi apparentem.

276. Ubi hepar conſumitur, tum tabe lenta

lenta icterica, cum febricula assidua, siti intolerabili, debilitate summa, anxietate inexplicabili, urina fere nigra, tympanitide, fluore alvi sanioso, foetidissimo, diu luctatus moritur.

277. Qui casus [276] eousque provectus, nullam medelam, vix palliationem capit; haec nova icteri idea.

278. Si ulcera facta hepatis, & iam rupta effuderint suam materiem in cava abdominis, collecto ibi puri assiduo novum addunt; omne corporis humidum & pabulum in novum pus convertunt, cuncta viscera putrefaciunt; hinc asciten, mentiendo tympanitidem, creant; unde post lentam, terribilemque tabem, & eius symptomata, mors: similis fere priori [277] haec icteri species, nulla arte sanabilis.

279. Quoties vero suppurata materies & ichor, exesis finibus meatuum biliosorum, in horum amplitudinem, indeque in intestina fluxerint, pro varietate affectatae viae, vomitus foetidos, putrefactos, purulentos, ichorosos, albi, cinericei, fusci, flavi, nigri coloris, vel similes alvi evacuationes producunt, cum summa virium iactura, titulo fluxus colliquativi, brevi letales. Novus hic iterum icteri exitus, maxime metuendus.

280. Si vero in venae cavae exesos fines,

hinc

hinc in ipsam, denique in massam sanguinis eadem liquida [279] se effuderint, miscuerintque, teterrima oriuntur, & brevi exitialia, symptomata; animi deliquia enormia, frequentia; debilitates summae; pulsus omni modo malus; perturbatio omnium functionum simul; mors improvisa. Novus iterum icterus.

281. Quo quidem casu [280] nulla valida medela habetur, largus autem usus eorum, quae vires focillant, putredini resistunt, humida restituunt, aliquid proficit.

282. At si ultima obtinet mali species (275. No. 5), tum deprehensus tumor, lino, causticis, lanceola aperitur; vulnus leniter erodentibus & suppurantibus tam profunde exeditur, donec ad vomicam perventum.

283. Si tum album, aequale, laeve, inodorum, specillum non colorans, pus extrorsum exit, spes est: oportet enim ut ulcus tractare; simul interna depurantia medicamenta adhibere.

284. Si autem flavus, fuscus, lividus, niger, foetidus, specillum colore irridis inficiens, saniosus, amurcosus ichor prodit, sensim exedetur iecur; consumetur aeger; fientque fere eadem symptomata [280].

285. Atque rursum si materies inflammatoria

toria, febre ceſſante iecinori impacta manet, scirrhus ibi naſcetur; qui tumore, duritie, incremento, & ſuam ſedem, & vicina laedit, hinc iterum eadem fere mala, ſed lenta producit; mollibus non auſcultat; acribus in cancrum horrendum vertitur, cuius dein terribilia effecta intelliguntur ex indole cancri comparata cum hac ſede affecta: praecipuum ſcirrhi talis effectum, icterus perpetuus; tabes ictericea, hydrops immedicabilis.

286. Unde patet, id malum per ſua ſigna cognitum, mitiſſime tractandum, ſanari vix unquam.

287. Si autem in parva modo parte iecoris exigua talis inflammatio haeſit, calculo, ſcirrho exiguo, puſtulae, exiguo abſceſſui, originem dabit: quae per ſe parum, ſed orta febre multa mala pariunt [290].

288. Tandem etiam inflammatio hepatis deſinit ſubito in mortem, ſi cauſſae inflammationis tam validae, ut nihil per totum iecur tranſire queat, febre ſimul intenſa urgente: tum ſtrictum ad fines, dilatatum ad vaſa hepar, nullam functionem obit; fit icterus ſubitus & ingens: rumpuntur vaſa; effunditur ſanguis & bilis; moritur illico aeger. Id futurum praedicit, 1. vis morbi in hepate cognita. 2. inflammatio eryſipelacea ad hypochondrium dextrum, in homine cacochymico. 3. ſumma & ſubita

subita resolutio virium mox in morbi principio. At vero iam fieri docet anxietas ingens, iactitatio, attactus regionis hepaticae vel levissimi impatientia; vomitus, aut secessus sanguinis, bilis, foecis amurcosae, viridis, nigrae, foetidissimae, cadaverosae; singultus magnus, perpetuus; febris intensissima; aestus intolerabilis, sudore interim frigido, in magnas guttas collecto, lingua & artubus frigidis; sitis inextinguibilis; subitus admodum pallor; pulsus debilissimus, celerrimus, formicans; meteorismus; facies hippocratica.

289. Ex his omnibus expositis (250 ad 289) intelligi possunt infinita symptomata in morbis acutis occurrentia; quorum ignota ratio inanes malignitatis fabulas produxit: nam ab hepate omnia viscera abdominis, adeoque omnes illorum actiones, digestionis, assimilationis, nutritionis, refectionis sanguinis, excretionis alvinae, pendent. In hepate triplex, facile in calore putrescens humor, sanguis multus & solutus, bilis vesicaria, & hepatica: hepatis cum diaphragmate & corde magna vicinitas: finibus biliosis obstructis facile liquor portarum biliosus in cavam transit. Tum ex iis solis perspicitur, quam varia, quam multiplex icteri idea? cur aliquando facile sanetur, & quando? cur saepe sit pertinacissimus? cur saepe cito, saepe tarde admodum occidat? cur per vices accedat, maneat, abeat, redeat? cur cum tantis anxietatibus, vomitu, dolore, convulsione,

praecedentibus, appareat, quiescat, redeat? & quid tum denotet? cur in acutis tam calamitosus ante septimum diem? cur tam difficilis curatu in iisdem post septimum diem? cur icterus subinde hepatitidis caussa, subinde vero effectus? cur dysenteria larga, cito desinente, tam bene sanetur? quando missio sanguinis hos morbos iuvet? quando purgans, emeticum, solvens, resolvens, frictio mercurialis, oleosa, & ovorum vitelli? cur in omni morbo acuto adeo attendendum sit ad hypochondriorum dolores, tumores, retrosursum elevationes? cur hepatitis tam saepe pro cardialgía habeatur, & quo eventu? cur inflammatio hepatis toties imponat Medicis pro febre biliosa, & saburrali, & quam ambigua subinde diagnosis, quam periculosa deceptio? cur subinde icterus in hepatitide, subinde non? cur color oculorum, urinaeque tam cito icterum praesentem, & abeuntem designent? cur vitia inflammatoria, suppuratoria, gangraenosa, scirrhosa, cancrosa, lienis, ventriculi, omenti, mesenterii, intestinorum, semper ipsum hepar adeo violenter infestent? cur tam enormiter vitia inflammatoria hepatis vicissim & scirrhosa, illa afficiant? cur iecur tam immensum augeri, tumere, iterumque exsiccari possit? cur hydrops a malo hepatis, & tympanitis eo crudelior? cur ab hydrope extenuatio, & exsiccatio hepatis, cum praetumido liene; quae dysenteria hepatica? &c. sunt enim infinita, quae huc spectant.

VENTRICULI INFLAMMATIO.

290. Ut reliquae partes, ita quoque stomachus vera inflammatione corripi potest. Cuius signa, & effectus haec fere habentur: dolor ardens, fixus, pungens in ipso stomachi loco: eius exacerbatio in ipso puncto, quo aliquid ei ingeritur, vomitus indolentissimus statim ab omni ingesto, cum singultu dolorifico; anxietas summa & perpetua circa praecordia; febris acuta continua. Eius caussae generales inflammationis, vel vicinia aliorum, vel acria ingesta, vel intus nata: venenum varium, medicamentum, acre erysipelatosum, variolosum, arthriticum, putridum, aphthosum, anthracodes, pestilentiale.

291. Brevi plerumque letalis fit, nisi subito curetur, ob laesam necessariam functionem, & infinitos nervos connexos.

292. In sanitatem; morbos suppuratorios, scirrhosos, cancrosos, gangraenosos; vel in subitam mortem convulsionibus acceleratam, transire, ut reliqui inflammati, solet.

293. Simulac praesens per sua signa scitur [290], statim valida sanguinis missione, si opus repetita: potu lenissimo nutriente, emolliente, antiphlogistico, caussae contrario; clysmatibus, fomentisque similibus, diligentissime utendum. Cavendum summopere ab omni acri, maxime autem a vomitu.

294.

294. More omnium aliarum inflammationum fit aut benigna resolutio, aut crisis, criticave evacuatio, morbo in sanitatem abeunte.

295. Si in suppuratum abit, multa mala, maxime nausea, vomitus, dolor, succedunt, quae saepe mirabilia apparent; ignorata caussa, raro curantur; cognita per curam abscessus tractari requirunt.

296. Scirrhus vomitum assumtorum, primo solidorum, copiosiorum, dein vero liquidorum quoque & parce ingestorum; debilitatem, atrophiam, & tandem mortem lentam, miserrimam, cum fame diuturna, inducit. Tum vero ventriculus, pone pylorum potissimum, est induratus, tuberosus, semicartilagineus, ipso pyloro similiter constituto, & angustissimo. Palliatur malum, non sanatur.

Frequens quoque morbus inflammatione licet non semper praegressa, ex caussis obstruentibus variis, primario in ventriculum agentibus.

297. Ubi cancrum procreat, tum enormes illos vomitus saniosos, ichorosos, foetidissimos; dolores intolerabiles ad minima ingesta acerbatos, fixos, diuturnos, rodentes, urentes, ad omnia medicamenta aspera insurgentes, excitat.

298. Insanabilia mala, solis liquidis, blan-

dissimis, nutrientissimis, parce sed frequenter propinatis, delinienda.

299. Lienis, pancreatis, omenti, inflammati, benigne resoluti, bene, maleve iudicati, cum viciniis concreti, suppurati, indurati, gangraenosi, scirrhosi, cancrosi, origo, natura, effectus, cognitio, praevisio, curatio, palliatio, ex iis, quae de inflammatione in genere, deque ea ventriculi in specie, nota sunt, hauriri possunt.

300. Inde quoque, simulque ex fabrica, situ, functione intelligitur, cur ventriculi inflammatio tam difficulter sanetur? cur vomitus, diarrhoea, cardialgia post variolarum licet bonarum eruptionem perstans tam funesti sit ominis? cur lienitis rarior, crebrior vero eius obstructio lenta; quae inde noxa, quae medela & quis medelae effectus? cur lienis inflammatio subinde credatur, quae tamen est hepatis; & cur pro pleuritide nonnunquam lienitis imponat medico? cur lienis affectio habeatur, quae ad colon flatu, foece distentum, aut inflammatum pertinet? quae mala ex omenti inflammatione non bene resoluta, & vincula, tumores, cum vicinis coalitum faciente?

INTESTINORUM INFLAMMATIO.

301. Intestina, maxime tenuia, & frequentissime, in suis membranis acuta infiam

matione, ut ventriculus, saepe infestantur, a caussis communibus inflammationis huc delatis; vel a materie acri potus, cibi, condimenti, medicamenti, veneni, assumta, huc delata, in plicis valvulosis retenta, haerente; tum etiam ab acri materie quacunque, biliosa, putrida, purulenta, ichorosa, gangraenosa, rheumatica, arthritica, atrabilaria, erisipelatosa, variolosa, ex oesophago, stomacho, hepate, liene, pancreate, omento, huc appellente, haerente, rodente; denique a convulsione ingente praegressa, diutius perstante, flatus creante, motum sistente, sicque inflammationem creante; a vario eorum strangulatu.

302. Est autem haec inflammatio vel *originaria*, vel *symptomatica*.

303. Nata his locis, contrahit intestina; cavitatem claudit; transitum appulsi impedit; fistulam loco obstructo altiorem, ipsumque ventriculum immaniter inflat, extendit, dilacerat, inflammat; hinc dolorem acutissimum, ardentem, fixum, attactu, flatu, assumtis exacerbatum creat, perque omnem inflammatum locum extendit; convulsiones violentas, ubi appulsis irritatur, producit in diaphragmate & abdominalibus musculis; alvum claudit; vomitum excitat ingestorum, & appulsorum, citius, tardiusve post assumtionem, prout superius, vel profundius haesit; flatus dolentes, tormina cum borborygmis acutissima; ileum, volvulum;

abscessum ; gangraenam ; scirrhum ; cancrum ; febrim acutissimam ; debilitatem ex dolore acerbissimo summam ; convulsiones universales, funestas maxime irritabilioribus ; meteorismum ; mortem citissimam ; aut, malo mitiore, morbos longos, curatu difficiles, insanabiles producit.

304. Principium morbi non raro imponit incautis : frigori, flatui, saburrae, spasmo, adscribitur periculoso successu : calidis, carminantibus, catharticis tractatur eventu funestissimo.

305. Cognoscitur autem tanquam vera inflammatio, 1. ex febre acuta, continua, inflammatoria. 2. ex dolore assiduo, fixo, attactum non ferente.

306. Si flexum coli occupat [301], facit colicum dictum dolorem ; si rectum intestinum infestat, tum aut pro lumbagine, aut haemorrhoidibus coecis, aut pro dysenteria, quae blanda, subcruenta, biliosa morbum subinde solvit, haberi solet.

307. Simulac noscitur praesens per signa [301 303], in eo statu statim, maximo molimine tentanda sanatio ; quae acquiritur, 1. missione larga, & repetita sanguinis, ut in pleuritide, & hirudinibus ad anum applicatis. 2. assiduo iniectu clysmatum laxantium, diluentium,

tium, antiphlogisticorum saepe repetitorum ad tertiam, quartam, & ultra, vicem uno die. 3. potu assiduo calido eorundem, additis iis, quae caussae singulari compertae adversa sunt. 4. fomentis ex similibus toti abdomini applicatis. Atque 5. interim caute cavendo ab omni acri, impetum augente, calefaciente, potu, cibo, medicamento, motu, animi affectu. 6. tamdiu persistendo in usu horum, donec omne malum sedatum sit, nec tribus diebus redierit.

308. Si malo hoc [301 303] praegresso, nec debitis remediis curato, & ultra triduum semper cum vehementia persistente, caussis morbificis non validissimis, & in homine ceteroquin sano, loco doloris, ardoris, distractionis, successerit horror vagus per totum corpus sine caussa, obtusus cum gravitate dolor in loco, signum erit ibidem formari abscessum, unde intra quathordecim dies eo rupto effluet pus; quodsi in cava abdominis effluit, facit hydropem purulentum, & mala multa similia [278]; si autem effluit in cava intestinorum, facit dysenteriam purulentam magnam, parvam, longam, brevem, prout ulceris ibi facti natura dabit; inde aut tarda convalescentia, aut mors a tabe.

309. Simulac id [308] adesse noscitur, statim inhibendus omnis victus, unde stercus multum, durum, crassum, acre nascitur; aeger

pascendus solis iusculis cum leniter detersivis radicibus incoctis; decocta balsamica, detergentia, multum bibenda, & instar clysmatum iniicienda; aut aquae fontanae medicatae larga copia cum lacte, vel solae bibendae: in his pergendum usque ad perfectam sanationem.

310. Subinde omnis omnino dolor cessat, secedente per anum membrana, tunicam villosam intestinorum aliquatenus referente, cum aegri salute: idem quoque cessat, ventre interea magis distento, ambiguo exitu, lympha phlogistica seu intra cavum abdominis, seu tubum intestinorum deposita.

311. Convulsi quoque pereunt in vigore inflammationis summae, priusquam morbus noto quodam modo, & inflammationibus ceteris communi terminetur, si aeger infans, aut foemina, vel vero mas fuerit irritabilior, & irritatio magna.

312. Si vero morbus habuerit caussas violentissimas [301], & produxerit saevissima symptomata, maxime vero in corpore cacochymico, poterit facile in illo loco [301 306] producere gangraenam, miserrime dein letalem: idque certo, citoque fiet, si inflammatio fuerit erysipelatosa, erysipelate praeprimis bullato.

313. Quam futuram ex iisdem observatis prae-

praegressis facile praevidemus [312], si simul nulla benignae resolutionis [306], vel medelae [307], signa apparuerint.

314. Eam fieri docent signa praegressa (313), tum subita, & sine caussa, remissio accerrimi doloris, manente pulsu debili, intermittente, celerrimo, sudore frigido, artubus, apice nasi, & lingua frigidis, facie hippocratica; perstante interim, vel etiam aucta mentis acie, vel cum delirio miti, taciturno; atonia intestinorum, meteorismo, dysenteria foetida, cinerea, ichorosa, livida, nigra, cadaverosa, absque sensu aegrotantis. Unde brevi mors placita; malo, eousque provecto, medelam non capiente.

315. At, si in intestinis dictis (301 306) inflammatio diu perdurans, nec in summam saevitiem (303) ascendens; nec resolutione (306), nec medicamentis (307), nec suppuratione (308) soluta, deinde reliquerit in loco affecto stuporem, gravitatem, distractionem, constantem, cogitandum est; scirrhum, vel scirrhoidem duritiem ibi nasci, membranis intestinorum tumentibus, duris, semicartilagineis; cavo inde coarctato, eliso.

316. Unde in hoc loco multa, gravia, pertinacia mala producentur: qualia inprimis: stupor, pondus, incrementum; assiduo aucta; hinc cavitatis intestinalis angustatio; foecum

ibi & chyli stagnatio ; horum in locum resistentem actio, maxime putrida, ob moram, materie ; hinc intestini occlusio, & eiusdem supra locum angustatum enormis dilatatio ; hinc intorsio ; ingestorum remora ; ileus ; volvulus ; vel ab acri irritante dysenteria siccior ; convulsio ; singultus ; vomitus ; dolor assiduus ; febris ; macies ; atrophia ; mors.

317. Medicamenta parum valent, quaecunque demum sint : victus sit ex liquidis, nutrientibus, parce, frequenterque ore assumtis, ano iniectis, per modum balnei adhibitis. Sic fertur diu, sine magno malo.

318. Si autem scirrhus ille hoc loco conceptus in cancrum abire cognoscitur, tum vero miserrimus rerum status, & immedicabilis cernitur : qui intelligi potest ex historia cancri, collata cum natura, functione, nervosa textura intestini : maxime autem dysenteria acerrima, assidua, rebellis, cuncta, per quae vadit, exurens, erodens, consumens, cum convulsionibus acerrimis, doloribus omni patientia maioribus, fixis, diuturnis, donec tandem mors unico sit materiae solatio.

319. Si simulac scirrhi praesentia noscitur, tractatur methodo (317), hoc malum (318) multum cavetur. Sed si, ad id superandum, acria applicata imprudenter, maxime per valida purgantia, tum cancer illic oritur,

sae-

saevitque; tum autem potus ex solo lactis recentis sero; victus ex iusculis farinosis, carnosisve solis cum vitellis ovi; clysmata blandissima ex solo decocto seminum lini, foliorum solani officinarum, vel capitum papav. alb. iniicienda; medicamenta summopere demulcentia, anodyna, leniter opiata, non facile in acre transeuntia, danda.

320. Hinc demum liquet, cur practicis toties occurrant dolores oesophagi, oris ventriculi, hepatis, lienis, pancreatis, intestini ilei, intestini coli, adeo saevi, fixi, pertinaces, intolerabiles, insuperabiles? quod in omni ileo vero sit semper caussa physica transitum contentorum per intestinum absolute impediens, quaecunque demum haec fuerit, sive in ipsa scilicet intestini fabrica male affecta, sive in materie quadam cavum occupante, quae multiplex quidem deprehensa fuit, sive in parte quadam vicina intestinum premente, stringente? an & quando frigida, potu, epithemate, enemate, balneo, affusione, frictione adhibita in ileo? quando alvum sponte solvi in ileo bonum, quando vero letale? item quam sit multiplex, miraque omni modo, dysenteria? quanta sit prudentia opus medico daturo purgans, emeticum, carminans, narcoticum, in magno dolore illarum partium? quaenam saepe sit illa post haec in nonnullis sequens, immedicabilis hypercatharsis? quam varia remedia, & methodus medendi requirantur ad dysenterias

cu-

curandas? quam vanum, fallax, & damnosum sit, ad has commendare unum, qualecunque demum sit, medicamentum proprium? aut unam, universalem medendi methodum? cur idcirco dysentericis nonnunquam venae sectio quoque & emollientia prosint, evacuantia noceant? cur dysenteria infantum peior, & eidem superveniens convulsio, letale? cur in omni graviore colica, cuiuscunque originis, fere semper conveniant antiphlogistica, emollientia? cur in omni dolore ventris cum alvi suppressione stipato inquirendum sit in herniam, forte incarceratam? cur intestinorum inflammatio tam facile confundatur cum colica biliosa? cur diarrhoeas symptomaticas febrientium subinde venae sectio sistat? cur in enteritide alvus subinde fluens, subinde valide sit constipata? cur in enterocele, recenti potissimum & parva, generosa methodus antiphlogistica fere sola conveniat, cum reponendi conatu? & cur, facta quoque repositione, eidem methodo diutius adhuc sit insistendum? cur purgantia, opiata, fumus nicotianae, argentum vivum deglutitum, ileum saepe augeant potius, quam sanent; & quando his locus? cur tanti momenti sit putrida febre affectis ventrem probe examinare, num contrectatus doleat? quid sit meteorismus inflammatorius, quid inflammatorius tympanites? & quae mors in febre putrida frequentior? cur pulsus in maximo dolore ventris mollis, obscurus sit; quaeve hic fallaciae? cur in colica lactentium pusionum, & inde nata convulsio-

vulsione fotus, potusque emollientes non raro prae absorbentibus, rheo, carminantibus, antispasticis? & infinita similia.

NEPHRITIS.

321. Ipsos renes vera inflammatione occupari scimus ex dolore ardente, pungente, magno, inflammatorio loci, ubi renes siti sunt; ex febre acuta, continua concomitante; ex urinà pauca, saepe, parva copia, emissa, admodum rubra & flammea, vel in summo malo, aquosa; item [morbo potissimum ad pelvim renalem, ureteres, vesicam protenso] stupore cruris vicini; dolore inguinis, testisque vicini; dolore iliaco; vomitu bilis variae; ructu assiduo.

322. Hanc (321) producunt omnes caussae generales inflammationis renibus applicatae; adeoque 1. quidquid fines arteriae ad transmittendum impedit, vulnus, contusio, abscessus, tumor, decubitus diuturnus, nixus corporis validus, lapillus. 2. quidquid urinam in pelvim, ureterem, vesicam transire impedit, ut similes caussae, ac mox enarratae, applicatae his partibus. 3. quae crassiora sanguinis vi adigunt in canales urinosos, ut cursus, saltus, equitatio diuturna & vehemens, vectio per strata viarum, aestus, nixus, plethora, diuretica acria, venena. 4. spasmodica omnium illorum vasculorum diu permanens contractio.

323.

323. Si summa inflammatio haec vascula occupat, ita saepe stringuntur, ut nihil reddatur lotii: aliquando, ut valde parum, pellucidum, tenue, aquosum, quod pessimum. Irritatis saepe nervis cohaerentibus, & vicinis, dolores & convulsiones facit per stomachum, mesenterium, intestina, ureteres; unde ructus, nausea, vomitus, deiectiones alvi, ileus, urina intercepta, crurum stupor, horum immobilitas, lumborum ardor.

324. Sanatur bonitate naturae, & morbi, 1. per resolutionem. 2. urina copiosa, ruffa, crassa, continuato fluore reddita ante diem morbi septimum, aut ad summum quartumdecimum. 3. haemorrhoidibus initio morbi large fluentibus.

325. Sanatur, ubi in statu inflammationis per sua signa noscitur (321 323), 1. per remedia generalia omni inflammationi sanandae propria, detractionem sanguinis lanceola, hirudine ad anum admota, avulsionem, dilutionem. 2. decocta lenia, emollientia, antiphlogistica magna copia ingesta. 3. clysmata, fomenta, balnea ex iisdem constantia. 4. victu humido, leni, quiete, vitatione lecti calidi, inprimis autem decubitus in dorso.

326. Vomitum nimium, morbi symptoma, saepe ingestu tepidi decocti cerealium, iuris carnium, lenire prodest.

327. Atque hac sola methodo curatur etiam ipsa nephritis a calculo, renibus, ureteribusve impacto, commoto, orta.

328. Quae si in casu (327) non suffecerint, opium prodest, spasmos sopiendo, stricta laxando; absteısa prius phlogosi.

329. Si caussae nephritidis magnae, nec malum resolvitur (324), nec sanatur (325), sed excurrit ultra septimum diem, abscessus metuendus; quem fieri, docet remissio doloris, eius in pulsationem mutatio, horror saepe recurrens, gravitas stuporque partis; iam factum esse docet praegressus priorum, tum pulsus, ardor, tensio in loco, urina purulenta, foetida, instar urinae salsae putrefactae: simulac abscessus ille factus scitur, utendum valde maturantibus primo & emollientibus, dein purulenta apparente urina, detergentibus puris ex aquis medicatis, cum, & sine lacte potis, sero lactis, similibusque, usurpatis simul balsamicis.

330. Si vero suppuratio illa [329] diu durat, totus ren exesus saccum format nullius usus, & adest tabes renalis, saepe diu tolerata.

331. Nonnunquam abscessus extrorsum tumet, sponte vel arte aperiendus, raro sanandus, ulcere plerumque fistuloso manente. Rarissime pus sibi viam in contiguum colon parat, ambiguo eventu.

332. Si scirrhum hic format, paralysis, vel claudicatio cruris suppositi oritur, immedicabile malum; unde saepe lenta tabes, hydrops: &c.

333. Si autem parva copia materiae inflammatae coagulata in folliculo urinae minimo haeserit, basin format, cui apposita sabuli in urina materies crustatim accrescens calculum renalem creat, sicque eundem auget.

334. Quin etiam aliquando in gangraenam transit, quod docet vehementia caussae, (322), symptomatum (323), absentia levaminis per remedia (325), & subita remissio doloris sine caussa, cum sudore frigido, pulsu debili, intermittente, singultu, urina vel nulla, vel livida, nigra, capillosa, foetente, carunculis fuscis, nigrisve foeda, defectu virium subito, summo: ubi nihil iuvat.

335. Hinc patet, infinitas esse nephritidis species, caussasque; & inter eas unam a calculo; tamen esse omnium ferme eandem curationem; cur in febribus toties nephritis (321); eiusque crisis (324)? imo & inde ischuria vitio renum, vel ureterum orta intelligitur, sanatur.

VE-

VESICAE URINARIAE. INFLAMMATIO.

336. Vesica urinaria inflammata scitur ex dolore assiduo, ardente, pungente, in loco vesicae; ex febre acuta, continua, inflammatoria; urina crebro, at parce missa, stanguriosa, flammea, cum muco pendulo, mox fundum matulae petente; vomitu assumtorum, bilis vitellinae, aeruginosae.

337. Morbum producunt caussae generales inflammationis, ad vesicam determinatae; item diuretica acria; acre scabiosum, rheumaticum, arthriticum, erysipelatosum, venereum; haemorrhois; calculus; vicinorum inflammatio; morbi urethrae varii, & intestini recti.

338. Curatio, exitus ex iis, quae de inflammatione in genere, & de ea renum in specie innotuerunt, sunt repetenda, observata diversitate affectae partis.

339. Inde quoque uteri inflammati curatio petitur, morbus per se fortasse minus frequens, sed creber a partu laborioso, manu, ferramentis, absoluto; abusu emenagogorum, aristolochicorum, ecbolicorum.

FEBRIS BILIOSA.

340. Si bilis elementa, sive humor bilifor-

formis in sanguine abundat, fit *plethora biliosa*, *polycholia* dicta.

341. Haec vomitu; secessu; cholera; sudore largo, nidoroso; urinis biliosis, mox iumentosis, cum sedimento flavo, lateritio *sponte* solvitur; vel vero *arte* sanatur, victu, motu, medicamento emetico, purgante, diaphoretico, tonicoque.

342. Polycholia dicto modo non sublata, copia, consistentia, acore vario, metastasi morbos infinitos facit, & ad speciem differentes pro vitio nempe polycholiae vario, & varia affectae partis natura, functione.

343. Si vero ob molem, acrimoniam, turgere, & oborta febre moveri incipiat, motaque e corpore eliminari, viis, & modis variis *febris biliosa* nominatur.

Atque haec quotannis vigente aestate regnat, & inter annuas febres propemodum primas tenet, cum ab omni tempore per omnes terrarum tractus multo frequentior sit visa.

344. Continuae remittentis tenorem servat, quotidianae, tertianae simplicis, aut duplicatae, cuius accessiones vomitu, diarrhoea; sudore largo, nidoroso; urinis biliosis, copiosis, iumentosis, hypostaticis terminari solent.

345. Duo autem stadia percurrit, primum,

mum, quo morbosa materies humoribus adhuc permista inter motus febriles circulum obit, *cruditatis* dictum; atque alterum *coctionis*, dum vitae viribus humori excrementitio assimilata, sub finem exacerbationum, partitim, ad diversa colatoria appellit, evacuanda.

346. Si vero materies biliformis ferme tota die decretorio, coctione facta, praecedente exacerbatione consueta, saepe solito maiori, ad ventriculum & intestina deponitur, atque sursum vel deorsum exitum molitur, *turgere* dicitur.

347. Ad hanc praedisponunt victus pinguis, oleosus, terrestris, austerus, farinosus, vappidus, & ex facile putrescentibus; habitatio depressa, nosocomium, ergastulum, navigium; coelum multo phlogisto foetum, humidum, simulque fervidum, quod acutissimas facit, aut humidum frigidumque: excitant vero cum multa alia, tum potissimum labor nimius ardente syrio, refrigerium aestuantis corporis, terror, ira, moeror, pudor, ingluvies, lapsus ab alto, vulnus, haemorrhagia, puerperium, febris quaecunque alia polycholiam movens.

348. Haec, si simplex fuerit, exordium sumit ab horripilatione & calore alterno, cephalalgia, & sensu caloris magni in capite; accedit dolor lumborum, & dorsi: pulsus plenus, non durus, acceleratus; oculi rubri, aut

dilutissime flavi, aut cum modica flavedine subvirentes; faciei & capitis totius sudor; genarum intensa rubedo, cum flavescente, aut virescente pallore circa nares & labia; lingua flava, flavescentibus villis quasi bysso obducta; salivae insipidae, amarescentis, nauseose-dulcis affluxus in fauces; labiorum siccitas; sapor; vitiatus, amarus assumtorum; saliva alba, spumescens, instar soluti atque in spumas acti saponis; screatio subinde herbidi, atque aeruginosi glutinis; anorexia; ructus amari, urentes, austeri, subdulces cum nausea; vomituritiones, vomitusque variae materiae, porraceae, aeruginosae, vitellinae, atrae, fauces exurentis, dentes stupefacientis, saporis acerbi, metallici; anxietas & sensus repletionis ad praecordia: inquies; aquae frigidae; acidulatae, & aurae frigidae, perflantisque desiderium; & obtentum inde cephalalgiae, calorisque temporarium levamen; sudores olentes, nidorosi; alvus intense flava, quasi ab assumto rheo, olidissima, modice fluens inter flatus olidissimos; urinae mox a principio flavae, croceae, spumosae, pingues; sanguis phlebotomia eductus aut laete ruber est, aut crustam efformat inflammatoriam intense flavam, serum viride, cum virore flavescens, amarum: minus vero frequentia symptomata sunt petechiae lenticulares, morbillosae, miliaria rubra, carbunculi, bubones &c.

349. Indolem parasiticam possidet: unde facillime morbis aliis quibuscunque sociatur, quos

quos ab ingenio suo & charactere consueto abducit, exleges reddit, & pravos, aut in suam redigit potestatem: notanda est eius cum variolis complicatio.

350. Vix ulla febris est, quae tam diversis ludat variationibus, tam differenti ratione modificetur; indolis plane protheiformis non solum diversis annis, sed eadem quoque constitutione regnante.

351. Saepe aestatis terminos excedit, porrigiturque per serum autumnum, atque hyemem, fortasse molliorem; verno autem tempore nondum plane emortua reviviscit, ac proxima aestate denuo dominatur resumtis viribus: tum ex annua fit stationaria.

352. Continua remittens; semitertiana aut ἡμιτριταιος, itemque τριταιοφυης; continens, appellabatur, compellatione non characteristica: antiquioribus vero modo typhodes, assodes; epialas, leipyria, lingodes, febris ardens, sive causos, itemque Πυρ, sive ignis &c dicebatur, nominibus ab excellenti quodam huius febris symptomate desumtis, non omni tamen nec singulae febri biliosae convenientibus, atque ad alia quoque febrium genera transferri solitis: recentioribus *biliosa* aptius nominatur.

353. Contingit subinde, ut humor biliformis sub finem exacerbationis, sudoribus difflan-

dus, in suo per vasa circuitu, in obicem impingat, atque in aliqua corporis parte adhaerescat; vel ob febrim nimiam, & humorum turgorem; vel ob partem quamdam debiliorem; aut circulanti humori imperviam; vel ob alias nobis adhucdum ignotas rationes.

354. Hinc decubitus biliformis humoris multiplices, variis in locis, & vario cum effectu.

355. Inde prima biliosae febris divisio petitur, 1. in *biliosam universalem*, & 2. in biliosam cum *metastasi* sive *decubitu*.

356. Ad encephalum delata humoris biliformis portio deliria, phrenitides, apoplexias, genus omne convulsionum facit; ad oculos vero, coecitates, repentinas cataractas, ophthalmias, corneae opacitates, maculas &c. ad fauces, anginam; ad thoracem, tusses, pleuritidem, peripneumoniam, haemoptoen &c. ad abdomen, vomitus, choleras, dysenterias, colicas, diarrhoeas, conamina haemorrhoidum, mictus difficiles, haemorrhagias uteri, & abortus; ad articulos, artusque, rheumatismum, arthritidem; ad corporis superficiem, erysipelata, miliaria rubra, herpetis & scabiei quamdam speciem, petechias, exanthemata urticatum &c.

357. Patet ergo ex hisce, quae sit notio phre-

phrenitidis *biliosae*, pleuritidis *biliosae*, haemoptoes *biliosae*, febris erysipelatosae, urticatae non raro, itemque petechialis persaepe, aliorumque morborum, quos adposito epitheto *biliosos* iure dixeris, atque ab aliis alia de stirpe satis distinxeris: sunt enim eiusdem biliosae febris diversi solum modi.

358. Alia quoque biliosa febris est *simplex*, *meraca*, *impermixta*; alia vero *complicata* cum alio quocunque modo febrili, non febrili.

Unde nova & momentosa divisio.

359. Saepius cum inflammatoria febre in epidemiae biliosae exordio; cum pituitosa vero, eaque aut sola, aut adiuncta simul phlogosi, circa eiusdem epidemiae finem complicatur: cum puerperio, morbillis, variolis praeprimis, connubium init.

360. Terminatur, 1. in mortem, 2. sanitatem, 3. in morbos alios.

361. Atque in mortem quidem abit, 1. humoris biliosi metastasi ad partem notabilem, encephalum maxime, & pulmones, itemque ad cava thoracis, pericardium, ut cadaverum sectiones docuerunt; 2. erysipelate interno mox gangraenescente; 3. interaneorum anthrace; 4. degeneratione putrida, sponte nata, aut male medicando inducta.

362. In ſanitatem vero, 1. ſaburra biliformi, non copioſa, benigniore; potu multo, aquoſo, acidulo, ſaponaceo enervata. 2. copioſiori vero & acriori, exantlata vomitu, ſeceſſu, ſub exacerbatione conſueta ſponte motis, aut arte concitatis; deinde urinis quoque & ſudoribus, repurgato prius ſyſtemate gaſtrico: ſubinde vero fluxu ſanguinis per nares, haemorrhoides, uterum; miliaribus, ſalivatione, aphthis.

363. In alios morbos commutatur, ſcilicet in febrim *bilioſo-inflammatoriam*, *ardentem*, *bilioſo-putridam*, *putridam*, dum materies biliformis abundantior, acrior, ſanguini penitius miſta, ex eodem moroſius extricanda, per congrua colatoria, obſtructione, ſpaſmo, inflammatione impervia, non eliminatur, ſed retenta ſanguinem aut inflammat, aut ſibi aſſimilat, ſolvitque: item in febrim intermittentem, converſione bona, ſub apta methodo: neglectu vero, aut mala therapeuſi in chronicos languores, primae coctionis vitia multiplicia, hypochondriaſin, cacochymiam & cachexiam bilioſam, arthritidem diuturnam &c.

364. Curatio fit in leviori morbo per acida vegetabilia, ſaponaceos fructuum horaeorum ſuccos, aperientes, eccoproticos, & diaetam omnem antibilioſam; alterantia, ſubemetica, emetica, humorem biliformem ad varia colatoria, praeprimis hepar, atque ad primas vias de-

determinantia; purgantia mitiora: in morbo vero maiore, durante primo stadio per priora.

In secundo vero praeter priora peremetocatharsin, unam aut plures, corpore prius ad hanc evacuationem subeundam parato, & materie mobili effecta, aërem praeterea frigidiorem liberioremque, non ad thermometrum, sed ad gratam aegri sensationem examinandum; potum aquae frigidae, situm erectum, maxime in ingenti cephalalgia & accedente phrenitide.

365 Corpus ad emetocatharsin disponitur, 1. venae sectione, & antiphlogistica therapeusi, si aetas iuvenilis virilis, fibra rigida, plethora, tempus subphlogisticum, diaeta & medicina calefaciens accesserit; 2. affectionibus variis, vomitum aut impedientibus, aut contraindicantibus, sua methodo ablatis.

366. Materiem ad exitum praeparamus potu solvente, saponaceo, salito, mellito, oxymelle &c.

367. Disponi autem ad emetocatharsin praeprimis tunc debent, si praeter narratas [365] rationes, quae venae sectionem requirunt, febris biliosa in partem quamdam nobiliorem, metastasin fecerit, scilicet in phrenitide biliosa, haemoptoë biliosa, pleuritide biliosa, colica biliosa: facta enim phlebotomia una, aut pluribus, prout dictae [365] rationes exegerint, & materie diluta, emetocatharticum

colluviem ex systemate gastrico eliciet; viscera metastasin passa salubriter concutiet; materiemque impactam dimovebit; intra humorum circumeuntium alveum reducet; ad cutis spiracula ablegabit, sudoribus ab emesi semper moveri solitis difflandam.

368. Metastases periculosas, hac [367] methodo non tollendas, viis primis repurgatis, evocabit vesicans; quod tamen ipsi morbo principi eo, quod urinas & alvum parciores reddat, qua utraque evacuatione plurimum biliformis humoris educitur, de cetero non convenit.

369. Febre fracta, aut multum mitigata per emeto-catharsin, aeger sensim inter blandos, levantes, nocturnos sudores, sub usu solventium, saponaceorum, eccoproticorum, acescentium convalescere incipit, morbo quatuordecim dies non excedente.

370. Convalescit ex toto, aut sponte; aut vero, si morbo difficiliori, methodo medendi, vel & aliunde fuerit plus aequo debilitatus, usu analepticorum, stomachicorum, amaricantibus, vino absynthite, carne tenera, equitatione, rusticatione &c. alvo perstante semper faciliori.

371. Convalescentia tardior, quam ex inflammatoria; citior vero, quam ex pituitosa: relapsus vero, quam in utraque hac febre, in biliosa faciliores.

372. Nocent per se in hac febre, cardiaca, calefacientia, cortex peruvianus, vesicantia, opium, acida mineralia &c.

373. Cum rustici, qui aestivis ardoribus perusti copioso sudore madent, atque ita madidi persaepe incautius perfrigerantur, etsi mera propemodum vegetabili diaeta vivant, prae ceteris hac febre corripiantur; illi vero, qui victu vinosiore & carneo magis utuntur; dummodo nimio se soli subducant, aut calido sudore perfusi non repente refrigerentur, ab eadem ut plurimum maneant immunes, patet, quanam in re potissimum *prophylaxis* consistat.

374. Post vitatum sudantis corporis refrigerium repentinum, tempore bilioso, multum quoque praesidii erit ad hanc febrim arcendam in esu fructuum horaeorum acescentium, saponaceorum, eccoproticorum, atque in fuga ingluviei.

375. Ex his liquet, quam ampla sit morborum biliosorum familia, quanta eorum variatio, cum aliis complicatio?

Ubi emeticum, aut purgans, aut emetico-catharticum sit indicatum, quo morbi tempore propinandum, quoties iterandum?

Cur saburra biliosa esse possit, sine febre biliosa? haecque sine illa?

Quae sit cognatio, variatio, successiva degeneratio humorum febrim biliosam, putridam.

dam, petechias, erysipelas, intermittentes, maxime tertianam & quartanam, dysenteriam, aphthas, peripneumoniam notham, asthma humorale, & convulsivum, phthisin pituitosam, tuberculosam; morbum hypochondriacum, arthritidem, morbos spasmodicos quam plurimos, scirrhum, cancrum &c. efficientium?

FEBRIS PITUITOSA.

376. Quae laxos, vitae sedentariae addictos, obesos, seniculos, ventre, studiis, vigiliis, moerore, morbo, medicamento, inedia exhaustos, victu aquoso, farinoso, pingui, austero usos, chloroticas, puerperas, pueros atrophicos, verminosos prae ceteris infestat, tempore praeprimis humido, frigidoque, & in locis depressioribus, audit febris *pituitosa*.

377. Hanc autem insigniunt lassitudo, horripilationes vagae, lingua alba, mucosa; dentes & gingivae, sordidae; saliva lenta; anorexia, nausea, oppressio praecordiorum, eorundem repletio; vertigo; tristitia involuntaria; flatus, borborygmi; febris assidua, in speciem mitis, pulsu propemodum naturali; remissiones obscurae; urinae crudae, pallidae, vix olentes, cum sedimento subinde mucoso. Tarde decurrit, in plures septimanas porrecta.

378. Verno tempore saepe miscetur synocho impatri; in eandem abit; ex ea nascitur, tem-

temporis, medentis, aegroti vitio: autumnali vero febrim biliosam comitatur, sequitur, non raro: inde constitutionis atrabilariae, febris atrabilariae intellectus.

379. Constitutio *pituitosa* nonnunquam rheumatica, catarrhosa, asthmatica, anginosa, tussis convulsiva epidemica, scorbutica, apoplectica &c. appellatur, compellatione a frequentiori aut forma, aut symptomate petita.

380. Eodem tempore aegritudines multae subalternae, herpes; scabies; ophthalmiae; aphthae; tusses; faucium pituita; anorexiae; vomitiones pituitosae, spontaneae, matutinae; cardialgiae; flatus, borborygmi; haemorrhois; colores pallidi, foedi; obesitas morbida; sensuum tarditas; concipiendi impotentia, concepti emissio; lienes magni; icteri; moerores; hypochondriasis, hysteria; chloroses, catameniorum anomaliae; maniae; nervorum distensiones; convulsiones universales, tetani, opisthotoni; choreae S. Viti; apoplexiae; podagra; hydrops, cuius curatio uti & luis venereae saepe est difficillima, *constitutione pituitosa autumnali* durante.

381. Morbum producit pituita tum primarum viarum, cum secundarum, compage solidorum debilitata.

382. Sanatur vero solis naturae viribus, vo-

vomitu spontaneo, crebro, facili; diarrhoea non valida, saepius recurrente; sudoribus dein, sponte natis, nocturnis, levantibus, in morbi decremento; miliaribus quoque, coctione praegressa; anacatharsi pituitosa; ptyalismo; intermittente quotidiana.

383. Hinc methodum medendi docemur, quae obstructa reserat, spissa solvit, soluta evacuat, laxata firmat: remedio salino, incidente, resolvente, emetico leniori, subin, per epicrasin propinato, subemetico, alterante; purgante consimili; dein subamaris, amaris, tonicisque.

384. Methodus calidior viscerum inflammationes, miliaria non critica, febres ardentes, perniciosas facit: nimis vero, quam oportet, antiphlogistica, lentas, nervosas; languores chronicos; articulorum morbos; hypochondriasin utramque; phthisin pituitosam; totque febres diversas, quot pravae methodi fuerint.

385. Idcirco acrioribus stimulis parcendum, principio praeprimis: atque universim hic lente festinandum.

386. Ex hisce constat, cur haec febris in exercitatis, cute crassa, imperspirabili, rarior, sed periculosior; cur contrarium in laxis, facile sudantibus? cur in sexu sequiore subinde sit epidemica, dum viris parcit? unde

len-

lenta, *lenta nervosa*, *miliaris*, & *puerperarum morbus* subinde audiat? cur loca depressa, paludosa deserat nunquam? cur tam difficilis sit huius morbi diagnosis, & therapeia? quorsum pertineat illud Baglivii: in nullo morborum genere tanta opus est patientia, expectatione, cunctationeque ad bene ac feliciter medendum, quanta ad bene curandas febres mesentericas?

PERIPNEUMONIA NOTHA.

387. Huc peripneumonia notha referri debet, quae hyeme a frigore, verno tempore a calore superveniente multoties accidit, orta ex pituita lenta, in toto sanguine nata, & sensim pulmones infarciente, donec in pessimum hunc, & improviso saepe letalem, morbum eat.

388. Ubi paululum adolevit id malum, produxit iam in toto corpore effectus plurimos a glutinoso spontaneo oriri solitos, tumque praeterea eos, qui peripneumoniae lente proprii [140], unde malum curatu difficillimum.

389. Nam missio sanguinis, eousque celebrata, ut in hoc morbo requiritur [171], nocet admodum ob debiliora viscera, nimisque aliena humida lenta; hinc primo iuvare visa, mox mala auget.

390. Attenuantia autem adeo hic famigerata

rata, dum impetum in vasa pulmonalia augent, densitatem, impactumque obstruentis saepe augent, simulque morbum cito reddunt letalem.

391. Morbus ille senibus, pituitosis, frigidis, catarrhosis, gravedine laborantibus frequens, sequi solet omnes caussas, quae stagnantia cito movendo in pulmones agunt, ut cursus, declamatio, cantus, ebrietas inprimis a valide calefacientibus, comessatio, calor foci, balnei, solis, maxime, si aestum hinc natum subito frigus ingens exceperit.

392. Primo fallaci lenitate opprimit nec opinantes: quippe levi fatigatione, debilitate, prostrato omni fere animi motu, anhelitu, oppressione pectoris incipiens. adeo leves motus excitat, ut vix caloris, febrisve indicia moneant periculi: mox vagae horripilationes, leviusculi febris insultus adsunt; unde subito crescente anhelitu & debilitate mors; cuius in urina & pulsu vix ullum adfuit praesagium.

393. Curatur hac methodo cautissima: 1. mittatur sanguis ex largo vulnere. 2. mox eluatur alvus clysmate, quod repetatur quotidie, donec signa docuerint levari pulmonem. 3. utatur victu tenuissimo iuris carnium, inprimis cum levi acido, potu tenui ex aqua & melle. 4 vapores, suffitusque descripti [183], decocta diluentia, abstegentia, lenissime aperientia assiduo potanda, adhibeantur; simulque bal-

balnea crurum, pedumque, & larga vesicantia.

394. Ex his omnibus ratio datur, cur pueris hic morbus, foeminisque rarior? ut & iis, qui laxae sunt structurae quoad solidorum fabricam, cur vix accidat, etsi maior sit in his proclivitas in febrim simplicem pituitosam? cur in his facilius sanetur? contra in bene pastis, densisque corporibus?

Ex iisdem pariter liquet, hunc morbum fieri ex omni alio humore pituitae analogo, pituitoso-bilioso, atrabilario, arthritico, podagrico, abundante, commoto, a caussis [391] ad pulmones determinato, ibi congesto: quae sit relatio asthmatis humoralis, phthiseos pituitosae ad huncce morbum?

FEBRIS INTERMITTENS.

395. Febris per vices impetum ita remittens, ut plena apyrexia inter duos quosque paroxysmos intercedat, *intermittens* appellatur.

396. Inde eius diagnosis sponte patet; distinctio in varias classes facilis, utpote soli temporis differentiae innixa.

397. Quotidiana, tertiana, quartana crebriores: quintanam quartanae cognatam, cum ea alternantem, autumni sobolem, aliquoties vidi; sextanam bis septenaria exquisita quandoque accidit, Boerhavio visa. Sunt, qui longiores periodos observarunt.

398.

398. Eiusdem periodi febres non raro complicantur, ut sit e. g. duplicata tertiana, quartana duplicata &c. Rarius febres iunguntur periodi differentis.

399. Quotidiana est rarior, pueris & glutinosis familiarior; longius excurrit; difficilius sanatur: probe distinguenda a tertiana duplicata, quartana triplicata, ex accessionibus inter sese comparatis.

Huc & Hippocratis *diurna*, *nocturnaque*.

400. Tertiana brevior, crebrior, acuta magis, curatu facilior: biliosos, adultos infestat: duplicatur non raro: 5to, 7mo, 9no circuitu iudicatur.

401. Quartana diuturna, pertinax, diu fertur; atrae bilis, & autumni progenies: duplicatur, triplicatur.

402. Quae longiores circuitus habent, morem quartanarum sequuntur.

403. Tamen scire est, intermittentem in genere esse *vernalem*, quae a Februario in Augustum & *autumnalem*, quae ab Augusto in Februarium dominatur: distinctione necessaria, ob diversam corporum vere & autumno diathesin, diversos morbos corregentes; hinc varios mores, symptomata, exitus, durationem, curationemque febris; quin una aliam fugat.

404. *Vernalis*, ut plurimum, brevior, subinflammatoria, synocho imputri affinis, regularis, sponte, aut modico apparatu sanatur, recta abiens in sanitatem; medicatrix subinde inveteratorum malorun, melancholiae, maniae, epilepsiae, arthritidis, paralyseos: reliquias autumnalium tollit: augmentum corporis facit: ad longaevitatem disponit.

405. *Autumnalis* plerumque longa, remittens, subintrans, biliosa, atrabilaria, septica, anomala, pernicioso symptomate stipata: saepe desinit in lienes magnos, reliquorum viscerum, maxime hepatis, infarctus, scirrhos, icteros, hydropes, leucophlegmatiam, scorbutum, cachexiam & cacochymiam multiplicem, & quae hinc sequuntur mala.

406. Quin & saepe aemulatur exacte indolem continuarum, ob longiores & duplicatos paroxysmos, dum tamen indoles & curatio plane diversae sunt.

407. Est tamen subinde inversa ratio vernalium & autumnalium.

408. Subinde solitaria febris comparet, *sporadica* dicta; non raro per populum grassatur, *popularis*, dum Austri molles, diu spirantes, mador multus, frigidusque vim adduit morbo.

409. Pone stagna, & in depressis perpetuam sedem fixit *endemica*, sola subin mutatione coeli sananda.

410. Paroxysmus legitimus intermittentis frigore, aestu, sudore absolvitur, tria stadia percurrens.

411. Atque is eadem exacte hora redit, vel maturius, vel vero serius, aut tempore incerto.

Hinc febris *consistentis*, *anticipantis*, *posponentis*, *vagae erraticaeque* notio.

412. Vel vero sub larva alterius morbi delitescit, quem tempore legitimae accessionis aemulatur, *larvata*; eaque frequentius est autumnalis, popularis.

413. Hinc febris intermittens sub schemate cephalalgiae, delirii, comatis, apoplexiae, catalepseos, epilepsiae, & convulsionis variae, hemicraniae, amauroseos, ophthalmiae, coryzae, odontalgiae, rheumatis, arthritidis, vomitus, diarrhoeae, cholerae, colicae &c. vix ullus morbus est, quem non aliquando intermittens ludat.

414. Subinde syncopen brevi letalem refert, veramque imaginem morientis: *syncopalem*, *malignam*, *mortualem* appellant.

415. Larvata subinde tria consueta stadia simul absolvit nonnunquam alterius morbi formam solum exhibet.

416. Manifesta in larvatam, haecque in illam abit.

417. Incipit autem regularis & manifesta cum oscitatione; pandiculatione; lassitudine; debilitate; frigore, horrore, rigore, tremore; pallore livore extremorum: respiratione difficillima; anxietate; nausea, vomitu; pulsu citato, subinde tardiore, debili, parvo; siti maxima; cute anserina, subinde veluti miliaribus pustulis obsita, livescente, purpurascente: in infantibus saepe clamor & convulsio cum extremorum livore.

Haec prout maiora, pluraque simul, eo febris peior, atque in subsequente tempore calor, & cetera symptomata peiora: & hic gradus febris primus, incremento respondens continuarum, & reliquorum maxime periculosus; urina tum ut plurimum est cruda, & tenuis.

Incisa cadavera mortuorum in primo hoc stadio febris intermittentis, post anhelitus, suspiria, ignaviam, monstrarunt sanguinem crassum, impactum pulmonibus: semper tum fuerant pulsus parvi, frequentes, inordinati. *Harv. exercit. anat. cap.* 16.

418. Hunc statum (417) excipit alter, incipiens cum calore, rubore, respiratione

 forti,

forti, magna, liberiore, anxietate minori, pulsu maiori, robustiorique, siti magna, dolore artuum & capitis magno, urina plerumque rubra: respondet ακμη febrium continuarum.

419. Tum ultimo ingens plerumque sudor; remissio omnium symptomatum; urina crassa, sedimentum lateri contuso simile; olidi, fluentesque secessus; somnus; απυρεξια; lassitudo; debilitas.

420. Nisi forte paroxysmus ita protrahatur, ut nova accessio priorem nondum finitam excipiat: *continua remittens*, *subintrans* erit.

Id fit ob genium epidemiae; febrim aliam corregentem, complicatam; intermittentis vim nimiam; medelam neglectam, perversam; aegri diathesin ferendae febri non parem.

421. Subinde febris non omnia haec tria stadia percurrit, uno alterove deficiente; aut ordinem eorundem permutat.

422. Nonnunquam est imperfecta, obscura, levicula, absque ordine certo recurrens invasio.

423. Haec vero intermittens *non formata*, *latens*, *vaga*, *erraticaque* in pueris frequentior, infarctu viscerum abdominalium glutinoso, verminoso laborantibus, ventricosis, voracibus; autumno.

Re-

Regularis quoque & *aperta* in *imperfectam vagamque* commutatur, regimine pravo; methodo mala; neglectu; cortice peruviano aequo maturius, parcius, neque diu, & absque coindicatis, propinato; adstringentibus inepte datis.

424. *Non formatam*, *latentem*, *erraticam* produnt, cognitio caussarum (423); item leviculi per vices paroxysmi, pandiculationes, lassitudines, sudoresque, maxime nocturni, nidorosi, foetentes, moschum redolentes; faciei pallor virescens, flavescens; anorexia, vel etiam bulimos cum bradypepsia; praecordiorum tumor, tensio, calor; anxietas, maxime a pastu; urinae parcae, croceae, iumentosae, lateritiae, furfuraceae; aspectus tristis; oculorum diluta flavedo; morositas; alvus irregularis olidissima; atque omnia ferme symptomata systematis gastrici laesi, repleti, infarcti: aegro interim erecto, obambulante.

425. Explicata (417 ad 419) stadiorum ratio; vis morbi ad ακμην venientis, atque iterum decrescentis intra paucas horas; epidemia cognita; eorundem symptomatum periodus stata; in infantibus livor, horror, vagitus, convulsio, determinatis horis recurrens, intermittentis primo suspicionem, continuata vero diagnosin suppeditant.

426. Saepe abeunt in acutas, periculosas;

 quod

quod calori nimio, & motui excitato nimis, aut epidemiae genio, aut pravae medelae, ut plurimum debetur.

427. Intermittentis effecta (413 ad 424) intelliguntur, illius actionem consideranti: fibris enim minimis vasculorum & viscerum magnam infert vim, stagnando, obstruendo, coagulando, pellendo, resolvendo, attenuando; hinc debilitantur vasa, morbosa fiunt liquida, eo in primis genere mali, quo partes minus assimilatas, nec aequaliter mistas habent; ex quibus simul acrimonia exoritur; unde ab omnibus simul facillima in sudorem proclivitas multum debilitans, ipso viscido sanguinis transudante; tum urina mire crassa, turbida, iumentosa, pinguis; similis saliva; inde debilis, solutus, vix cohaerens cruor, optima parte spoliatus, residua acer & crassus simul.

428. Caussa *praedisponens* ignoratur; tamen ad nervos peculiarius attinere videtur, inexplicabili ratione affectos.

Remedia antifebrilia *nervina*, cortex peruvianus, Mars, opium; item terror, ira, gaudium, contentio animi, musica, confidentia in remedium antifebrile, vanum in se, efficax tamen in credulis; ipsius febris symptomata quaedam, caussae, effecta, id verosimile reddunt.

Difficillimum tamen est, ex infinitis possibilibus eam caussam distinguere, qua posita

ratio

ratio periodorum dari ex legibus oeconomiae nostrae possit.

429. Hanc vero *praedisponentem* innumerae aliae *excitant*: alimenta, nimia, dyspepta, farinosa, pinguia, putrida, relaxantia stomachum & intestina; atmosphaera humida; commoratio in loco depresso, a sole averso, umbroso, silvestri, palustri; colluvies biliosa, atrabilaria, pituitosa, verminosa; humores tenaces, ichorosi, purulenti, scorbutici, scabiosi, venerei; fluxus sanguinei suppressi; turbatum systema hepaticum ira, terrore, pudore, moerore; excretio cutanea suppressa, atque alia quam plurima:

An etiam contagium peculiare?

430. Cura alia in ipsa accessione locum habet; alia vero extra eandem.

431. In stadio frigoris dandus potus leniter diaphoreticus, tepidus, parce frequenterque sumendus: hoc modo, calore insuper lecti, abstinentia a cibo aliquot ante invasionem horis molestus in accessione vomitus praepeditur.

Orto calore, quies, stragula leviora lecti, aqua succo limoniorum acidulata, & si is exorbitet, in plethorico, ad apoplexiam calidam proclivi, ipsa sanguinis missio, caute instituenda.

Sudor inchoatus blande promovendus, lec-

to, potu tepido, sambucino, sero lactis vinoso; non vi urgendus: a sudore quies, somnus, refectio.

432. Finito paroxysmo, 1. curanda febris est; dein 2. ipsius febris, validioris, diuturnioris, perverse curatae, malignae effectus, qui saepe proprios, graves, longosque morbos constituunt.

433. Est autem omnium primo *procatarctica* caussa auferenda, si ea nota sit, si magna, & remediorum potestati subiecta: dein vero *proëgumena*; nisi illa ablata, haec quoque simul tollatur.

434. Methodi medendi variae, & infinita ferme remedia adversus febrim, ad paucas classes revocari possunt: est enim omnis methodus antifebrilis *antiphlogistica*, *resolvens*, *sursum evacuans*, *cathartica*, *pervertens*, *confundens*, *nervina*.

435. Quarum primae quatuor in tollendis caussis *excitantibus* occupantur, tres vero posteriores in auferenda *proëgumena*.

436. Saepe diversae methodi in *eadem* intermittente, *diversis* temporibus; vel vero plures *iunctim* sunt necessariae, ut methodus *octava* sit, ex prioribus diversimode *composita*.

437. Methodum *antiphlogisticam* petunt intermittentes vernae, plethoricorum athleticorum, & ubi summa sanitas febrim facit; inflammatorum, ad apoplexiam proclivium; subperipneumonicorum, subpleuriticorum, haemoptoicorum; in febre ob genium epidemiae facillime degenerante in continuam inflammatoriam; paroxysmis productis, apyrexia imperfecta; cephalalgia ingenti & inflammatoria; delirio gravi, furioso.

438. Tum vero conveniunt salia media mitiora, in largo vehiculo aquoso sumta, eccoprotica, & ipsa subinde venae sectio.

439. Methodus *solvens*, resolvens, aperiens, & febrim ipsam, & eiusdem effectus sanat, spissos humores attenuando, solida inertia excitando, obstructa reserando, secretiones & excretiones restituendo.

440. Sunt autem remedia hoc scopo celebrata salia, alcalina, acida, media, volatilia, semivolatilia cum conveniente vehiculo propinata, vel in humoribus gastricis soluta; sapones vegetabiles, animales, artificiales; succi ſerulacei; plantae amarae, subamarae, lactescentes, earum extracta, decocta saturata, salibus armata; martialia; antimonialia; mercurialia.

441. Prosunt in aegris cachecticis, caco-
chy-

chymicis; in frigido lentore, bile inerti, mucosa, vappida; aetate florem superante; corpore obeso; sexu sequiore; constitutione autumnali, humida, frigida: in febre longa, quotidiana, quartana, recidivante, puerorum, ex continua in periodicam mutata, pertinaci, ad corticem peruvianum rebelli, cum ictero, hydrope.

442. Nocent in febribus (437); item in aquosa humorum tenuitate, iuncta solidorum laxitati; sudoribus profusis, emaciantibus, nocturnis.

443. Ceterum haec ipsa methodus reliquis multo latius patet, intermittentium plerisque, saltem initio, sola, aut cum aliis iunctim, aptanda.

444. Methodum *emeticam* postulat saburra *sursum turgens*, seu caussa, sive effectus intermittentis, vel solum cum illa coincidens. Ea autem cognoscitur ex victu, morbis, symptomatibusque praegressis, nausea, vomitu, ructu, tumore, halitu, sordibus linguae, gutturis, palati, ανορεξια, amarore oris, vertigine tenebricosa. Utut & aliae vires sint emeticorum, sialagogae, diaphoreticae, catharticae, diureticae, nervinae, alterantes; potenter resolventes.

445. Propinandum emeticum vel accessione

ne finita, & absoluto sudoris stadio, vel ante paroxysmum eo spatio, quo ante hunc effectum praestat. Absoluta operatione dato opiato sedatus ante febrim tumultus sit.

446. Materie *deorsum turgente* purgans dandum, cito operans, solvens salinum, mox a paroxysmo.

447. Imminentem paroxysmum *praevertunt*, 1. ea omnia, quae sudorem movent, materiem febrilem ante consuetum tempus accessionis artificiali paroxysmo eliminando. 2. quae animum valide afficiunt, systema nerveum, in cuius peculiari diathesi proëgumena febrium caussa sita esse videtur, vehementer immutando.

448. Sudor autem hunc in finem movetur, dum aliquot horis ante tempus cognitum futuri paroxysmi, liquido aperiente, diluente, leviter narcotico, repletur corpus aegri, dein una hora ante malum excitatur sudor, & continuatur, donec binae ultra tempus initii paroxysmi elapsae sint horae. Item opiato; alterante; emetico; balneo; stragulis; cursu, saltu, lucta; sinapismis, vesicante, & epithemate vario; inunctione spinae dorsi.

449. Aliam vero nervis diathesin, febri oppositam, inducunt animi pathemata varia, terror, ira, attentio magna; praesidentia &c.
Hinc febrium quaedam curationes explicantur,

cantur. concentu musico, amuletis, & vanis superstitionibus factae.

450. Prodest haec methodus *praevertens*, prudenter instituta, in perfecte intermittentibus, diutius durantibus, maxime quartanis; aliis methodis iam adhibitis, & incassum; viis primis puris, aut repurgatis; absente viscerum infarctu lento, phlogisticoque; absente cacochymia, cachexia.

451. Ea ipsa remedia, quae imminentem paroxysmum *praevertunt*, eundem quoque iam praesentem *confundunt*, invertunt, elidunt; si ita adhibeantur, ut eorum actio cum stadio frigoris concurrat. Sub iisdem conditionibus *methodus confundens* admittitur, ac prior *praevertens*.

452. Methodus *nervina*, caussae proëgumenae potissimum dicata, *nervinis* utitur, *adstringentibus*, *roborantibus*, *narcoticis*, *cortice peruviano*.

453. Hinc si febris autumnalis, vehemens; corpus ex aegritudine debile; aquosa humorum tenuitas, solidorum laxitas, & sudor colliquans; symptoma periculosum; metus gravioris mali a febre perstante; obstructiones solventibus auctae potius; morbus iam aliquo tempore duravit; & caussa excitante ablata, nihilominus paroxysmus quasi per consuetudinem recurrat; neque signa adsint internae inflam-

flammationis, neque collecti alicubi puris, neque obstructi admodum huius illiusve visceris, neque colluviei gastricae; methodis solvente & evacuante praemissis, adstringentibus, roborantibus, praecipue vero cortice peruviano, specifico antifebrili, abigetur, pulveris, infusi, extracti, decocti, syrupi, epithematis, enematis forma, cum propriis additis requisitis, salibus, rheo, martialibus, opiatis, resolventibus, diureticis &c. tempore ἀπυρεξίας, debito ordine, dosi, regimine, adhibito, diu continuato.

454. Quin & opium huc pertinet in intermittente *maligna*, *syncopali*, *mortuali* commendatum.

455. Praeprimis cortex diu continuandus diminuta dosi, charactere febrili alte impresso ob febris diuturnitatem, crebros relapsus, in febre endemica, constitutione intermittentium adhuc durante; in infantibus, pueris, foeminis.

456. Haec vero non danda febre adhuc cruda; incipiente; miti; medicatrice; remittente ob phlogosin, vel saburram; visceribus obstructis.

457. Praemature enim data ex intermittente remittentem, continuam, biliosam, ardentem faciunt; viscerum infarctus, hydropes, icteros, arthritides, hypochondriasin inducunt, mul-

multaque alia mala, nova solum & prudenter directa febre sananda.

458. Sub usu corticis peruviani alvus sit facilis; praecordia libera, indolentia; sapor bonus: spiratio bona: excitantes caussae, maxime ingluvies, vitandae: uberius perspirare convalescentibus confert.

459. In genere notandum: magnitudini & diuturnitati horroris accesio tota est, & ipsa febris, commensurata.

460. Quo diuturnior febris, eo maior in relapsum proclivitas, eo cura confirmatoria diutius protrahenda.

461. Quo plures relapsus, eo maior attentio habenda, ne aut infarctus viscerum abdominalium nascantur, aut nati iam, latentesque fomitem febrilem alant.

462. Quartanae definita hora exacte recurrentes, paroxysmo tamen breviore, sunt quam maxime diuturnae & rebelles.

463. Stadium frigoris protractum cum valido horrore, maxime senibus, periculosum, apoplecticum: hoc si effugerint, idem metus in calore.

464. Ubi unum alterumve stadium deficit,

ibi

ibi febris pertinacior, & facilis in irregularem, remittentem, continuam mutatio: si invasio non terminetur sudore, aut eo solum modicissimo, continuae metus est, aut remittentis, iudicatu difficilis.

465. In febre *larvata* periculosa, duplex curatio locum habet: in paroxysmo cura symptomati periculoso accomodata, & extra eundem ipsa febris curanda est ex regulis hucusque datis. Hinc in febre *larvata* apoplectica, stante paroxysmo, antapoplectica; in *syncopali*, *mortuali*, sub ipsa invasione, cardiaca stimulantia.

466. Porro symptomati urgenti cuicunque occurrendum est iuxta regulas in *methodo generali symptomatica* (595 ad 768) tradendas.

467. Ex his constabit, quandonam cortex peruvianus rebelles febres non sanet, saturato dein graminis, taraxaci, cichorei decocto, adiecto sale medio, profligandas?

Quis sit abusus purgantium, emeticorum in intermittentium sanatione, itemque purgantis post corticem peruvianum exhibiti? an & quando purgandum febre per corticem suppressa? unde recidivae post usum corticis, unde post eundem continuae?

An, & quando cortex in obstructionibus viscerum abdominalium?

Quo iure antiquitas quotidianam pituitae,

ter-

tertianam bili, quartanam humori atrabilario tribuerit?

Quaenam intermittens soli Mercurio obediat? Cur praestet, ieiuno stomacho paroxysmum excipere, & decumbentem in lecto? Cur a gravissima accessione solutio febris non raro?

Quomodo dignosci apoplexia *periodica* a *vera* possit? scilicet, si epidemia sit febrium, maxime larvatarum; aeger ad apoplexiam alias non praedispositus, & ea post 8. 12. horas sponte solvatur; tria intermittentium stadia simul adsint; si intermittentium fuerint prodromi; urina sub finem accessionis intense flava, mox iumentosa, demum lateritia.

Quando in ipsa invasione apoplexiae periodicae venae sectio, quando non?

Quinam morbi curentur intermittentis accessu, quinam inde graviores fiant, aut perstent non mutati?

Disquirendum restat, num post certum annorum curriculum intermittentes epidemicae redeant iuxta legem quamdam in natura stabilem?

FEBRES CONTINUAE REMITTENTES.

468. Continuarum febrium notitia praemissa, earum praecipue, quae tanquam principes aut cardinales habentur, & dato intermittentium intellectu, facilis erit *continuarum remittentium* explicatus.

469.

469. Dicitur autem *continua remittens* adesse, ubi febris *assiduo* aegrum tenet, ita tamen, ut per intervalla manifeste & remittat, & intendatur.

470. Quae quidem exacerbatio quotidie, vel omni alterno, vel tertio die recurrit, instar paroxysmi completi aut incompleti intermittentis febris.

471. Continua remittens consideranda tanquam composita ex duabus febribus: in has velut in duo elementa est dispescenda, *continuam* & *intermittentem*; quarum utraque in eodem homine, eodem tempore, ab eadem vel differentibus caussis, epidemiae genio, methodo medendi producta *remittentem* facit.

472. Cum *continua* plane multiplex sciatur e superioribus, & varia quoque sit *intermittens*, diversae plane ex diverso connubio *remittentes* erunt, natura, curatione, discrimine; licet habitu externo non differentes.

473. Sic intermittens cum synocho imputri, inflammatione quacunque, febre biliosa, putrida, maligna iungi solet: cuius cum primis duabus compositio *benignas* dat; cum posterioribus vero τριταιφυεις, ἡμιτριταιους, graves, malignas, periculosas.

474. Remittentium ergo cognitio, cura-

tio, prognosis tota repetenda ex supra dictis de febribus simplicibus, in quas illae resolvendae.

475. Hinc nomini solum remittentis febris inhaerens, medicinam faciet instabili fundamento nixam.

476. Ergo in cura remittentium determinanda est, 1. febris *continua* indicationes capiendae, iuxta hucusque tradita, atque in maxima remissione: demum 2. in *intermittentem* indagandum: 3. utriusque indicationes coniungendae: nisi altera alteram evertat.

477. Ubi potior habenda ratio *continuae*, ob decursum celerem & periculum maius.

Nisi ipsa intermittens ad periniciosas pertineat, urgeatque.

478. Ex his liquet, non unam esse eandemque medendi methodum in *remittentibus*.

Quando ilico cortex peruvianus sit propinandus, quando is noceat, ex remittente continuam, gravem, ardentem faciat?

Quando venae sectio, quando evacuantia, & quae, & qualia in remittentium curatione?

Cur febris *lactea*, *purulenta*, *venerea*, *rheumatica*, *arthritica*, utut exacerbationes luculentas & regulares saepe habeant, huc non pertineant?

FE-

FEBRIS ARDENS, SEU καυσος.

479. Si caussa excitans febris biliosae supra descriptae fuerit gravior; diutius adplicata; polycholia mole maior, mora, indole acrior, praeter symptomata (348) produxerit inflammationem universalem, vel etiam topicam quamcunque, acutissimam tamen, erit *febris ardens*, quae inter continuas remittentes meretur singulatim discuti ob frequentiam, discrimen, sanandi laborem.

480. Ea ergo consideranda, velut ex pluribus febribus conflata, *biliosa* nempe & *inflammatoria*, utraque solito validiore, acutiore: queis iuncta tertiana, stadio frigoris deficiente.

481. Huius symptomata primaria, calor ad tactum fere urens, inaequalis diversis locis, ad vitalia ardentissimus [in extremis saepe remissior, imo aliquando frigus], ipsum aërem exspiratum incendens; siccitas in cute tota, naribus, ore, lingua; respiratio densa, anhelosa, cita; lingua sicca, flava, nigra, exusta, aspera; sitis inexplebilis, saepe subito sublata; fastidia cibi, nausea, vomitus; anxietas, inquietudo; lassitudo summa; tussicula; vox clangosa; delirium, phrenitis, pervigilium, coma, convulsio; diebus imparibus exacerbationes.

482. Caussa labor nimius, iter longum,

aestus solis, sitis diu tolerata, usus calefacientium, fermentatorum, aromaticorum acrium, veneris nimiae, delassatio immodica, maxime aestate &c.

483. Decursus talis, tertio & quarto die saepe letalis, septimum raro transit si perfecta; solvitur saepe haemorrhagia, quae si tertio vel quarto die parca, letalis; haec praenunciatur cervicis dolore, temporum gravitate, tenebricosa caligine, praecordiorum contentione sine doloris sensu, invitis lachrymis sine letali signo alio, rubore faciei, pruritu narium, optima fit die decretorio; solvitur & die decretorio, vomitu, alvo, sudore, urina, sputo crasso.

Accessio die pari pessima, si id ante diem sextum; urina nigra, pauca, tenuis huic letalis; letale sanguinis sputum; letalis sanguinis mictus; deglutitio laesa mala; extremorum refrigeratio pessima; facies rubra & sudans mala; parotis non suppurans exitialis: alvus nimis fluxa letalis.

Cum tremore abit in delirium, inde in mortem.

Transit in peripneumoniam saepe cum delirio; post ingentia alvi tormina quae oritur, pessima.

Solvitur critice cum rigore.

484. Quibus explanatis haud difficulter morbus praesens cognoscitur: neque de eius

caussa

caussa propiori, & proxima ambigetur: est enim a cruore orbato parte blandiore, liquidiore; polycholia abundantiore, summopere acrefacta contaminato: inflammatione per universum corpus: viribus validioribus. Quin praesagia haud infirma hinc deducentur.

485. Curatio exigit aërem purum, frigidum, renovatum saepius; integumenta minime suffocantia, vel aggravantia corpus; situm corporis erectum saepe; potus copiosos, blandos, demulcentes, subacidos, aqueos, calidos; cibos leves, farinaceos, hordeatos, avenaceos, ex fructibus subacidis confectos; venae sectionem, si morbi initium, plethorae indicia, inflammationis singularis signa, calor intolerabilis, rarefactio nimia, revulsio necessaria, symptomata urgentia, neque alio remedio facile superanda, hanc exigunt; clysmatum blandorum, diluentium, laxantium, antiphlogisticorum, refrigerantium applicationem repetendam, prout vis ardoris, siccitas alvi, revulsio requisita imperat; humectationem totius corporis, hauriendo aërem fumo calidae blandum per nares, colluendo os, & guttur, lavando pedes, manusque tepida, fovendo spongiis calidis loca, ubi plurima vasa contactui magis exposita; medicamenta aquosa, blanda, nitrosa, grato acore sapida, alvum lenissime laxantia, urinae materiem suppeditantia, supplentia, sudori vehiculum copia praebentia, non acrimonia, omnem contractionem fibrarum, crassitiem liquorum,

acrimoniam eorundem solventia, diluentia, temperantia.

486. Quibus qui adiunxerit dicenda in regulis universalibus de cura acutarum, harumque symptomatum, & secutura de acutis in perniciem viscerum singularium tendentibus, liquido perspecta habebit ardentis febris cuiuslibet remedia.

FEBRIS PUTRIDA.

487. Synochus *putris* dicta fuit, quae debetur caussis febrium aliarum quarumcunque maioribus, diutius applicatis; solidorum, fluidorumque degenerationi maiori, universaliori, celeriori, putredinem referenti, saepe prorsus singulari. Cognoscitur ex decursu mox describendo.

488. *Praecedunt* temulentia capitis, longo antea tempore; anorexia: os insipidum, amarum, maxime mane; sensus repletionis etiam ante pastum; frontis calor praeternaturalis, cum obtuso eiusdem dolore; levamen ab alvo mota, aëre recenti perflato; dolores vagi artuum; frigus fere assiduum; sudatiunculae nocturnae, nidorosae; somni turbati, non reficientes; lassitudo spontanea, gravitas totius corporis; urinae, alvus magis olidae; morositas: febre hucusque nondum manifesta.

489. Coortus intensior calor, aut horror validior, auctis ceteris, *praesentem* febrim docent, continuam, aut remittentem, ad speciem subinde mitem, pulsu debili, simulque accelerato, vel vero *naturali*, functionibus tamen reliquis multum laesis.

Dolores rheumatici, colici, veluti pleuritici, validi, artuum, vagi.

Dedolatio insignior; cephalalgia mitior, quam aliis in febribus, sed maior temulentia, stupor, delirium mite, nocturnum; auditus gravis; responsio tarda; coma.

Oculi rubicundi, subflavi, subvirentes lachrymosi, lemosi, pulverulenti, distorti cum maximo vitae periculo, albuginea prospectante.

Sanguis phlebotomia forte emissus dissolutus, intense ruber, nigrescens; crusta viridi, mucosa, plumbea tectus.

Facies tristis, flavescens, terrea, velut attoniti, profunde meditantis; mussitatio.

Nares siccae, fuliginosae; sicca labia, dentes sordidi, sordidaeque gingivae fusco glutine; lingua fusco, flavo, viridi, muco obducta, praerubra humida, praerubra sicca, arida, crustosa, fuliginosa, lignea, fissa, contracta, tremula, porrigi impotens.

Anorexia maxima, sitis aut nulla, febre licet magna, aut insatiabilis; cardiogmos; alvus olidissima; urinae flavae, ictericae, bruneae, atrae, cum sedimento sanguineo, obsolete rubro; aut naturales: foetens halitus, & fere cadaverosus.

Calor ad attactum mordax; cutis sicca, arrida, imperspirabilis, variegata petechiis varie rubris, bruneis, flavis, cinereis, lenticularibus, morbilliformibus; maculae lividae, nigrescentes: vibices purpurascentes, livescentes; miliaria alba, rubra; aphthae; parotides, bubones, anthraces; color corporis icterodes.

Tendinum subsultus, artuum apprehensorum contractio, decubitus supinus, neglectus, corpore ad pedes delabente; os apertum cum aphonia, aut grunitu, deglutitione difficili, sonora, suffocante.

Diarrhoea assidua, aegro inscio, verminosa, foetidissima, cadaverosa; floccorum venatus.

Haemorrhagiae variae, narium, pulmonum, intestinorum, gingivarum, oculorum, cutis, systematis uropoëtici, ulcerorum antiquorum, uteri &c. internae quoque, sanguine intra cava diversa effuso, tenui, soluto; vermes ore prodeuntes.

Locorum cubando pressorum ad coccygem, trochanteres, cubitos gangraenescentia facilis, cita, late serpens: meteorismus.

Sudores viscidi, guttatim, pingues, frigidi: extremis frigidissimis, pulsu antea tenuissimo, nunc nullo, postquam in aliquibus ad paucas horas mens iterum rediit, moriuntur.

490. Vis vitae languidior, symptomatum [488 489] dictorum gravitati, multitudini, ferociae non commensurata; peragendae coctioni per se impar; pulsu cordis & arteriarum aesti-

aestimanda, synochi *putris genuinae* formatae character est constantior, veriorque.

Ingens, mox in principio praesens, vitalium prostratio, *malignitas* audit [670].

491. Inde diversi putridarum gradus, variaque ad easdem approximatio, cum aliis complicatio, successio, variam plane medendi methodum, & summam in medente attentionem requirunt.

Frequentissima est, [363] descripta.

492. Caussam suppeditat, quidquid vim vitae deiicit, humores depravat, solida exsolvit: aër humidus, calidusque: conclusus, iners, navigii, ergastuli, nosocomii, cryptae, tugurii, castrorum, urbis obsessae, stagnorum &c. effluviis animalium, vegetabilium, potissimum putrescentium, contaminatus: aestas praefocans, & malacia in solo depresso: Austri molles, humidique, vel & frigidus mador: inedia, victusque pravus ex putridis, facile putrescibilibus, vappidis, indigestibilibus; sitis, laborque diu toleratus ardente syrio: animi pathemata gravia, tristia, diuturna; venus immoderata; studia severiora, nocturna: febris quaecunque alia neglecta, male curata in praedisposito, eiusque inde in putridam conversio: abusus aromatum, spirituosorum, salium quorumque, maxime tamen, volatilium, alcalinorum, mercurialium, absorbentium, evacuantium quorumcunque: pus conclusum, resorptum; ichor; in hydropicis aquarum putrilago &c.

493.

493. Terminatur, 1. in salutem, vi vitae aucta, evacuatione gastrica, spontanea, artificiali; sudore; exanthemate miliari: aphthis; salivatione; urinis, tempore, modo, levamine, criticis.

2. In morbos alios, metastasi varia, inflammatoria, purulenta, erysipelatosa, serosa, gangraenosa ad loca externa, praeprimis parotides, glandulas submaxillares, subaxillares, inguina, testes, coxam, internave varia, vario eventu. Inde & morbi encephali subitanei, subito perniciosi; peripneumoniae consimiles; cophoses temporariae, perpetuae; amauroses; siderationes artuum; languores chronici &c.

3. In mortem, *a*] gangraena partiali, universali; inde foetor subinde vere cadaverosus triduo iam ante mortem, meteorismus, partium vel leviter pressarum purpurascens rubor, livor, anthrax. *b*] inflammatione interaneorum latente, magna, maligna, cito septica. *c*] depositione serosa ad caput, thecam vertebrarum, thoracem, quae iamiam futura, aut praesens agnoscitur respiratione difficili, brevique: pulsu vibrante, celerrimo; oculis fixis, obliqua tuentibus; alvo interim & urinis suppressis, cute sicca: inde mors convulsiva, apoplectica.

494. Indicatio petenda, 1. ex infra (595 ad 768) dicendis 2. ex notitia morbi, qui in putridam febrim degeneravit, & 3. modi, quo id contigit.

495. Huic satisfit removendo caussas (492) excitandae, sustentandae febri pares; aegrum reponendo in loco elato, conclavi magno, stragulis mundis, aëre sicco, flamma ex lignis aromaticis, aceti vaporibus lustrato, ventilato, dephlogisticato; victu antifebrili, attamen cardiaco; remediis resolventibus, antisepticis, excitantibus, varia intensione stimulantibus, nervinis, tonicis, virium ruinae, humorum degenerationi, solidorum debilitati accomodatis.

496. Hinc purgatis, si opus, primis viis cortex peruvianus dandus, forma pulveris, decocti, extracti, infusi, enematis, epithematis, solus, aut cum coindicatis, in putridis longis, foeminarum, virorum debilium, aestate humidiore, simulque calidiore; in laxa solidorum, fluidorumque compage; post evacuationes quascunque, gastricas, sanguineas, cutaneas, nimias; in virium defectu, crises tardante; pulsu molli, debili; calore non magno; synocho putri remittente; aut etiam continua facta ex remittente, intermittente; constitutione intermittentium febrium corregente; instante gangraena.

497. Nocet vero in febris exordio, constitutione uda, frigidaque simul; praesente saburra; plethora, inflammatione; calore acri, urente; respiratione gravi; meteorismo.

498. Flores arnicae in infuso, decocto,

ex-

extracto, dosi larga, aperientes, resolventes, excitantes, subemetici in irritabilitatis defectu: hinc in sensuum externorum, internorumque torpore, tarditate, anaesthesia; urinis, calore, pulsu naturalibus.

Huc epispatica, rubefacientia, vesicantia spectant.

499. Quae ultima stimulo dolorifico virium vitalium inertiam excutiunt; obstructa potenter resolvunt; diaphoresin movent; urinas primo augent, dein vero minuunt. cum tenesmo ad matulam; alvum fluentem cohibent; pulsus efficiunt. contractos, parvos, obscuros; largius applicata tubum intestinalem, & systema uropoëticum inflammant.

500. Hinc nocent vi vitae auctiore; alvo sicca, difficili; urinis parcis; stasi inflammatoria imminente, praesente, in encephalo, thorace, abdomine; turgente saburra.

501. Radix arnicae forma pulveris vel infusi, pulsu accelerato, molli, debilique ob diarrhoeam putridam, symptomaticam, colliquantem, inscio aegro.

Camphora, huicque analoga, vinum, spiritus minerales dulcificati, decocta, infusa ex aromaticis, prioribus iuncta, artubus frigidis; facie pallida, collapsa; pulsu tenui, molli; delirio taciturno.

Acida mineralia magnis dosibus in febre pu-

putrida, bilioso-putrida, aestiva, aestu valido, urente; pulsu pleno, accelerato, non duro; facie rubra; delirio furioso; absente inflammatione. Maxime conferunt in febre suppuratoria variolarum, ardente syrio, aestum temperando, alvum & urinas expediendo, putredinem arcendo. Huc & actu frigida, glacies, posca frigida, forma potus, lotionis, epithematis; aër frigidus, vento agitatus febres putridas, bilioso-putridas, aestivas, cum aestu magno, delirio feroci, sine inflammatione, mire componunt, mentem restituunt, diras cephalalgias sedant.

502. Victus interea medicatus sit oportet, ex classe refrigerantium, acescentium, saponaceorum attenuantium, eccoproticorum, analepticorum, cardiacorum &c.

503. Pulsus quo debilior, frequentior, inaequalior robore, inordinatior tempore, intermittentior ictu; respiratio quo difficilior, frequentior, anhelosior, cum narium pinnis magis motis, quo magis dolens circa vitalia, quo inordinatior, lassitudo quo vehementior, debilitas maior, iactatio corporis frequentior, decubitus in dorsum, extensis membris, frequentior; rationis, affectuum, quo usus perturbatior; appetitus magis prostratus digestio molestior; urina rubicundior, crassior, turbidior, cum sedimento minori, vel & tenuior, magisque aquosa, parcior, minus retinenda; motus quo magis tremuli, tactum refugientes, ludentes, carpentes

pentes; oculi, quo luctuosiores, involuntariis lachrymis humidiores, eo morbus hic (487) peior, letalior.

Haemorrhagiae pulmonum malae; malae quoque intestinorum, cruentique secessus; pessima vero systematis uropoëtici; certo letalis, interna, sanguine intra encephalon, thoracem, abdomen effuso.

504. Ubi somnus difficilis, & male cedens, pustulae purpureae, vel lividae corpus deturpant, hypochondria tensa & inflata, fere moritur.

505. Parotis, magna, celeriter increscens, absque levamine, utriusque lateris, cum tumore faciei, colli, oëdematoso, erysipelaceo, valde magno, valde dolorifico fit perniciosa; venas iugulares, laryngem, pharyngem, encephalum premendo: inde coma, convulsio, apoplexia, anginae, peripneumoniae letales.

506. At parva, unica, lente crescens, inflammatoria, coctione praegressa, ceterisque bonis, saepe critica.

507. Terminatur autem haec (506) resolutione benigna, orto ptyalismo, alvi fluxu, urinis sedimentosis, sudore: abscessu extrorsum, introrsum rumpendo, puris per ductum stenonianum, per aurem evacuatione spontanea, vel eius aliorsum migratione: ulcere fistuloso, cancroso: scirrho: gangraena.

508.

508. Nata resolvenda, aut si id fieri amplius nequeat, suppuranda, aperienda methodo ex chirurgicis repetenda.

509. A febre baryecoia; fatuitas; delirium placidum; pulsuum frequentia absque febre; sudores nocturni, colliquantes in dormiente; hypochondriasis nervosa; fames canina; oëdema crurum; in iunioribus corporis incrementum velox, nimium, inaequale, in longum cum extenuatione, rachitis; catameniorum anomaliae, sanantur victu eupepto, nutriente, analeptico; medicamento roborante, stomachico, nervino; exercitio corporis grato, reficiente; rusticatione.

510. Hinc patet, quaenam febres vere sint putridae, quaeve putridam tantum mentiantur, reipsa aut inflammatoriae, aut biliosae, aut aliae quaecunque, & cur id fiat? cur non ad unum omnes modulum sint metiendae, quas vulgo putridas appellant?

Quam sit necessaria, longo solum usu comparanda, virium diiudicandarum scientia, & quaedam veluti scala, ad quam cardiacorum, antisepticorum, stimulantium ratio sit exigenda.

Quare febrium harum non paucae sanentur repurgato tubo intestinali, solis solventibus, resolventibus, aperientibus: & cur therapeia alexipharmaca, stimulante, calefaciente, roborante, utut bona non raro, tamen multo fre-

frequentius, & multo gravius peccetur, quam methodo evacuante, aperiente &c.?

Cur in respirationis conditionem tam solerter sit inquirendum, & cur plurimum conferat ad salutem in febre putrida, bene respirare?

Quare soporosis, stupidis, deliris quotidie exploranda regio epigastrii, hypogastrii, ossis sacri, coccygis, natum, trochanterum?

Cur pessima sit febris putridae complicatio cur inflammatione visceris nobilioris, & cur ea tam frequens, ut extispicia monstrant?

Quare biliosarum degeneratio in putridam prae ceteris & magis obvia? & cur in epidemias biliosas, pituitosas saepius una incidat synochus putris?

Intelligitur quoque, quid angina putrida, pleuritis, peripneumonia, dysenteria, variolae, morbilli &c. putridi?

An in putri synocho vera putredo statuenda, aut putrida humorum dissolutio? an is solum effectus est, non necessarius? an putredinis vocabulo solum translatitie utimur, ad statum (489 490) designandum? an & quonam modo est contagiosa?

FEBRES EPIDEMICE INTERCURRENTES.

511. Febres quaedam, utut a miasmate singulari prognatae ab altero ad alterum migrent, veluti per manus traditae, atque ita an-

annuis & stationariis *intercurrant*, tamen vires subinde a constitutione nactae per populum passim grassantur, *epidemicae intercurrentes* nuncupatae.

VARIOLAE.

512. Huc (511) prae ceteris refertur morbus infantibus frequens, qui vocatur *variolarum*, Arabum aevo describi coeptus, homini solum, semel per vitam infestus, specificus, temporis tamen differenti constitutione sibi multum dissimilis, duratione, pustularum figura, numeroque, periculo, symptomatibus aliis, morbisque easdem excipientibus.

Cuius quidem adeo adcurata Sydenhami descriptio, ut decies legi merenti pauca modo addenda habeam, unde pateat, & has ex parte ad eandem simplicitatem, ut praecedentes febres, reduci posse, habere tamen sibi insuper omnino quid proprium, atque aliquid idcirco in ordine medendi desiderari hactenus.

513. Est ut plurimum epidemicus, verno tempore primo incipiens, aestate crescens, languens autumno, hyeme sequenti fere cedens, vere iterum eodem ordine rediturus.

Quo citius in hyeme incipit, eo violentior, quo serius, eo mitior erit mali natura: hinc liquet, quo anni tempore periculosior.

Ceterum nunc regularis, nunc irregularis, benignus, malignus, funestus in-

star pestis: plane ingenio protheiformi.

514. Differt ab alia specie variolarum, non contagiosarum, utut subinde popularium: has *spurias* appellant, veris quandoque simillimas: unde variolarum bis habitarum fortasse historiae.

515. Occupat omnem aetatem, sexumque, maxime autem pueros, eosque, qui hactenus hunc morbum nondum passi sunt; quo aetas humida plus dissipavit, solida magis coëgit, eo violentior morbus: hinc pueris, mulieribus, mollibus, laxis, facilior: exercitatis, viris, senibus, peior.

516. Malum hoc, licet epidemicum, contagio suscipitur communicato ab homine, qui prius laboravit: quod primo videtur aëri inhaerens, pulmonibus, ori, naribus, oesophago, stomacho, intestinis, dari; adeoque hoc tempore admodum parum materiei venenatae habere.

517. Atque ita communicatum, utut idem, non easdem tamen variolas gignit, sed varias, vario discrimine: prout corpora fuerint vel a varia constitutione, vel a caussis singularibus diversimode praedisposita.

Diathesin *corporis* & *anni* sequuntur.

518. Contagium inest perspirabili materiae

riae e corpore variolantis egressae; aëri exspirato; sero tenui in vix apparente pustula; inde & puri in maturescente, & crustae in desiccata, si haec resorbentibus vasis ubicunque adplicentur.

An carent contagio sanguis, saliva, urina, foeces variolantis?

519. Omnis variolarum morbus sex stadiis continetur, quorum primum est *contagii*, a veneni susceptione ad initium febris, communiter sex, septemve nychthemeris comprehensum, ignoratum ab homine apparenter sano.

520. Alterum *febrile*, seu ebullitionis, in regularibus triduanum; ubi materies contagiosa, humoribus mista producit effectus quosdam ordine se mutuo excipientes, qui sunt: rigor; febris acuta, vage remittens; calor ingens, perpetuus; oculorum splendor a liquore tenui & calido illapso; facies tumidula; capitis, dorsi, artuum dolor magnus, maxime circa partes cordis scrobiculo subiectas, attactum refugientes; foetor oris specificus; nausea, vomitus; inquietudo magna; stupor; somnolentia; sudores; atque infantibus insultus epileptici.

521. Hucusque morbus affinis omni acutae febri, praeprimis tunc corregenti, difficulter in hoc statu ab ea distinguitur: scientia epidemici intercurrentis, aegri in hunc morbum

proni (515), contagii praegreſſi, & inde ſecutorum ſymptomatum (520) docet, quod adſit, & quod ſecuturae ſint papulae ipſae in tertio ſtadio mox deſcribendo.

522. Eſt autem haec febris ſpecifica, ſola efficiens morbum varioloſum, cum, quae poſtea fiunt, inflammatio, & ſuppuratio, eiuſdem effecta ſint.

523. Haec, utut minima perſaepe, nulliſque aut vix ullis puſtulis iudicata, tamen vindicat a morbo.

524. Febribus aliis, maxime popularibus, facillime iungitur, & hoc conſortio ſaepe ſolo periculum intentat.

525. Cognito hoc morbi ſtatu (520) indicatio eſt haec primo: ut, ſtimulo ſpecifico ablato, retuſo, ſanetur ſtatus praeſens, & impediatur ulterior eius progreſſus, & proinde caveatur futura inflammatio, ſuppuratio, gangraena &c.

526. Stimulus videtur auferri poſſe correctione per ſpecifica ita dicta, vel ſaltem retundi, methodo indirecta, quam recentiorum induſtria perfecit.

527. Correctio ſpecifica niti debet invento remedio oppoſito illi veneno contagioſo, quod tam parva mole ſuſceptum reliqua parit, ut effecta (516 520). 528.

528. Quale (527) inveniri poſſe, comparatio historiae antidotorum, & indoles huius mali, faciunt sperare, & ad indagandum impellit summa hinc futura humano generi utilitas.

529. In stibio & Mercurio, varia ratione praeparatis; in blanda & iterata purgatione, emesi, phlebotomia, cortice peruviano, aqua picis, acidis mineralibus dulcificatis, gumi-ferulaceis; verius forte in moscho, & camphora, *temporariam* a variolis immunitatem ut quaeramus, invitat aliquis horum aliquando successus.

530. Quorum quidem effectus *prophylacticus* magni esset, in epidemia variolarum malignarum.

531. Methodus indirecta hic adhibetur, experimentis ulterioribus perficienda, illa, quae deprehensa est in sufflamminanda hac febre plurimum valere, ut ea quam *mitissima* sit, & quam *paucissimis* pustulis indicetur, ne inflammatio magna in pus multum, pravum, purisque effecta, atque gangraenam abeat.

532. Consistit illa, 1. in victu idoneo acute febrientium.

2. In usu eorum, quae virium animalium torporem excutiunt, vitalium motus componunt, uti sensuum variorum occupatio varia,

intensior, potissimum grata, sub dio, in aëre libero, verno, perflato, recenti, frigidiusculo [mensura frigoris non ad thermometrum, sed gratam aegri sensationem capta]; abstinentia a somno diurno, a longiore nocturno, sub veste levidensi, stragulis modicis: quae tantis viribus pollent, in febre variolosa, eius symptomatibus gravioribus, aestu, delirio, convulsione praevertendis, cohibendis, ut non facile, nisi expertus credat.

3. In prohibendo consortio febris alterius, cuiuscunque, maxime tunc regnantis, cum febre variolosa, ea methodo, quam epidemici cognitio dictat.

533. Hinc est, cur praeter dicta (532. No. 1. & 2.) persaepe nullis remediis sit opus: &, cur, si eorum necessitas, ea plane diversa sint, diversis annis, pro genio epidemiae corregentis.

534. De hoc stadio haec valent:

Est aliqua durationis varietas pro varietate epidemiae, vehementia morbi, temperie aegri: quo brevius ex sua natura, eo gravior morbus: gravis quoque, si triduum superet.

Dolor lateris pleuriticus, in febre primaria, malus.

Artuum dolores rheumatici, assidui, graves pravum genus variolarum praesagiunt.

Tamen cephalalgia, cardialgia, dorsi lumborumque dolor est etiam in benignis.

535.

535. Morbus hic, ubi stadium prius (520) absolvit, tertium, quod *eruptionis* voco, ingreditur, quod sic se habet:

Punctis parvis, rubris, instar morsus pulicaris, cutis capitis primo & faciei, mox manuum & brachiorum, dein trunci, & inferiorum, inter sudores continuatos inficitur; interea mitescunt symptomata, quin plena subinde apyrexia fit, nisi eruptio per vices fiat, & prodeuntibus ultimis, primae incipiant inflammari.

Id intra biduum, triduumve absolvitur.

536. Huc autem sequentia pertinent ad diagnosin, prognosinque:

Quo febris variolosa mitior, eo eruptio parcior, eo lenior status inflammationis, suppurationis.

Quo lentius erumpunt pustulae, quove exactius dictum [535] ordinem observant, eo morbus levior.

Eruptio confertim, tumultuarie, ordine insueto, mala.

Quo remissio manifestior, aut plane apyrexia a prima eruptione, eo melius.

Quo cutis mollior, eo variolae facilius prodeunt: hinc infantes & puellae prae adolescentibus virisque morbum ferunt.

Mala est cardialgia, quam eruptio non tollit.

Vomitus, diarrhoea cum dolore ventris post eruptionem valde mala.

Valde malae, petechiae cum variolis.

537. Indicata in febre variolosa huc quoque pertinent: vescendum aura identidem nova, aegri exhalationibus non contaminata, in magno conclavi, sub dio.

538. Atque ita morbus omnis finitus esset, si variolosi furunculi benigne resolvi possent.

Augentur autem omni hora quoad magnitudinem & numerum pustulae, valde rubescentes, assiduo magis, magisque elevantur; inflammantur; cutis tenditur; dolor: calor; impedita circulatio; impedita perspiratio; hinc febris; humorum maior ad interiora repulsus, ad superiora affluxus, ob pustulas in superis plurimas, instar stimuli, liquida illuc cientes; faciei tumor, saepe monstruosus, veluti emphysema; delirium; coma; convulsio; apoplexia.

Oculi tumentibus palpebris clausi; ophthalmiae inflammatoriae, pustulosae; salivatio ab universali ad partes superas confluxu, a pustulis faucium acute dolentibus, instar acris masticatorii, salivam prolicientibus, quae in infantibus, irritabilioribus, stimulo maiore, plurium pustularum oris, irritamento ad oesophagum, ventriculum, intestina propagato, aut deglutita, diarrhoeam facit; angina varia; anxietas; dispnoea, pleuritis, peripneumonia; dysenteria; mictus cruentus; haemoptoë; cutis

inter

inter pustulas liberae inflammatio rubra, dolens, calens: quae ubi duraverunt spatio 4. 5, vel 6 dierum a primo ortu, iam absolute suppuratae sunt, & in totidem parva apostemata conversae.

Hunc inflammationis decursum voco, usque in abscessum; durat pro varietate epidemici, temperiei, magnitudinis, regiminis, vario tempore, plerumque quatuor aut quinque diebus; ita, ut octavo ab inchoamento, die *suppuratio* adsit.

En quartum nobis stadium, *febrim maturatoriam*.

539. Quae plane eadem est cum febre inflammatae cuicunque parti, dein suppurandae, communi.

540. Hanc numerus inflammatiuncularum, abscessulorum metitur, qualitas vero periculum.

541. Si enim morbus contagii ingens (520), pustulae multae, sibi mutuo proximae, ac quasi implicitae, inflammationis omnia signa magna, temperies biliosa, vigor aetatis, vita praegressa lautissima, remedia & regimen velocitatem multum augentia, aestas fervidissima, fuerint; tum ad finem inflammationis vesiculae, lympha rubella distentae, adsunt, gangraenosae indolis indices: hinc cutis circulationi, & exhalationi inepta; inde humorum

morum in interiora repulsus; inde salivatio ingens; tumor magnus manuum, pedumque.

542. Ex his diagnosis & prognosis quarti status cognoscitur, ratioque morbi, & omnium symptomatum in eo capitur, his fere regulis circumscripta:

Quo pustulae in hoc stadio grandiores, rotundiores, magis acuminatae, magis abs se invicem distantes, sibi invicem similiores, eo melioris notae.

Quo materies pustularum pus magis blandum & perfectum refert, eo melius.

Quo pauciores, magis separatae, mox maiores, plus a facie remotae, candidiores, dein flavae magis pustulae, quoque tardius procedunt, eo meliores.

Quo plures, magis intricatae, minores singulae, magis in facie haerentes, fuscae, nigraeve, citiusque incedunt, eo peiores.

Quo materies pustularum ichorem gangraenosum plus refert, eo peius.

Quo spatium inter pustulas magis rubet, calet, tenditur, tumet, circa tempus abscessus, eo melior spes, ob circulationem hic remanentem.

Quo idem plus pallet, vel fuscum evadit, eo peius; angina sequitur letalis, aut peripneumonia; nisi salivatio liquida, vel ingens tumor manuum, pedumve accesserit: ratio est, liquorum hic impedita, hinc ad interiora aucta, circulatio.

Si

Si in locis inter pustulas liberis maculae purpureae, letalis gangraena designatur.

543. Inde intelligitur, quid ad diagnosin & prognosin faciat variolarum distinctio petita:

1. A situ earundem, in *discretas*, *cohaerentes* seu *corymbosas*, *confluentes*, *mixtas*;

2. A figura, in *acuminatas*, *depressas*, *siliquosas*, *verrucosas*;

3. A liquore contento, in *purulentas*, *ichorosas*, *chrystallinas* seu *lymphaticas*, *sanguineas*;

4. A calore, in *albo-flavas*, *albidissimas squammulas referentes sine contento*, *plumbeas*, *nigras*;

5. Ab alio exanthemate comitante, petechiali, miliari, erysipelatoso, in *simplices*, *compositasve*.

Inde & benignitas, malignitas, regularitas, anomalia morbi, & varium discrimen scitur.

544. Indicatio in hoc statu (538) est varia, pro vario gradu durantis mali: nam in primo initio apparentis inflammationis externae, requiritur cautela, ne vergat in suppurationem: de qua iam actum (531 532); quibus auxiliis saepe innumerae, vix ortae pustulae disparent, mox resolutae: aut cum id obtineri ex toto nequeat, curandum, ut minima fiat, procul a capite, & tarda; quod fit:

1.

1. Victu tenuiſſimo, putredini reſiſtente; 2. potu diluente, blando, ſubacidulo; 3. medicamento antipyico, aperiente, diluente, aſſiduo, magna copia ingeſto; 4. regimine frigidiuſculo, maxime, admiſſu puri & frigidi aëris. Haec autem ſtatim ab initio ſic adplicanda ſunt.

5. At, inflammatione maiore; actu frigidis ſepoſitis, balneo pedum, crurum, femorum, bis de die repetito, horum fotu tepido continuo.

6. Si vero nimio impetu fuerit morbus, mere valideque inflammatorius, cum aut ſine topica viſceris cuiuſdam inflammatione, apparatus antiphlogiſticus, vi morbi par, conducit: reliquis ſimul, ut de ſingulis inflammationibus praeſcriptum eſt, actis.

7. Si epidemicus una iunctus, & huius quoque permagna ratio, ex epidemiae cognitione, habenda.

545. Poſt toleratum decurſum hunc (538) ſequitur ſtatus quintus, *ſuppurationis*, quo incepta illa creſcit & perficitur.

In eo puſtulae iam purulentae quotidie augentur, dein matureſcunt, albeſcunt, flavent, ac tertio, quartove die huius decurſus, ab exordio primae febris undecimo, rumpuntur, ad decimum quartum uſque diem ſiccandae ſtum ſtadium

In confertiſſimis vero, aut mali moris tota pinguitudo & cutis pure ſcatet mobili, externe

terne aret, locis liberis inflammatur; hinc impedimento perspirationis, circulationisque, irritatione generis membranosi & nervosi, absorptu puris in venas, fit febris pessimae indolis, cum pessimis symptomatibus; si materies haec purulenta sanguini mista diu movetur, putrescit; hinc haemorrhagiae putridae, perniciosae, narium, pulmonum, intestinorum, & adeo damnatus Sydenhamo cruentus mictus; hinc quoque pro vario delapsu in diversas corporis partes diros effectus, vixque superabiles, producit; deliria; phrenitides; anginas; peripneumonias; pleuritides; vomitus; dysenterias; hepatitidem; apostemata; anthraces; iuncturarum tumores, abscessus, immobilitates; sensuum variorum iacturam, praeprimis oculorum vitia varia, fistulas, pannos, hypopia, amauroses &c. tabem; phthisin; & infinita similia.

546. Si vero tum materies tenuior, acrior, morbusque vehementior, exeditur cutis, pinguitudo, & caro; fiunt lata, pessima, ad ossa saepe penetrantia, ulcera cacoëthe; cicatrices foedae.

547. In hoc statu (545) curandus puris ad exteriora exitus, ab interioribus expulsio; quod fit laxando cutim fomentis laxantibus tepidis, assiduo & laboriose renovatis, pustulas aperiendo, ablutione & gargarismo oris, fauciumque, assiduo; potu largo, calido, cardiaco, detergente, aperiente, putredini resistente,

stente, qualem dant acida mineralia copiose data cum apto vehiculo; clysmate blando, diluente, emolliente, laxante quotidie iniecto, diu retento; purgante blando, per epicrasin dato, frequenter repetito; victu ex iure carnium cum sale & acidis condito; vini meracissimi subinde moderato usu, acidis mineralibus largius datis, cortice peruviano, camphora ore assumpta, cum ovi vitello subacta, illitaque plagis longe lateque gangraenescentibus; dato simul, contra enormes impetus, opio.

548. Si morbus vehementissimus, ichor gangraenosus loco puris, tota fere cutis occupata; facile patet, cur infelicem adeo, imo ineluctabilem perniciem adferat hic morbus: omnium vero clarissime id liquebit ei, qui ex anatomicis norit, ut externam cutim, ita oculos, narium omnes membranas, oris omnia velamenta, asperam arteriam, bronchia, oesophagum, stomachum, intestina, iecur, lienem, pulmones, obsideri his pustulis.

Hinc quippe dicta intelligit, & videt, quid ad curationem requiratur, & an magnitudo mali, perditio tot aegrorum, post vulgata auxilia applicata frustra semper, non excitet boni medici solertiam, ut initio mali invadentis summa tentet; vulgata quippe methodo nullus, nisi sponte, emergit.

Prophylaxis insitiva, mox describenda, est satis certa, tutaque.

IN-

INSITIO VARIOLARUM.

549. Cum epidemiae variolosae nunc passim funestae sint, nunc vero mites, contagium, quod paucissimis parcit, studio datum est, habito selectu temporis, valetudinis, modique, quo communicatur: haec praxis *insitio* audit.

550. Tempore variolis inimico, aut iis quidem epidemicis, bonis tamen, nulloque alio morbo corregente, insitio fit.

Praeplacet ver adultum.

Utut insitivae quacunque anni parte, naturalibus praestent, in prava quoque constitutione.

551. Insitionem facturo vitanda dentitio, graviditas, puerperium, catameniorum primitiae, febrilis quoque morbus quicunque, aut quem exorta febris peiorem reddit.

Non vitandi morbi sine febre, a fibra laxa, debili, quosve ipsa febris sanat.

552. Sani non praeparantur ad insitionem auspicato subeundam: ipsa sanitas est optima conditio.

553. Praeparatione solum eget, qui aliqua aegritudine tenetur, variolosum morbum postea perversura.

554.

554. Quae consistit in ablatione illius aegritudinis.

555. Haec cum varia esse possit, varia quoque erit praeparandi ratio: non eadem omnibus applicanda.

556. Idcirco nec phlebotomiae, nec purgationi, nec mercurio, nec antimonio, nec cortici peruviano, nec diaetae aut lacteae, aut mere vegetabili semper & ubique locus.

557. Locus inoculationi destinatus sit ruri, elatus, umbrosus, amoenus, horto & ambulacris instructus, semotus a contubernio sanorum [quamvis epidemiam nemo fecerit invito tempore]: cubicula ampla, aëri pervia.

558. Inter plures inoculandi modos ille praestat, ubi [dato pridie purgante leni] pus tenue, aquosum, apice lanceolae exceptum, punctura incruenta, ad deltoidis insertionem, in brachio utroque, infra epidermidem lanceola elevatam, viru infecta, oblique adacta, parumper morante, inversa demum, immittitur; absque deligatione prohibendo interim contagium per os naresque.

559. Hic locus, prae ceteris opportunus, monstrabit genesin, inflammationem, suppurationem *variolae genitricis*, morbique *topici* decursum.

560. Qui non est commensuratus futuro morbo *universali*, mox ordienti; sufficiens tamen ad comparandam securitatem a variolis secundis.

561. Est autem totius morbi hic ordo:

Secundo ab insitione die vix vestigium rubrum puncturae, dein vero macula dilute rubra, vel flava conspicitur.

Tertio die finiente locus compunctus duriusculus est, velut ab exigua lenticula subcutanea, quae die

Quarto modice elevatur, cum pruritu per ambitum: scabra durities; rubedo intensior; pustulae aut potius vesiculae, tenuem lympham continentes, ope microscopii detegendae.

Quinto pustula increscit, apice splendido, albidoque, ambitu rubro, ampliore; vesiculae plures, quarum complexus *variolam genitricem* constituit; dolor subaxillaris; crebra coloris in vultu mutatio, intense rosei in pallidum, & vicissim; pulsus per momenta celer, mox iterum naturalis, maxime inter dormiendum; viget appetitus; nunc hilaritas, nunc vero morositas, per vices, solito maior; subinde hoc die oris foetor, cum linguae sordibus.

Sexto die lympha tenuis in pustula maxima; hinc inde plura, exigua, vix conspicienda punctula in vicinia *pustulae genitricis*, supra cutem insigniter elevatae, acuminatae, cum limbo rubro, ardore, pruritu: dolor subaxillaris maior, & levandi brachii difficultas *fe-*

brim primariam variolosam iamiam instantem docent.

Die septimo *variola genitrix* aucta, lympha iam spissescente, non pellucida; ambitus amplior, rubicundior, rubore roseo, diffuso; lassitudo; leviculi horrores; calores; carebaria; somnolentia; subinde cardialgia; appetitus minor; pulsus saepe incitatior, & *febris variolosae primariae* molimina.

Die octavo *variola genitrix* matura suppurat; febris variolosa auctior; reliqua uti pridie; somnolentia tamen maior; noctu inquies; evigilatio repentina, cum terriculamentis.

Die nono pergit eadem febris, vage remittens; auctis prioribus; accedit non raro convulsio universalis, extasis.

Die decimo & undecimo eruptio *totalis* aut *partitim*, febre composita, aut plurimum mitigata.

Die 12mo, 13tio, 14to nova febris, *maturatoria*, cum horripilatione a pustulis assurgentibus, inflammatis, suppuratis; noctu inquies; iactitatio; tussicula; raucedo; nisi paucissimae pustulae sint, eaeque aut disparuerint vix ortae, aut ante suppurationem exaruerint.

Die 15to motus febriles componi incipiunt, pustulae siccari.

562. Nonnunquam omnia uno nychthemero, serius aut citius contingunt.

563. Est ergo morbus duplex, *topicus*, & *universalis*: quo enim ordine pustula *genitrix* nascitur, inflammatur, suppurat, septem dierum spatio; eodem, intra totidem dies, *topico* finito, *universalis* decurrit, pustulis in reliquo corpore nascentibus, inflammatis, suppuratis.

564. Quo plures pustulae, eo maior febris *suppuratoria*.

Quo plures pustulae in facie, eo maior eiusdem tumor.

Quo plures in ore, faucibus, eo maiora anginae, salivationis incommoda.

Febris variolosa primaria non est proportionata numero pustularum.

Inter febrim variolosam primariam, & maturatoriam est *apyrexia*, si unica eruptio, *remissio* solum, si per vices, & interruptim fiat.

Plures variolae in eo latere faciei, cui inter dormiendum incubuerit aeger diutius, crebrus.

565. Viru per insitionem communicato, victus primo quatriduo sit ab assueto non multum diversus, eodem tamen paulo parcior, liquidior, eupeptus. Die quinto sine carne, ex oleribus, fructibus horaeis, commoratio assidua, inter moderata, grataque exercitia corporis, interdiu sub dio, in aere recenti, libero, ad gratam sensationem frigidiusculo, non immiti; somnus inter diu nullus, nisi infantibus, concedendus;

dendus; sera vesperà post modicam per diem defatigationem, super stragula pilis equinis, paleis farcta, capiendus, & sub integumento levi, sine plumis, saepe, ubi aeger incaluerit inquietus, removendo, ventilando, invertendo; mane mature excutiendus.

566. Interea prohibendi alieni morbi, sique accedant, *sua* methodo sanandi.

567. Symptomata *graviora* febris primariae, dedolatio summa, somnolentia peculiaris, aestus febriles validi &c. petunt aërem liberum, reficientem; ambulationem, torporis excussionem ope motus, saltus moderati, lusuum variorum organa sensuum varie, valideque afficientium, quae omnia febrim, iunctaque symptomata mirifice & cito sedant.

Convulsio praesens, actu frigida, aquam, aërem, eumque simul rudem, agitatum vento, excitantia varia, frictiones, odoramenta, exigit, aegro, tenui vesticula tecto, e lecto exempto.

568. Sub actuali eruptione abstinentia a lecto interdiu, & supra dicta, continuanda.

569. Pustulae numerosissimae, velut confluentes futurae, non raro in suo ortu disparent, mora extra lectum, novo, nondum infecto aëre, identidem inspirato; sub veste tenui; corporis motu.

570.

570. Pustulis inflammatis, maturantibus; pruritus, ardor, nocturna inde inquies; angina; ophthalmia; remedio est aër identidem renovatus, grate frigidus, frequens exemptio e lecto, calentibus stragulis mutatis.

Anginosis fomentum foris, & fotus faucium.

571. Morbo finito purgans lene, omni octavo die, per mensem repetendum, & per aestatem rusticatio materiem subtrahit furunculis, abscessibus, ophthalmiis, variolas quascunque sequi solitis.

MORBILLI.

172. Huc alter quoque morbus pertinet, puerili aetati, iisque, qui eo nondum defuncti sunt, infestus, quem vocant *morbillorum*; contagio, saepe populari, una vice per vitam, eidem homini communicandus; originis, ut videtur, cum variolis coaevae.

573. Cum anni exordio subnascens circa vernum aequinoctium vigens, pedetentim aestivo recedit.

574. En morbi stadia, cursumque:

1mo die rigor, horror, frigus calorque alternatim

2do febris assidua; sitis; anorexia; lingua alba, humida; capitis, oculorum gravedo;

somnolentia continua; stillicidium humoris acris ex oculis, cum tumore, ardore, rubore, pruritu palpebrarum; coryza, & sternutatio frequens; faucium levis dolor, velut a rheumate, cum tussi, tanquam catarrhali.

Paulo ante eruptionem nonnunquam vomitus & alvi fluxus, in dentientibus virescens.

Horum omnium augmentum in 4tum, subinde 5tum usque diem. *Statum contagii* dicunt.

575. Eo autem die eruptio macularum minutarum, rubrarum, morsus pulicum referentium, primo in fronte & facie, sensim numero & magnitudine auctae, racematim cohaerentes, ex innumeris parvulis papulis supra cutem modicissime elevatis, cum aspredine, tactu quidem, non vero visu observanda.

A facie ad pectus, ventrem, femora, crura descendunt, non elatae, latiores tamen, & interstinctae.

Eruptione absoluta vomitus cessat, reliqua continuantur, aucta tussi & spirandi difficultate. *Status eruptionis*.

576. Die 6to in fronte aspredo, cuticula rupta; in reliquo corpore maculae latiores, intensius rubrae, donec die 8vo, primo in facie, dein & in trunco, artubusque pallescant, & die 9no evanescant cum secessu cuticulae, instar farinae, furfurumque. *Status exarescentiae*.

577.

577. Per omnia haec stadia eadem febris est, veluti catarrhalis, peripneumoniae affinis, in eam saepe conversa, die nono in miti morbo terminata.

578. De Morbillis haec valent:

Quo tardior eruptio, eo melius.

Subitanea retrocessio macularum cum delirio, ferme letalis.

Macularum nimia rubedo, mala; peior vero earum livor.

A calido regimine macularum primo livor, dein nigror, letalis.

Vomitus perseverans post eruptionem, periculosus.

Mala febris die nono, & serius; est enim peripneumonica.

Tussicula post morbum, diuturna, vespertina, nocturna, cum raucedine, & febricula latentem peripneumoniam, & phthisin superventuram docet; nisi cito & potenter iuves antiphlogisticis.

Ut plura funera in variolis, quam post easdem, ita plura quoque post morbillos, quam sub iisdem, & aeque multa fortasse, ac in variolis.

Periculosus morbus, in peripneumoniam, pleuritidem pronis, haemoptoicis, tussiculosis, asthmaticis.

Cave, ne consuetam exanthematis evanescentiam habeas pro eiusdem morbosa retrocessione.

579. Curatio fit fere eadem, quae in angina, peripneumonia, pleuritide: scilicet apparatu antiphlogistico toto, subinde generoso, per totum morbum, cum determinatione ad pulmones: praeprimis quiete in lecto, sub levi stragulo, in aëre tepido, humidoque; victu tenui, farinoso; potu frequenti ex althaea, malva, salab, hordeo, oryza, horum cremore; emulsis nitrosis, crebro, tepideque propinatis; vaporibus ore haustis; avertendo febrim corregentem.

580. Symptoma grave est, peripneumonia post eruptionem: huc referenda de peripneumonia dicta.

581. Tussis longa, emacians; febricula; diarrhoea post morbillos petunt decoctum radicis salab, & phlebotomiam.

582. Ex hisce constat, quae differentia regiminis in morbo varioloso & morbilloso; quibusve hic sit funestus, & cur? cur eiusdem insitio, & quibusnam, commendanda?

583. Haec autem fit ope sanguinis ab homine morbilloso excepti, alterique, ut in variolis insitivis, communicati.

Die 6to ab infectione febricula, tussis perpauca, absque peripneumonia; absque effectibus, morbum non insitivum sequi solitis.

SCAR-

SCARLATINA.

584. Variolis & morbillis iungenda febris *scarlatinosa*, non raro epidemica, maxime autumno, hyeme, & vere primo, in aetate tenera, sexu sequiore, & inter viros, queis fibra laxa, illosque, qui eo morbo nondum correpti, eadem habitatione utuntur; contagio, ut videtur, peculiari propaganda.

585. Est febris acuta, continua, a frigore, calore, vomitu bilioso exordiens; nondum sat cognita; cognitas tamen, inflammatoriam, biliosam, putridam, eadem fors tempestate regnantes aemulata; hinc ad earundem leges sananda: cum propior medicina adhucdum desit.

586. Mitissima subinde; nonnunquam passim funesta; durationis vel in eadem constitutione differentis, nunc intra paucos solum dies, nunc vero plures septimanas conclusa.

587. Die febris incerto maculae primo conspiciuntur, dein plagae latiores, rubrae, panni scarlatini colore, morbillis intensius, raro pallidissime rubentes, cum levissimo tumore, calore, pruritu, ardore affectae partis, papulis albis intermixtis, miliaria referentibus; febre eflorescentiis non iudicata, intra paucos tamen dies sopita. si morbus boni moris, cuticula in farinam fatiscente.

588.

588. At morbo graviore accedunt coma vigil, soporosum; convulsio universalis; phrenitis; apoplexia: unde mors praeceps, non praevisa, in morbi principio.

Glandularum colli; submaxillarium, parotidum, tumores inflammatorii; angina varia, inflammatoria, suppuratoria, gangraenosa, putrida, maligna, tonsillarum, veli penduli, pharyngis, laryngis; unde mors subita, suffocans, ex cynanche in morbi accessu, cum delirio, orthopnoea, risu sardonio, tetano, opisthotono, epilepsia.

Malo autem hinc in thoracem, illinc vero per totum tubum alimentarem atque intra viscera abdominis demisso, a materie scarlatinosa vellicante, rodente, inflammante, septica, infinita gravissima symptomata, morbique secundarii, pro natura & officio affecti visceris, & agentis contagii modo.

589. Quo tempore inter iuniores febris scarlatinosa grassatur, inter adultos saepe sola angina comparet.

590. Febre sensim cessante epidermis secedit in manibus, pedibusque per integras lacinias; in reliquo corpore per modum furfurum, squammularum, farinae.

591. Cuticulae secessum in morbo gravi, subinde & levi, aëre rudiore citius admisso, vasis cutaneis obliteratis, perspirationi promoven-

vendae ineptis ; secretione lotii perpauci , & subinde subcruenti , nigrescentis , diminuta , aut plane abolita , hydrops , frigidus , calidus , anasarca , demum cavitatum variarum sequitur , curationis laboriosae .

592. Natura morbi nondum sufficienter intellecta methodum medendi dictat traditam [595 ad 768] in moderanda febre , & symptomatibus mitigandis occupatam . In febre , saepe elatiore , inflammatoria , angina simili , inde abolita deglutitione , encephalo inflammatorie affecto , hirudinum ad tempora , retro aures , adplicatio ; nuchae scarificatus cruentus ; rubefacientia gutturi , suris , pedum plantis apponenda ; potulenta emollientia , nitrosa , sambucina ; morbo his mitigato camphora prudenter data , conveniunt .

593. Hydrops praevertitur , praesens curatur vitando frigus in convalescente ; determinando ad systema urinarium , regimine , & medicamentis ; sollicitando evacuationes diureseos vicarias , alvinam praeprimis ; praecavendo relapsum , tonicis , forma remedii , alimenti , exercitio corporis vario , matutino , protracto , ad initium sudoris usque , rusticatione in elatioribus .

Hydropem calidum phlebotomia solvit.

594. An datur contagium scarlatinosum , quemadmodum variolarum , & morbillorum ?

An

An id, semper idem in se, diversimode tamen agit, diversas vires nactum ab anni constitutione, & aegrotantis diathesi?

An eiusdem suscipiendi tantum semel in vita facultas est in eodem homine?

An febris *scarlatinosa*, sine scarlatina aeque frequens, tam cum, quam sine angina? & an angina putrida, maligna, contagiosa, ab eodem miasmate, ut scarlatina?

An idcirco pauciores hoc morbo corripi existimantur, etsi fortasse paucissimis parcat, diverso schemate occultatus?

Haec quidem ita videntur.

Si haec ita se habeant, an tuto inoculari & potest, & debet? praeprimis cum inde tam multae strages?

FEBRIS INDETERMINATA, INCOGNITA, NOVA.

METHODUS INDIRECTA, GENERALIS, SYMPTOMATICA.

595. Febris indeterminata, nova, anonymos, tum sporadica, cum popularis medicinam petit initio *indirectam*, quae in generali solum antifebrilium remediorum applicatione subsistens, *generalis*; aut in curandis urgentioribus symptomatibus occupata, *symptomatica* audit: necessaria semper in novae febris ingressu, aut febre cognita sed medicatrice, vel quotiescunque iustum febris moderamen adest, medico spectatorem agente.

596. Quam semper adhibere oportet, quotiescunque aut clarae indicationes non suppetunt: aut iisdem licet perspectis satisfieri nequit.

597. Interea opera danda, ut febris ignotae indoles inotescat: 1. ex ipsius solis naturae viribus relictae solutione; 2. iuvantium & nocentium observatione. 3. cognitione corregentium morborum.

598. Methodus indirecta 1. acre irritans corrigit, expellit. 2. consulit. α) viribus naturalibus; victu idoneo in acutis: β) viribus vitalibus; earum iusto moderamine, dum nimias deprimit, depressas erigit, devias reducit: γ) utrisque vero uti & animalibus; cura symptomatum graviorum (612).

599. Quorum qui plurima grevissimaque iuxta regulas (617 ad 700) dandas sustulerit, maximam morbi partem curarit.

600. Acre irritans externe haerens (ut vitri, metalli, ligni, lapidis, ossis, fragmenta acuta; aut stimulantium, rubefacientium, rodentium, vesicantium, causticorum, septicorum, venenatorum applicata), cognitum, quantocyus auferendum; dein ille locus, cui inhaeserunt, & laesus inde est, fovendus erit lentis, mucosis, oleosis blandis, anodynis, leniter aperientibus.

601. Acre irritans interne haerens (ut inflammationis, suppurationis, gangraenae, sphaceli, cancri, cariei ossis, ichoris, puris, lymphae acris & stagnantis acrimonia), tolli, vel corrigi debet iuxta leges cognitas ex historia horum morborum.

602. Acre irritans in ipsa liquida inductum, usu sex rerum non naturalium tolli, vel corrigi potest, & debet, pro sua indole varia cognita, variis auxiliis.

1. A motu nimio: quiete corporis & animi, humectantibus, diluentibus, blandis, lenientibus.

2. A nimio calore aëris: temperando illum inspersione frigidae, potu aquae subacidae leviter nitrosae, cum vini subaciduli pauxillo; cibo subacido, leviter demulcente, parum salito; medicamentis vero similibus.

3. A nimis humido aëre: largo foco ex aromaticis resinosisque lignis; exhalatione aromatum.

4. Ab aëre acri putrefaciente: hunc emendando accenso nitro, pulvere pyrio, vapore aceti, sale prunis insperso.

5. Ab animi affectibus: hos sedando ratione, contrariis affectibus, varietate obiectorum, anodynis, opiatis.

6. A cibis acribus acidis: id acre diluendo, demulcendo, absorbendo, immutando in salem compositum; aquosa, gelatinosa animalium, oleosa, cretacea, ostracodermata, la-

pides

pides animalium, terrae pingues, sales alcalini fixi, volatiles, simplices, compositi, id efficiunt.

7 A cibis acribus salinis: eam acrimoniam diluendo per aquosa, tumque evacuando simul; demulcendo per lixiviosa ex calce viva.

8. A cibis acribus aromaticis calefacientibus: diluendo per aquosa; corrigendo per acida; resolvendo & detergendo per saponacea acida; demulcendo per blanda gelatinosa. Quum alcalescentia acria huc spectent, & illa hinc intelliguntur.

9. A cibis animalium ex partibus alcalescentibus: per alimenta, potulenta cito acescentia, actu acida vegetabilia aut mineralia; farinosa, saponacea abstergentia, acida suboleosa &c.

10. A cibis copia peccantibus, stomachum constringentibus: dilutione, inedia, vomitu, solutione alvi.

11. A potu acri fermentato, vel fermentante, acido, oleoso, aromatico, destillato vel simplici inducta acrimonia tollitur iisdem remediis [No. 5. 6. 8. huius].

12. A nimia vigilia: curatur iisdem, ac [No. 1. 2. 5. huius].

13. Si a retentis intra corpus excrementis, acrimonia alcalina, acida, oleosa, saponacea putrida: haec reddenda fluxilia; viae lubricandae; colatoria & emissaria aperienda; vires expellentes stimulandae, augendae; haec facienda per externa, interna. 603.

603. Colatoria & emissaria aperiuntur excipiendo, transmittendo, excernendo morbido opportuna: hinc alvus, emissariorum princeps, ceterorum vices supplens, aperta servanda, remedio lubricante, eccoprotico, per os assumto, in anum iniecto: urinae promovendae potu frigidiusculo, aquoso, copioso, acescente; exemtione e lecto, circumductione per cubiculum: diaphoresis facilitanda, non vi urgenda, cutis sordidae, siccae, rugosae, strigosae, inperspirabilis fotu, balneo, ablutione; pilorum abrasione &c.

604. Victus idoneus in acutis constat cibis & potibus fluidis, facile digerendis, putredini adversis, siti contrariis, appetitui citando idoneis, caussae morbi cognitae oppositis.

605. Cibus dandus eo tempore, quo abest febris, aut quo eius impetus saltem erit lenior.

606. Et quidem copia parca, saepe repetita: ne nimis laborare cogantur viscera, mutenturve.

607. Copia determinatur, & vis cibi, 1. ex praevisa duratione febris ad dies, 1, 4, 7, 9, 11, 14, 21, 30, 40, 60: debet enim tantum dari, quo vires sustineri queant, ut sufficiant coctioni & crisi. Quo brevior morbus, eo minus & debilius offerendum, & contra: eo autem brevior erit, quo vehementior.

2.

2. ex aetate aegri cognita: quo enim origini propiora, vel senectuti summae, eo difficilius inediam ſerunt animalia. 3. status & vehementia morbi si cognoscuntur, varium copia & virtute cibum postulant: in ακμῃ tenuissima, & pauca; in adscensu & descensu eo plus, & meracius dandum, quo magis ab ea distat morbus. 4. a loco, quem aeger incolit: qui enim aequatori vicini, tenuem victum facile; polis autem propiores difficulter eum ferunt. 5. ab anni tempestate, quum aestas tenuissima, hyems validiora petat. 6. a consuetudine aegri, & temperie eiusdem naturali: qui enim sanus lautissimis usus ea facile difflat, aeger pluribus eget, ob vasa & viscera his assueta. 7. a sensu levi, vel gravi, assumta sequente.

608. Dein vero viribus vitae consulendum, ut, quod haeret impactum, humoribus circulantibus commistum, extricetur, & eliminetur per varia colatoria, variis remediis, quorum primarium vis ipsius febris ita moderata, ut valeat id integre perficere; adeoque huc requiritur, ut sic temperetur impetus: α) ne inflammationes, suppurationes, gangraenas, sphacelosve queat producere (592); cuius periculum imminere docet vehementia symptomatum, maxime caloris, comparata cum virtute vasculorum. β) neve nimio motu dissipentur liquida: id vero denunciat siccitas narium, oculorum, gutturis, linguae, raucedo, arida cutis, urina parcior, pulsus parvus, celer, inaequa-

lis. γ) neque ut ante coctionem torpeat nimis, ita ut materiem morbi non valeat subigere, movere, secernere, excernere: id cognoscitur, si languent actiones vitales omnino, necdum apparente signo pepasmi.

609. Si itaque exorbitare deprehenditur; moderamen fit abstinentia, victu tenui, potu aquae, aëre frigidiusculo, animi affectu leni, venae sectione, clysmate refrigerante, medicamentis blandis, aquosis, glutinosis, refrigerantibus, anodynis.

610. Si segnior apparet; excitabitur ope cardiacorum desumtorum ex cibo, potuque meracioribus, aëre paululum calidiore, animi affectu magis excitato, medicamentis acrioribus, volatilibus, aromaticis, fermentatis, frictione, calore, motu musculari, balneis, fomentis.

611. Deviae quoque & aberrantes vitae vires sunt reducendae, reprimendae, si nobilius viscus validius impetant. Fit id fotu vario, emolliente, discutiente, repellente, calido, frigido; scarificatione sicca, cruenta; phlebotomia; hirudine; situ corporis erecto; revellentibus, sinapismo, vesicante; sectione; ustione; enemate; purgante; emesi; aliisque pro ratione affectae partis, & materiae afficientis.

612. Symptomata ex febre acuta singulari orta inprimis haec sunt: frigus, tremor, anxietas,

xietas, sitis, nausea, ructus & flatus, vomitus, debilitas, malignitas, calor, delirium, coma, pervigilium, status nervosus, convulsio, sudor, diarrhoea, exanthemata, aphthae.

613. Quae omnia orta ex febre, ut sua caussa, hac ablata cessabunt; adeoque, si ferri queunt tam diu sine periculo vitae singularem curationem vix requirunt.

614. Quin saepe oriuntur ex conatu vitae se disponentis ad crisin, vel ad materiae criticae excretionem; tum hanc praecedunt, comitantur, sequuntur, nec turbari debent.

615. Si vero intempestiva, nimis saeva, quam ut ferri a vita possint, aut ab aegri patientia, vel aliud gravius malum productura sunt; tum singula sunt lenienda suis remediis propriis, habita semper ratione caussae, & status morbi ipsius.

616. At princeps canon esto: medendum symptomati sine dispendio virium vitalium, nisi id ab harum excessu pendeat, ut effectus a sua caussa

FRIGUS FEBRILE.

617. Frigus in febrium acutarum initiis ponit attritum liquorum in se mutuo, & in vasa, minorem; motum circulatorium immi-

nutum; liquidum ad extrema stagnans; cor minus contractum, minus evacuatum; superficiei cutaneae vasorumque extremorum spasmum.

618. Efficit, si diu manet validum, polyposas in vasis maioribus, circa cor, concretiones; in encephalo vero compresso, liquidorum affluxu congestiones; hinc multa, & gravia mala in utroque.

619. Frigus cum horrore, frequens in acutorum principio, maxime pleuritidum, peripneumoniarum; in exordio intermittentium, remittentium; instante partu, crisi; inflammatione in abscessum, gangraenam versa.

Diu per septimanas & menses fere semper interdiu frigere, velut ab aura frigidiore, cum morositate, irritabilitate mentis aucta, noctu vero inquietum esse, incalescere, vigente interim appetitu, febrim gravem, putridam, nervosam futuram portendit.

Frigus a medico quidem, sed ab aegro non animadversum, magnum, marmoreum; cum sudore frigido, roscido, in facie praeprimis, iugulo, sterno; pulsu tenuissimo; debilissimo, celerrimo; facie hippocratica; indolentia post dolores; mentis praesentia; quin & hilaritate; prompto responso; spe certa salutis in aegro, est brevi & certo letale.

Idem frigus, cum sudore universali in morbo non inflammatorio, aegro irritabili,

crisi

crisi facta, ceterisque bonis est mere spasmodicum, & adstantes frustra terret.

Frigus stato tempore revertens latentem aut complicatam intermittentem indicat, aut alicubi abscessum.

Frigus validum, ossa concutiens, diuturnum in quartanis, valde periculosum maxime senibus: ad apoplexiam pronis.

Frigus, horror febrim praecedens in infantibus, pueris, irritabilioribus adultis saepe in convulsionem universalem abit.

Horripilationes vagae vespertinae, subsequente calore, sudore, & maxima remissione sub auroram, post dolores absque benigna solutione, aut crisi, suppuratum significant.

620. Hinc patet, quid designet, quid praesagiat? & cur, quo maius initio frigus, eo periculosior febris?

621. Id frigus omni eo, quod valide stimulat, quocunque demum titulo, tentatum dedit saepe insanabilem postea inflammationem: hinc salina acria, aromatica, oleosa, vesicantia, & similia, damnosa sunt.

622. Optime autem curatur potu aquae calidae, nitrosae, cum pauxillo mellis & vini; balneo, vapore, fotu, lotione per similem liquorem; frictione blanda.

623. Quibus statim applicatis saepe maxima mala ilico curantur.

TREMOR FEBRILIS.

624. Tremor ponit musculorum vacillationem, caussas tendentes & laxantes brevi, & involuntarie, sibi mutuo succedentes, motusque spasticos nunc contingentes, nunc absentes.

625. Inde diagnosis liquet: prognosis autem varia, pro natura, magnitudine, numero, varietate caussarum.

626. Sic tremor manus ab adstante apprehensae in febre acuta, aegro invito, vel inscio, neque antea ob senium, abusum spirituosorum tremere assueto, neque irato, neque territo, valde malus.

Tremor manuum, linguaeve porrigi nesciae, maxime cum delirio, pessimus.

Labii inferioris tremor aut pusillanimitatem, aut saburram ventriculi motam, aut latentem levemque systematis gastrici, hepatici inflammationem notat.

627. Inde quoque aestimatur tremor in acutorum & intermittentium exordio? item is a iactura sanguinis nimia; alvi fluxu, vomitu, cholera; plethora; imminente apoplexia; praegressis gravibus encephali morbis ressiduus; a li-

liquidorum defectu poſt diſpendia nimis magna durante morbo.

628. Curatio ex cognitione cauſſarum repetenda.

ANXIETAS FEBRILIS.

629. Anxietas pro cauſſa habet ſanguinis ex corde egreſſum impeditum; adeoque per fines pulmonales, aut aortae impoſſibilem tranſitum; hinc ſpaſmum vaſculorum contractorum, aut materiem tranſire ineptam, aut pulmones ob inflammationem, indurationem, vomicas, impervios, ambiente aqua, pure, ichore, materie inflammatoria extravaſata compreſſos; aut vitio pleurae, muſculorum intercoſtalium inflammatorio, rheumatico, hinc thorace immobili, non dilatandos.

Similia orta vidimus ex impedito traiectu cruoris per venam portarum ex iiſdem cauſſis; unde, quum omnis ſanguis venoſus, a coeliacis & meſentericis arteriis allatus, redire non poſſit, ſtagnet, vaſa extendat, arterioſo fluxui reſiſtat, & omnia hinc nata & naſcitura mala producat; liquet, ambas has anxietatis cauſſas in omni acuto morbo quam ſeveriſſime obſervandas, & curandas eſſe.

630. Si anxietas ergo talis diu perſtat, circa vitalia producet polypoſas concretiones; inflammationes, gangraenas ſubitaneas, cum

intolerabili angustia, & morte cito subsequente.

Si autem haesit in hypochondriis, tum maximum sensum aegritudinis circa stomachum pariet, reliquis visceribus minus acute sentientibus; dein putrefactiones subitaneas sanguinis in vasis his amplis, minusque validis; unde gangraenae, hepatis putredo, dysenteria a putrefacto letalis.

631. Inde optime novit medicus, quid anxietas talis pro sua caussa, & natura ponit, quidque inde praesagiendum sit, simulque distinguet utramque hanc speciem anxietatis ab ea, quae est

Aut ab animi pathemate tristi, aut a viis primis saburra maxime mota, flatu, affectis; convulsis; inflammatis; gangraenosis;

A varia crisi instante;

Ab exanthematum, abscessuum subito retrocessu;

Ab inflammatorio dolore interno subito cessante, vel ob gangraenam, vel vero ob crisin erroneam;

Ab anxietate morientium cum pulsu tenuissimo, debilissime micante, vacillante, omni modo inaequali; spiratione laboriosa, densa, cita, anhelosa, suspiriosa, stridente, erecta.

632. Anxietatem a vitio pulmonum aut thoracis ortam prodit oppressio pectoris, orthopnoea, pulsus debilis, inordinatus.

Na-

Natam verò ab infarctu systematis venae portarum, repletio praecordiorum, eorundem constrictio, potissimum ad scrobiculum, pulsu interim forti, pleno, duro, vibrante.

633. Inde etiam patet, quam varia requiratur medela ad saevitiem huius mali leniendam; quae tamen omnis cognoscitur, & applicatur, cognita prius indole ipsius symptomatis.

Ubi ergo advertitur affectio spasmodica caussa esse, haec tollitur leniendo acre irritans [600. 601. 602.]; id expellendo per vomitoria, purgantia, sudorifera, diuretica, abstersiva; diluendo aquosis calidis; sedando animi affectum; laxando fibras, vasa, viscera; compescendo nervos irritatos per anodyna, & narcotica.

Si ab inflammatorio viscido, id solvendo, diluendo, eiusque vasa laxando, impetum denique liquidi vitalis refraenando: huc maxime faciunt potus largus, calidus, aquae mulsae farinosae nitrosae subacidae levissime aromaticae; fotus, cataplasma, epithema, emplastra applicata locis affectis; quae fiant ex diluentibus, laxantibus, emollientibus, anodynis, clysmatibus saepe, parva copia simul iniectis, diu, si fieri queat, retentis, quae facta sint ex iisdem; vapore aquae calidae, emollientibus mistae, per nares, osque, in pulmones assidue ducto.

634. Si vero usquam, hic profecto mali atrocitas citam, tutamque medelam efflagitat.

SITIS FEBRILIS.

635. Sitis siccitatem, liquorum immeabilitatem, acrimoniam salsam, alcalinam, biliosam, oleosam, putrida excrementa viae primae, pro caussa sua habet.

636. Hinc semper fere praesentiam alicuius horum indicat.

637. Adeoque signat, illa denunciari mala futura, quae produci possunt ex iis caussis, quas praesentes esse significat (635. 636.).

638. Quare ei semper, maxime in acutis, succurrendum ilico est.

639. Quod fit, 1. bibendo aquosa, subacida, nitrosa, demulcentia, calida, saepe, parva copia simul. 2. nares, os, fauces, simili potu fovendo, colluendo, gargarisando. 3. fotus, epithemata, & cataplasmata ex similibus, hypocondriis circumvolvendo. 4. clysmatibus similibus iniectis, & retentis.

640. Si vero valida sitis una comitetur summam debilitatem, tum vinosa, imo & saepe spiritibus ditiora, prioribus (639) miscenda, propinanda, tuto erunt.

641. Sitis autem nullo potu superanda, ore, lingua, faucibus, aspera arteria resiccatis; voce rauca, stridula, discrimen summum.

At vero, omnino non sitire, aut sitim cessare caussis licet praesentibus, iisque magnis, faucibus & lingua aridis, fuliginosis, fissis in febre acuta quacunque, potissimum ardente, putrida, maligna, aut encephalum phrenitide, comate affectum, convulsiones imminentes, aut vim vitae morbo superatam, gangraenam, mortem instantem, notat.

NAUSEA FEBRILIS.

642. Nausea irritum conatum vomendi significat cum idea horroris; caussam ergo habet proximam fibrarum muscularium faucium, oesophagi, ventriculi, intestinorum, musculorum abdominalium leviorem convulsionem; haec fit:

1. Ab acri, putri, bilioso, in vacuum stomachum pulso, in fauces adscendente, utraque vellicante, & irritante; unde reliqua eosdem sequuntur motus: cognoscitur ex inedia, halitu putri, ore, lingua, faucibus sordidis; vel

2. Oritur a lenta, viscida, fluctuante materie, quae in iisdem locis natando vellicat: cognoscitur ex signis glutinosi praegressi; aut

3. A ventriculo, oesophago, intestinis,

&

& visceribus vicinis, hepate praeprimis, leviter inflammatis: quod scitur ex signis horum propriis.

4. Tandem etiam a memoria rei, quae olim assumta similes nauseas creaverat.

5. Denique & ab inordinato systematis nervosi motu, undecunque excitato: cognoscitur delirio, spasmo, vertigine, tremore.

643. Si diu manet, producit inediam, abstinentiam a potu, & a medicamentis, dein vomitus; & quae hinc produci possunt mala quam plurima, quorum praecipua debilitas, acrimonia alcalina putrida, siccitas.

644. Sistitur ex prima caussa orta (642. No. 1) usu acidi, salsi, aquosi potus, cibi, medicamenti; tum simili leni purgante exhibito; & acido-austeris roborantibus fibras; aut, si his non cesserit, vomitorio dato.

Quae vero ex secunda caussa (642. No. 2) fit, illa tollitur, diluendo, attenuando, purgando, vomitum excitando.

At, si ex tertia ortum duxerit (642. No. 3), tum non cedit, nisi illis morbis curatis, iuxta descriptionem in superioribus datam.

Quarta species oblivione; & vitatione similium aboletur.

Quinta autem per austera, quietem, narcotica, aquam frigidam.

645. Hinc intelligitur, cur in acutis, ubi nau-

nausea, purgatio initio data, ut & emeticum, adeo prosit, & in quo acutorum genere?

Cur aegri acutis cum febribus conflictati adeo horreant pinguia, carnosa, ova, pisces; & contra appetant aquam, acida, fructus horaeos, frigida?

Cur, nisi nausea superetur, nihil aegro prosint medicamina?

Cur saepe hoc symptoma incurabile fiat?

Cur tales morbi tandem fere cum subito, insolito, mirabili adpetitu, secedant?

Cur nauseam subinde emeticum tollat, subinde vero invitet, auferendam phlebotomia?

RUCTUS ET FLATUS.

646 Ructus pro caussa habet elasticam, calore, effervescentia, fermentatione, dilatabilem materiem, quae uno momento coërcetur; altero, laxato claustro coërcente, exploditur cum sono, & impetu.

647. Hinc aër, sales oppositi, fructus horaei, humores putrescentes, vegetabilia fermentantia dant ructui, & flatibus materiem; cuius impetus, foetorque pro varietate eius indolis varius est.

648 Nec tamen omnia haec (647), si libere exhalare queant, ullum dabunt impetum; unde liquet, spasmos sphincteris oesophagei, oesophagi, oris superioris & inferioris ventriculi,

culi, atque intestinorum semper concurrere simul, iterumque laxari; inde ructus, flatus, crepitus, borborygmi clausi.

649. Si concurrunt hae duae caussae simul (647. 648.), valide agunt, & diu perstant; tum elastica materies calore, motu, propria vi, excitata in dilatationem, constricta in cavo, cuius fibrae convulsione constrictae, membranas claudentes dilatat, tendit, dolere facit, vicina comprimit; unde dolores, anxietatesque oriuntur intolerabiles, mox ad emissos flatus cessantes.

650. Curatio huius mali fit:

1. Auferendo materiem (647) per diluentia; calida aquosa leviter aromatica dissipantia; salium aequilibrium tollentia in requisitum praepondium; putredinem corrigentia; fermentationem sedantia.

2. Convulsiones sedantia; lenientia acrium compescentia spiritus, huc revocanda: quorum princeps opium; & lenia antihysterica.

3. Clysmatibus, fomentis, epithematibus, calidis laxantibus, anodynis, leniter aromaticis, ut & cucurbitis, sine scarificatu abdomini impositis.

651. Ex his ipsis (646. ad 651.) respondetur ad haec, aliter obscura, quaesita: qui cibi, potus, venena, medicamenta flatulenta sint? cur vacuis visceribus primis accidant? cur

cur vulneratis? cur arcte constricto adbomine? cur hypochondriacis, hystericis, convulsivis, colicisque accidant?

VOMITUS FEBRILIS.

652. Vomitus, expulsio violenta contentorum ventriculo primo, dein etiam intestinis, tandem visceribus eo se evacuantibus, agnoscit convulsionem fibrarum muscularium faucium, oesophagi, stomachi, intestinorum, diaphragmatis, musculorum abdominalium pro caussa proxima; pro remota omne id, quod irritando fibras descriptas, vel facile convellenda viscera, stimulat.

653. Ergo vitio stomachi, cruditate, saburra varia onerati, hinc convulsi, inflammati, suppurantis, scirrhosi, cancrosi, cartilaginosi, varicosi, accedente febre acuta, aliquando accidit; pertinax est; ex idea eius mali cognoscitur; eoque sublato demum tollitur: de quibus postea.

654. Vitio viscerum, & partium circumiacentium, similiter affectorum, distento per ingesta stomacho irritatorum, idem toties incognita caussa pertinacissimus accidit, accedente febre.

655. Vitio partium dissitarum, maxime encephali commoti; leviter pressi sero, sanguine

guine, materie morboſa quacunque huc appellente; ſubinflammati.

Huc quoque vomitus a dentitione.

656. Vitio omnis cauſſae maioris nauſeae [642]; unde cognoſcitur, dirigitur, curatur.

657. Si permanet, producit atrophiam, ileum, convulſiones, & effecta nauſeae maioris, & pertinacis [643.].

658. Si vitio cauſſae (653. 656.) acciderit, curatio ex hiſtoria illorum morborum petenda.

659. Si a cauſſa [642. 656.] oritur remedia eadem [644] huc in uſum revocanda diligenter: maxime opiata, & epithemata corroborantia, attrahentia, diſſipantia.

660 Inde patet diagnoſis, prognoſis, curatio vomitus in paraphrenitide, exordio pleuritidum, peripneumoniarum, febrium intermittentium; item a veſicula fellea bile multa, calculo. inflammatione irritata; a calculo renum uretherum, veſicae; harum partium inflammatione; ab haemorrhoide turgente inteſtini recti, ani, veſicae; ab hernia incarcerata, parva, indolente ob ſtrangulatum, hinc ignorata, vel pudore occultata; a tubo inteſtinali obſtructo per cauſſas varias, coarctato,

to, vinculo praeternaturali strangulato.

Patet etiam, quid vomitus designet longus, in apparenter sano, post ingesta primo crassiora, copiosiora, dein etiam post liquidiora parce sumta, reverti solitus cum atrophia, alvo rarissima, foece parca, indurata, caprilla.

661. Hinc quoque liquet ratio difficultatis sistendi vomitus in multis febribus acutis: tum falsitas, & periculum regulae, *vomitus vomitu curatur*.

Cur in omni vomitu tam sollicite sit indagandum in illius caussam?

Cur saepe sudorifera vomitum tollant?

Cur saepe sistatur illa facta crisi, ut in variolis, & cur perstans facta licet eruptione tam malus?

Cur saepe missu sanguinis, ut in acutis inflammatoriis?

Cur quibus initio ſebris acutae vomitus perpetuus sine caussa inflammatoria, diarrhoea pro crisi, quae caveatur dato in principio morbi emetico?

Cur vomitus omnis ingesti, statim ac receptum est, pessimus in acutis sit?

Cur pessimi quoque ominis sint vomitiones immodicae, sincerae, rubrae, nigrae, lividae, aeruginosae, porraceae, versicolores, purulentae, ichorosae, foedae, cum cephalalgia, narium stillicidio, baryecoia, anxietate perpetua, iactitatione, singultu, pervigilio, delirio?

662. Ex iisdem singultus nasci, cognosc, & sanari potest.

DEBILITAS FEBRILIS.

663. Si illa pars actionum animalium, quae motus voluntarios complectitur, ob febrim ita languet, ut hi cum ponderis insolitis, & impotentiae sensu exerceantur, *debilitas* functionis animalis adesse dicitur.

664. Quae cum sensatione gravioris laboris vel itineris peracti, *lassitudo*: cum sensu corporis velut fustibus caesi, *dedolatio* audit.

665. Si actio musculosa cordis, arteriarum, pulmonum, humorumque, ope horum, circuitus ultra eum terminum sit diminuta, quo sanitas constare solet, *debilitas vitalis* erit, varia gradu, duratione, discrimine.

666. Priorem (663) efficiunt abundantia sanguinis, seri, pituitae, praecipue commota, febre, medicamento, potu, motu, aromate, sole; affectus animi tristes; repletio primae viae, saburra mota, turgens: dein caussae omnes debilitantes infra [676] enumerandae.

667. Utraque non raro [potissimum in vitae fine] ab *iisdem* caussis remotis, & propioribus, in *eodem* homine reperitur iunctim.

668. Initio autem & in progressu acutorum, plerumque dum peior adest, vis vitae excessu peccat: subinde tamen & vires *vitales* & *animales* exorbitant simul.

669. Inde varia & saepe opposita medicina in symptomate *apparenter* eodem.

MALIGNITAS FEBRILIS.

670. Debilitas *vitalis* in principio febris, sponte orta, absque caussis cognitis debilitantibus, plethora, inflammatione, maxime abdominali, gangraena, saburra turgente, iactura humorum gastricorum per vomitum, secessum; sanguinis; hysteria; hypochondriasi &c. *malignitas* appellatur, cuicunque febri, frequentius tamen putridae sociata: non bene quaesita in syndrome symptomatum magnorum, numerosorum, insolitorum; nec in abnormi decursu morbi ad exquisita remedia pervicacis, eiusque magno discrimine.

671. Hinc synochus putris cum hac vitae debilitate invadens, *κατ" ἐξοχην febris maligna* erit.

672. Sunt ergo febris malignae & communia putridarum symptomata, & pathognomicus character *virium vitalium prostratio vera*.

673. Hanc produnt ſubita non praeviſa debilitas, laſſitudo, dedolatio, cum vertigine, carebaria, ſenſibus internis externiſque tardis, obtuſis, confuſis; aſpectu lugubri, lachrymoſo, deſperabundo, vel ob morboſam indolentiam indifferenti [unde fallax morbi pernicioſi lenitas non raro]; pulſu molli, tenui, debili, parvo, accelerato, remittente, intermittente, omni modo inaequali; ſitus erecti impotentia ob metum leipothymiae letalis.

674. Ubi haec in morbi exordio adſunt, erit *malignitas vera*, *primaria*: rarus morbus. Ubi vero ſynocho putri ſerius ſuperveniunt, ſponte, mala medicatione, malignitas *ſecundaria*; *ſpontanea*, aut *factitia*: utraque non rara.

675. Cauſſa proxima *malignitatis protopathicae* ignota, atque anonymos, ſola effectu enervante, mortificante ſe manifeſtans, cordis & vaſorum arterioſorum irritabilitatem, atque adeo vitam ipſam aggreditur directe.

676. Huius vero, uti & *deuteropathicae*, remotiores cauſſae ſunt, evacuationes praegreſſae, & praeſentes, magnae, repetitae, diu continuatae, ſpontaneae, artificiales, ſanguinis, ſeri, bilis, ſeminis, ſpirituum; ſudor; diabetes; ſalivatio; diarrhoea; defectus cibi aſſumti, retenti, digeſti, intropulſi; humores circumeuntes acri quocunque infecti; eorundem diſcraſia, unde-

decunque nata; caussae febrium biliosarum, putridarum, plures, graviores, diutius applicatae; vitium epidemicum, endemicum.

677. Ex hac idea malignitatis notio practica, directrix, nascitur, unde agenda, & agendorum rationes.

678. Convenit ergo, quidquid in amplissima classe titulo cardiaci venit, potissimum vinosa, spirituosa, aromatica, roborantia, adstringentia; acida mineralia dulcificata. Salia volatilia, acida, alcalina, media; cortex peruvianus, serpentaria virginiana, contrayerva, angelica, hisque similia quam plurima, ori ingesta, ano immissa; naribus, locis subaxillaribus, scrobiculo, abdomini adplicata, per modum potus, odoramenti, enematis, epithematis, frictionis, cataplasmatis, epispastici, rubefacientis, vesicantis.

679. Debilitatem non febrilem, virium animalium, & vitalium, in convalescentibus tollunt cibi liquidi, sanguini similes, arte digesti, gelatinosi, blandi, ex animalibus, vegetabilibusque, vinosis, & aromaticis, secundum artem misti, saepe, parva dosi dati, cum leni frictione externorum, repletionem efficiunt commodam; inprimis si sumuntur ex idonea, contra morbi curati ingenium, materie, si & conveniens corporis exercitium, habitatio, & anni tempus opportunum accedat.

680. Ex his omnibus liquet, cur febris maligna absque artis subsidio non sanetur, & cur cum eodem tam difficulter, ut vel probe curata occidat saepius.

Cur in constitutionem putridam frequentius cadat, quam sub dominium aliarum febrium?

Stabilito discrimine caussarum utriusque debilitatis (663 & 665) intelligi facilius potest, quomodo vi vitae aucta actiones animales persaepe debilitentur: cur in summa virium vitalium debilitate, praesente gangraena; pulsu celerrimo, debilissimo, vix micante; artubus frigidis, sudore frigido manantibus; facie hipocratica, nihilominus actionum animalium stupenda integritas, facilitas, quin & mentis subinde vis maior, ad mortem perfectam usque?

Apparet quoque, quanti intersit, ut tamque speciem debilitatis (663 & 665) accurate distinguere, cum quae in una prosint, in altera plerumque noceat: & cum medicus nullo instrumento metiri vires possit, quantopere ad laborandum sit illi, ut usu multo discat, virium quantitatem iuste aestimare? quam rarus sit cardiacorum in acutis intellectus? quam sit debilitas in febribus malum saepe insuperabile? cur lassitudo diuturna ante morbum, eundem gravem futurum praenunciet: cur diutissime affligat post putridas, malignas; non diu post inflammatorias?

An etiam alia febris maligna datur, a vo-

volatili & contagioso miasmate oriunda, ut quidam volunt, sudoribus motis, diu protractis sananda? an febres hac methodo sanatae fuerunt vere malignae?

CALOR FEBRILIS.

681. Calor febrilis tactu, sensu aegri, thermometro noscitur: estque varius pro varietate febris, affectae partis, & modi.

682. Hinc calor mitis, universalis, aequabilis, diffusus, humidus, tempore coctionis, criseos, remissionis, apyrexiae, isque bonus: vel vero mordax, acer, urens tangentis manum, atque ex sensu aegri, febris ardentis comes: partialis, in loco inflammato, suppurato: tabidorum, a pastu siccus, in volis manuum. plantis pedum, genis intense calentibus & rubris.

Item a rarefactione, plethora varia, inflammatorum, biliosorum, putridorum, variolosorum &c.

683. Qui, quamcunque caussam proximam statuerint physici, propiores, remotasque permultas, natura, significatu diagnostico, prognostico, therapeia diversas habet.

684. Si rarefactio, aut sola velocitas aucta calorem facit, remedio erit quidquid eam minuit: quies muscularis, & animi; missio san-

guinis ; frigidorum lenta & blanda applicatio interna atque externa, emulsa assumta, primaria.

685. Si plethora, haec facile superatur iisdem (684), & missu sanguinis. Si plethora *cacochymica*, lente & per vices evacuando, corrigendo: in solutis pinguibus, prius stagnantibus, maxima difficultas; tum aquosa, acida, mellita, vitelli ovorum, mannata, saccharina, salia media mitiora, aquae minerales, gramen, taraxacum, & similia, forma succi expressi, extracti, decocti aturatissimi, summi usus sunt; una cum evacuantibus assiduo usurpatis.

686. Si ab inflammatione, curatur iis, quae plethoram minuunt: tam aquae potu, praeprimis acido, acido-dulci, emolliente, tepido, iisque omnibus, quae vasa laxant.

687. Biliosos refrigerat aër liber, frigidiusculus, frigidus, non ad thermometrum, sed gratum sensum aegri metiendus, in motum actus; stragula levia, sine plumis; situs supra lectum sub tenui veste, erectus, in sella; levis motus corporis; potus acidus, modice austerus, frigidae, glacialis; lotiones, & epithemata, potissimum ad frontem ex iisdem, aut ex muria salis amoniaci, marini, nitri, frigide applicata.

688. Calor in synocho putri restinguitur iisdem

iisdem (687); tum acidis mineralibus frigida dilutis.

689. Calorem variolosum, paulo ante eruptionem pustularum, subinde enormem, in coma somnolentum, convulsiones desinentem, comprimunt cum suis effectis instar incantamenti auxilia (687).

690. Inde veritas sequentium axiomatum: ubi inflammatio, aut pus, ibi calor maior, noscendus per superiora (681), & argilla, aut mucilagine illita, supra locum inflammatum, citius siccatis.

Calor circa praecordia, in ventre, urens sensu aegri, exaestuans, assiduus, fixus, internus, cum anxietate, iactitatione, extremis moderate calidis, vel etiam frigidis, significat, phlogosin mali moris subesse, erysipelas internum, cito gangraenosum, letale.

Calor ad tactum naturalis, non respondens magnitudini morbi, malignus.

Magnus calor a medico solum, ab aegro non perceptus, delirium praeit.

Valde malum, delirii, comatis, convulsionis, apoplexiae prodromum, caput prae ceteris & valde calere.

691. Ex his intelligi bene potest, quid requiratur ad mitigandum calorem, & quam varia eo remedia spectent.

692. Intelligitur quoque, cur febris calidissima sit acuta, celeris, putrida; & in calore summo pestifera?

Cur lecti, aëris clausi, victus, medicamentorum calor adeo his noceant?

Cur aestus circa cor, & hypochondria, tam malus? Calor putrefacit, putredo facta ex se non calefacit.

693. Quin inde perspicitur origo, natura, efficacia siccitatis; & curatio inde dirigitur, quae potu, fotu, balneo, clysmate, gargarismate, ex aquosis, subacidis, mellitis, laxantibus fit.

DELIRIUM FEBRILE.

694. Delirium est idearum ortus non respondens extremis caussis, sed internae cerebri dispositioni, una cum iudicio ex his sequente, & animi affectu, motuque corporis inde sequente: atque his quidem per gradus auctis, solitariis, vel combinatis, varia deliriorum genera fiunt.

695. Hinc delirium placidum, ferox, continuum, periodicum: malum fere semper, qualecunque, ut signum & ut caussa, periculo tamen diverso.

696. Quod rite aestimare sequentia docent:

1. Leve delirium, mox a somno, item nocturnum cum mentis constantia interdiu, minus malum.

2. Minus quoque malum, delirium periodicum, in intermittentium vel remittentium accessione, vigore.

3. Delirium irritabilium, vel ob idiosyncrasiam, certis bonis, periculo caret.

4. Constans vero & ferox cum urina parca, pallida, sine contentis; alvo difficili, rara, alba; cutis siccitate, imperspirabilitate, ariditate; tendinum sebsultu, artuum tremore, inflexione, eaque violenta, si eos extendere conetur medicus; maxillarum contractione ad ingerenda, depositionem seri ad ventriculos cerebri, infra tentorium cerebelli, atque ad thecam vertebrarum factam significat, & mortem certam.

5. Delirium assiduum cum pulsu celeri, & molli; aut celeri contractoque simul, ac vibrante; respiratione parva, accelerata, letale est: est enim depositio ad encephalum facta, non amovenda.

6. Furiosum, continuum, cum clamore, ingenti virium conatu, fuga, assumendorum aversione plena, notissimis antea, & amicissimis non agnitis, periculosissimum.

7. Taciturnum, mussitans, aut morbida mentis indifferentia, indolentia, cum pulsu praelanguido, & carphologia, valde malum; est enim malignum.

8. Taciturnum cum spiratione magna, sub-

limi

limi, convulsionem universalem, & apoplexiam portendit a metastasi.

9. Assiduum, cum aestu assiduo; pervigilio pertinaci; carotidum & temporalium forti pulsatione; sudore colli; respiratione magna, sublimi, offensante; anxietate; iactatione; grunitu; stragulorum impatientia, convolutione; venatu floccorum; oculis conniventibus, immotis, vel ad lucem pupilla immobili; cum extremorum frigore, livore; alvo suppressa; urinis parcis, aquosis; cute sicca; abdomine elato, tenso, & aegro doloris sensum edente, si contrectetur, inflammationis internae, septicae, malignae signum est, & instantis mortis certae.

697. *Imminentis* vero delirii praesagium dant:

Somni breves, turbati insomniis, terriculamentis abrupti; absentia mentis mox a somno; cephalalgia valida, pulsans, sine remissione; pervigilium.

Oculi vividi, scintillantes, rubri, plorantes, lemosi, torvi, vagi, defixi, obliqua tuentes, lippi, alter altero maior.

Susurrus aurium gravis, assiduus; surditas crescente morbo.

Dentium stridor per vices sine somno, in non assuetis, adultis; masticatio ore vacuo; sputatiunculae; oris spuma; labiorum inconcinna motitatio, eorum in proboscidem per vices configuratio.

Si-

Silentium ad interrogata; sermocinatio cum absente, responsio non petita.

Cutis siccitas strigosa, cum urina nunc parciore, nunc absque enaeoremate.

Respiratio celeris, parva, pulsui tardiori non respondens, absque morbo thoracis.

Pulsus nunc subito acceleratus, contractus, vibrans instar chordae metallicae pulsatae, celeriter micantis.

Mores, sermo, gestus insoliti.

Potulentum non deglutire, sed exspuere, aut eo retento os colluere.

Non sitire in calidissima febre, neque angi in peripneumonia, neque dolere inflammatione licet praesente.

698. Aetiologia huius symptomatis habetur in eo omni, quod vel in encephalo haerens, ibi natum, aliunde delatum, vel extra id, ubicunque positum, nervorum ope eius actionem dicto [694] modo turbare valet: scilicet

1. Sanguis velocius motus, calore expansus, versus caput abundantius ruens, ab eodem parcius refluens ob varias caussas, *a*) pulmones undecumque impervios, *b*) viscera abdominis infarcta, inflammata, gangraenosa, tubum praecipue alimentarem simili ratione affectum, sordibus multis diversimode acribus, verminosis, commotis stimulatum, convulsum.

2. Humor alienus quiscunque, a febre productus, vel eandem producens, biliosus, serosus,

sus, lymphaticus, purulentus, lacteus, atrabilarius &c.

3. Levior febrilis motus ob idiosyncrasiam aegri, & irritabilitatis excessum.

4. Dominantis constitutionis genius peculiaris.

699. Ex his liquet, quae deliria sint male ominosa, quae minus? quibusve necesse sit peculiariter mederi?

Cur in delirio quosdam lux, alios tenebrae iuvent, alios colloquium de rebus gratis, diu assuetis? alios concentus musicus?

Cur quidam custodum manibus elapsi, foris subito resipuerint?

Cur nonnunquam mentis compotes facti, delirare nihilominus videantur adstantibus?

Quae sit ratio delirii placidi, aut fatuitatis in convalescentibus, & quae medela? atque universim a quam multis & differentibus caussis oriri delirium possit, ad quas investigandas serio incumbendum, ut fiat curatio.

700. Nam pro varietate illarum (690) diversa remedia, & medendi methodus debent eligi; pediluvia, epispastica pedum & poplitum; frictiones harum partium; clysmata diluentia saepe applicata; victus tenuis; potus sedans, deobstruens, diluens; capillorum abrasio; hirudines ad tempora, retro aures; scarificatio cruenta nuchae; sectio iugularis; vesicans ad caput, nucham. locum inter scapulas; medicamenta ad caput emollientia, attrahentia, subin-

subinde actu frigida, caute, prudenterque applicanda; emetica quandoque; purgantia; levia anodyna; camphora, moschus, castoreum; cruoris ex pede emissio; haemorrhoidum solutio; menstruorum laxatio: atque ea omnia, quae nimio calori in delirium saepe abeunti medentur, primaria habentur.

COMA FEBRILE.

701. Coma est in febre assidua somnolentia cum effectu, vel sine eo: ponit ubique eum cerebro statum, unde impeditur sensuum, motuumque animalium exercitatio; qui oriri potest a caussis delirii (690) praegressi vel subsequentis.

702. Hinc plurimae, diversae, & saepe contrariae caussae hunc affectum in febre producunt, quales sunt omnes vehementes evacuationes, aut repletiones; omnes caussae cerebrum ipsum comprimentes, qualescunque fuerint; quae eaedem, in nervos si agunt, eadem fere efficiunt.

703. Unde iterum patet, a medico per signa prius indagandam caussam illam singularem esse, antequam definire queat, quid applicandum sit, & quomodo: nam saepe contraria exiguntur; & saepe coma diu pertinax, irrito tentatis omnibus, sponte tandem cessat, pepasmo febris absoluto.

704.

70. Patet quoque ex hac caussarum diversitate prognosis diversa:

Coma ex caussis delirii aestimandum.

In acutorum principio gravissimi morbi praenuncium, nisi ante eruptionem variolarum, aut in infantibus.

In febre scarlatinosa fere perniciosum.

Mali ominis in acutorum quoque decursu; nisi sit a vesica lotio distenta, alvo diutius suppressa, futura parotide, aut exanthemate miliari imminente, & his caussis ablatis, solvatur sponte.

Cum oculorum conniventia, utraque vel alterutra palpebra pendente, deglutitione difficili, cum metu suffocationis, sonora, impossibili, in morbo antea non anginoso, metastasin notat ad cerebrum, raro tollendam hirudine ad tempora, retro aures, cruento scarificatu nuchae, alvo & urinis motis.

Delirio superveniens cum debilissimo pulsu extremis frigidis, letale.

705. Illa autem, quae delirio, hic apta [700], inprimis fomenta capiti, colloque applicata,

PERVIGILIUM FEBRILE.

706. Contrarium externa facie illi malo (701) est pervigilium; unde intelligitur.

Caussas habet delirii, comatis, solummodo debiliores, plerumque levissimae inflammationis cerebri prima initia, quibus acutis in coma mutatur saepe.

In convalescentibus est ab irritabilitate, keneangeia.

707. Curatur iisdem ac delirium, coma; item quiete musculari corporis; parce mentis; absentia obiectorum sensuum; frigore modico; aere humido; victu blando emolliente; potu farinoso, leni, emolliente; susurro leni, assiduo, grato, blande tinnulo; medicamentis farinosis, suboleosis, humectantibus, demulcentibus; usu anodynorum, paregoricorum, soporiferorum, narcoticorum; praemissis semper, quae inflammationi curandae, & compescendo eius incremento, valent.

STATUS NERVOSUS.

708. Symptomata systematis nervei, illius partis praecipue, quae actionibus animalibus praeest, irritati, peculiaria, plura, diutius durantia, per febris decursum varia [& inde vitalium quoque & animalium functionum pendentes turbae], *status nervosus*; ipsa vero febris, quam is status comitatur, *nervosa* audit, nunc forte frequentior, quam olim.

709. Haec vero sunt: tremores, horrores vagi, spasmi, palpitatio cordis, anxietas saepe terrifica, imaginatio multipliciter laesa, animi pathemata varia, plerumque tristia, validaque; desperatio.

Delirium multiplex, risus, ploratus, pa-

O vo-

vores, tendinum saltus; convulsiones, per vices, universales, partiales, temporariae, opisthotonus.

Paralyses, semiparalyses, stupores, aphoniae, cito evanidae, cum aliis symptomatibus alternantes.

Pulsuum perpetuae vicissitudines, in mollem, durum, celerem, tardum, parvum, magnum, remittentem, intermittentem, & varium omni modo &c.

710. Horum caussa *προηγȣμενη* morbida mobilitas [*ευμεταβλησια*] excedens, deficiens, abnormis, systematis nervei, facultatis praeprimis animalis.

Hanc dedit gentilitia labes; educatio delicatula; exercitia mentis praematura, nimia, nocturna, aesthetica; vina; venus; edaces curae &c.

711. Superveniens febris, qualiscunque, undecunque nata, instar stimuli peregrini agit, vices supplens *προκαταρκτικης* caussae.

712. Hinc febris inflammatoria, biliosa, putrida, pituitosa, haecque frequentius, prae ceteris, & ipsa subin intermittens, *nervosae* fiunt.

713 Nec semper abest in convalescente, ob febrim praegressam longam, evacuationes in ea magnas, neglectum curae confirmatoriae, labores mentis citius resumtos. 714.

714. A statu nervoso febres exleges; coctiones impeditae; crises laboriosae, imperfectae suppressae, per loca incongrua, metastaticae, periculosae; convalescentia tarda, difficilis; relapsus; nervorum mala.

715. Igitur cito & efficaciter medendum: remediorum princeps est ipsius febris curatio apta.

Ceterum prosunt virosa, blanda narcotica, exhilarantia, tonica, castoreum, moschus, camphora, cortex peruvianus; valeriana silvestris, opium prudenter exhibitum &c. *si ea simul poscat aut admittat natura febris*.

Spes salutis, & confidentia in medicum hic saepe optimum cardiacum nervinum.

716. Ex his liquet, quae sit idea febris *nervosae* verior, in praxi utilior?

Cur febris nervosa non sit specifica, suique generis, sed revocanda ad hucusque descriptas, & ex earum praeceptis sananda?

Quanam ratione conciliandi observatores hic tam diversa sentientes?

Quae sit differentia inter *malignitatem* & *statum nervosum*, & cur utriusque connubium, pessimum?

Cur frigido humidoque coelo, cur in sexu sequiore, in urbibus frequentior?

Item quanti momenti sit, tum hic, cum in aliis nervorum malis, exacte distinguere inter *ευμεταβλησιαν* cum atonia fibrarum, & eam

cum harum nimia elasticitate, rigiditate? & cur ibi prius [715] nominata, hic vero blanda farinosa, emulsa, tepida, potu, fotu, enemate applicata, *nervina* sint?

CONVULSIO FEBRILIS.

717. Violenta, invita, & alterne repetens contractio musculorum, convulsio vocatur; particularis, universalis; in anteriora, posteriora, latus; continua, periodica.

718. Haec semper a vitio cerebri, quod vel ab inferioribus per nervos cerebrum vellicantibus afficitur; vel vero in encephalo ipso contentum, eiusdem actionem pervertit.

719. Quod oriri potest ex omni illa caussa, quae hucusque exposita symptomata febrium, maxime deliria, comata, pervigilia, creare potest, si aut eorum caussae fuerint validae, aut aeger solito irritabilior.

Quare iterum ingens hic varietas in aetiologia, & curatione.

720. Si diu perseverat, commercio nervorum facile totum genus afficit, unde tristia mala, quemadmodum [709. 714].

721. Si inflammationis cerebri signa praegressa subsequitur convulsio, fere letalis.

Si post urinam crassam prius emissam mox

aquo-

aquosa, pellucida exit, dein convulsio fit, pessima est.

Si in febre post magnas evacuationes oritur convulsio, & haec fere letalis: ut & quae cum delirio perpetuo.

Convulsio cephalalgiae validae, continuae, pervigilio, tendinum subsultui, delirio, comati superveniens, pessima.

Dysentericis superveniens, letalis.

Valde mala ab exanthemate recurrente, nisi denuo & cito prodeat.

Minus periculosa in hypochondriacis, hystericis, instante iudicio.

Ubi etiam in principio intermittentium, aut inflammationis extra encephalum, in delicatulo, infante, puero, non diu durans.

Neque mala ante eruptionem variolarum ceteris bonis.

722. In curatione prius pervestiganda est caussa singularis, & locus primario affectus, unde convulsio ortum habet; dein ocyus medicamenta applicanda illa, quibus acre leniri, impactum resolvi, contractum laxari possit.

Unde diluere, laxare, revellere, lenire, fere sanare solent convulsiones hasce; nec unquam specioso antispasticorum titulo fides adhiberi debet.

SUDOR FEBRILIS.

723. Sudor in initio acutae febris, cuius caussa paulo pertinacior, pro caussa habet vasorum extremorum laxam debilitatem, cruoris circulationem vehementem, facilem aquae ex reliquis sanguinis principiis expeditionem.

724. Si perennat, orbat sanguinem liquido diluente, reliquum inspissat, obstructiones facit letales, sanguine postea vix diluentibus vel resolventibus auscultante; unde omnes fere morborum acutorum genus produci potest.

725. Ergo initio semper cohibendus, nisi constet, materiem morbi adeo tenuem esse, ut primo sudore difflari possit.

726. Prohibetur surgendo e lecto; sedendo; corpus a nimiis integumentis liberando; a calidis, calefacientibusque abstinendo; potu plurimo leni, blando, frigidiusculo saepe utendo, ut amissi damnum resarciatur cito; circulationem nimis velocem refrenando.

727. Est autem multiplex sudor, spontaneus, factitius, symptomaticus, decretorius, levans, colliquans, perniciosus, universalis, aequalis, inaequalis, partialis, largus, exiguus [sudatiunculam, εφιδρωσιν appellant], tenuis, aquosus, viscidus, oleosus, roridus, vaporosus, in guttas collectus, calidus, frigidus, pruriens,

aci-

acidum spirans, nidorosus, cadaverosum olens.

728. Multiplex quoque eiusdem semiotice:

Sudor partialis, partem oppressam, fere resolutam docet:

Hinc pessimum, in comate, phrenitide, apoplexia sudare caput, frontem, genas, iugulum.

Pessimum, sudare thoracem in peripneumonia, est enim gravissima, utriusque pulmonis: letale, si simul largus, frigidus, in guttas collectus.

Sudor copiosus in acutorum exordio malus; peior vero is ipse in morbi progressu, viribus fractis; signum discriminis summi, & dissolutionis.

Post rigorem, coctione praegressa, blandus, vaporosus, sensim ortus, aequabilis, universalis, calidus, magnus, perstans, levans, ex loco affecto largior, est decretorius: malus vero, si contraria.

Sudor vappidum acetum spirans cum cutis pruritu, miliaria; acidum redolens cum foetore variolas praeit.

Ubi acre biliosum, ibi sudor nidorosus.

Sudor cum foetore cadaveroso, integro subinde triduo mortem praecedit.

Frigidus vero, nisi a statu nervoso [708] sit, gangraenae signum, mortisque ostia pulsantis. *Gruner P. II. Semiotices pathologicae*.

729. Hinc quoque intelligitur, quid siccitas, ariditas, strigositas; quid significent; quae medela?

Siccitas assidua, universalis, cum calore indicat inflammationem magnam, universalem, iudicatu difficilem.

Si siccitas partialis, cum calore partis, inflammatio subest illius partis.

Peior est arida cutis: pessima strigosa, & aestuans simul, est enim acutissimi morbi indicium; strigosa vero moderate calens, febris diuturnae ac ferme ακριτιμȣ.

730. Tollitur & internis humectantibus, farinosis, emulsis, tepidis, & athmosphera humidiore, calidioreque cubiculi, fotu, epithemate, lotione emolliente, corpus spongia aqua calida inpraegnata lavando frequenter.

DIARRHOEA FEBRILIS.

731. Diarrhoea pro materie habet mucum, lympham, gluten, pus, saniem, sanguinem, narium, oris, faucium, oesophagi, ventriculi, hepatis, vesiculae fellis, pancreatis, intestinorum, mesenterii; pro caussa vires in intestina expellentes validas, dum in ipsis intestinis contrahentes vires debiles, vel in vasis intestinorum absorbentibus impedimenta, ne admittant.

732. Quare liquet, fluorem alvi in febribus multiplicem esse quoad materiem; caussam; mo-

modum; effectus; eventum; adeoque saepe omnino incurabilem esse; & raro colliquativum, eumque vix unquam medicabilem.

733. Si continuatur diu, viscera abdominalia magis magisque in eundem morbum disponit; eadem labefactat; excoriat; inflammat; reliqua autem vasa & viscera emungit, exhaurit; hinc atrophia, macies, debilitas, dysenteria, inspissatio fluidorum per totum habitum corporis; solidorum laxitas; fluidorum iactura; leucophlegmatia; hydrops; tabes.

734. Sanatio absolvitur acris irritantis lenimine; expulsu per emetica, purgantia, clysmata; corroboratione laxi; pacatione impetus per narcotia; determinatione aliorsum per sudores, urinasve; subductione materiae morbosae, correcto eius fonte primo.

735. Ceterum alvi fluxus ab irritamento inflammatorio visceris cuiuscunque abdominalis, ad intestina propagato, item inflammationi thoracis recenti & magnae superveniens phlebotomia sistitur.

Diarrhoea in dentitione, & in variolis confluentibus infantum bona est, si moderata.

Praestat in acutis habere alvum leviter diarrhoeicam.

Continuatus & magnus alvi fluxus crises impedit; malus, aegroto inscio: pessimus, cum meteorismo.

736. Verum adstricta semper alvus, enemati soli, & male obediens, cum cutis siccitate & urinis parcis valde mala: morbus enim ad caput vertitur.

EXANTHEMATA FEBRILIA.

737. Efflorescentiae febriles, tam maculosae, quam pustulosae, vel mixtae, habent ut plurimum pro materie aliquid, quod minima vascula cutanea transire non potest, sed ibidem haeret; pro caussa autem vim vitae circulatoriam, secretoriam, excretoriam; unde pro variis hisce caussis valde multiplices sunt, unde febres nomen dein accipiunt, miliares petechiales, erysipelatosae, variolosae, morbillosae, scarlatinae.

738. De tribus posterioribus seorsim tractari solet: de tribus primis autem facile diagnosis & prognosis formari queunt ex sequentibus.

739. Sunt autem haec exhanthemata spontanea, factitia, symptomatica, iudicatoria, contagiosa, non contagiosa, epidemica, endemica.

740. Curatio difficilis non est, quum raro quidquam requirant aliud, quam ipsa febris princeps, quae nota, directas indicationes dabit; indeterminata vero, indirectas, ut satis

lar-

larga levis liquidi copia mobilis servetur materies, atque vis vitae in iusto moderamine perſeveret assiduo; tum enim brevi aut evanescunt, aut cum desquammatione epidermidis abeunt.

741. Exanthema miliare, aspredo miliacea, semen milii refert.

Eius varia divisio in album, rubrum; mixtum; febrile, non febrile; acutum, chronicum; benignum, malignum; symptomaticum (quale est saepius ante septimum diem ortum); iudicatorium ex parte, vel ex toto, si compareat serius, die critico, febre mitescente, sudore praegresso, concomitante, universali; vappidum acetum olente, cum cutis pruritu, ardore; epidemicum, sporadicum; endemicum; parvulum, magnum; vesiculosum; aquosum, lacteum, purulentum.

In superficie omni externa & interna, praeprimis in ore toto, faucibus, aspera arteria, pulmonibus, oesophago, ventriculo, tubo intestinali, ano, pudendis, instar aphtarum: item, idque multo frequentius, in collo, trunco corporis, potissimum in toto ventre, femoribus &c.

742. Cuicunque febri iungitur, praecipue saburrali neglectae, calidis tractatae, pituitosae, lentae, lacteae protractae, puerperali, verminosae, rheumaticae, purulentae &c. autumno & solo humidioribus.

743. Tamen febricula tenuis, ad speciem mitis, pituitosa, longa, nervosa, tussi veluti catarrhali, aut pleuritide rheumatica stipata; cum oppressione thoracis suspiriosa, non peripneumonica; praegresso, & comitante sudore universali, acetum vappidum olente, prae ceteris miliaria profert, eaque, frequentius critica.

744. Subita retrocessio miliarium periculosa.

745. Inde liquet curationis varietas in febre miliari, repetenda ex febris ipsius varietate: liquet etiam ratio dissensus inter practicos de febris miliaris natura & therapeia.

746. Maculae petechiales forma, magnitudine, colore variae; incerto die, plerumque absque levamine prodeuntes; morsus pulicum aemulantes, parvulae, amplae; morbilliformes; vibicibus similes; laete rubentes; obsolete rubrae; purpureae; cinereae; virentes; plumbeae; nigrae:

In superficie omni externa, internaque, raro in facie, saepius in collo, pectore, dorso, brachiis, ventre, femoribus, cruribus, panniculo adiposo, musculis periostio, haec omnia penetrando, tanquam totidem sugillationes, aut extravasata, aut gangraenulae,

Vidi quoque in encephalo, pulmonibus, pericardio, corde, ventriculo, intestinis, mesenterio, peritoneo &c.

747. Maculae latiores, bruneae, lividae, nigrae, letales, nisi in scorbuticis. Cinereae, virentes, aeque letales: vibices, perquam mali. Quo color laetius rubens, eo melius.

748. Non eidem febri sociantur, plerumque tamen biliosae, saburrali, alexipharmacis male adhibitis, evacuatione gastrica neglecta; putridae; malignae; pestilentiali; etiam inflammatoriae simplici ob medicinam calefacientem, aut genium constitutionis.

749. Inde patet, cur nunc emeses, purgationes alvinae, nunc phlebotomiae, nunc antiseptica profuerint, & quae regula practica statuenda in sananda febre cum petechiis.

750. Erysipelas est exanthema diffusum, aliquantum elatum, in unica plerumque, saepe latiore plaga corporis, rubens, splendens, purpurascens, flavescens, livescens, pruriens, ardens, appresso digito pallidum; nunc vesiculosum, ambustum referens; nunc oëdematosum, calidum frigidumque; phlegmonodes; suppurans; gangraenosum; fixum, vagum; symptomaticum, criticum; sporadicum, epidemicum; periodicum; introversum; tumore praevio, comiteque, glandularum cervicalium, axillarium, si erysipelas in artubus superioribus; inguinalium vero, si inferioribus contingat:

In omni parte corporis; crebrius in facie, collo, mammis, atque artubus extremis:

Fe-

Febre eruptionem praecedente, comitante, subsequente, plane varia, ex superioribus noscenda, frequentius vero biliosa, inflammatorio-biliosa:

Periculo vario, pro variae febris natura, & affectae partis indole, functione.

751. Inde deducitur ratio mortis saepe non praevisae, intra paucas horas a morbi principio, apoplecticae, suffocantis, itemque velut ab assumto caustico; scilicet ab erysipelate amplo, vesiculoso, cito gangraenescente, caput totum, collum, organa respiratoria, imum ventrem obsidente: comprimendo encephalum, iugulares: elidendo fauces, pulmones: phlegmone maligna, mox gangraenescente, viscera abdominis, tubum praecipue alimentarium destruendo celeriter.

752. Inde quoque explicatur, cur ab ira, terrore, pinguium esu, sudoribus aestivis aurae frigidae afflatu suppressis, ab unguinoso cuti admoto &c. erysipelas?

Quando mere emollientia, emolliendo-discutientia, discutientia, roborantia, antiseptica, calida, frigida, humida, sicca sint applicanda affectae parti?

APHTHAE.

753. Quum vero in multis morbis acutis, grave symptoma, aphthae oriantur, de his nunc paucis agendum.

754. Sunt autem parva, rotunda, superficiaria ulcuscula, os internum occupantia.

755. Quae examinata accurate videntur esse ultimi emissarii, quo in os liquor secretus effunditur salivosus, mucosusque, exulcerationes, factae ex obturatione eius canalis extremi per humorem lentum, viscidumque eo delatum.

756. Hinc occupant omnia loca, ubi talia emissaria hiant; adeoque labia, gingivas, genas internas, linguam, palatum, fauces, tonsillas, uvulam, gulam, stomachum, intestina tenuia, ubique fere eadem specie.

757. Gentibus borealibus, paludosa loca inhabitantibus; tempestate calida, pluviosa; infantibus, senibusque, frequentes.

758. Solent autem aphthas in ore apparituras praecedere febris continua, saepe biliosa, atrabilaria; saepius bilioso-putrida, putrida; aut intermittens, continua facta; incipiens cum diarrhoea, vel dysenteria; magna & perpetua nausea; vomitus; prostratus appetitus; anxietas

tas ingens, saepe repetens circa praecordia; debilitas magna; magna evacuatio quaecunque humorum; stupor & hebetudo; somnolentia levis, inaequalis, perpetua; perpetua querela de pondere, & dolore circa stomachum.

759. Solet in initio aliquando hinc inde sparsa apparere solitaria pustula, iam primo in lingua, in labiorum angulis, in faucibus, & alibi, sine ulla certa constantia loci primi: & illae semper boni genii: aliquando primo apparent in imis faucibus, adscendente quasi ex oesophago crusta alba, densa, splendente, instar recentis lardi, tenacissime adhaerente, lente adscendente: atque hae fere pessimae, & ut plurimum certo letales: aliquando duris, crassis, densis, tenacibus crustis totum cavum oris ubique, usque ad extrema labiorum, obsident, omnia tegentes simul; & ab his raro resurgunt aegri.

760. Varius harum color: albus pellucidus instar margaritarum; albus sincerus ex densitate magna; fuscus; flavus; lividus; niger: quorum malignitas pari ordine, ac hic recensetur, procedit, ut prior optimus, pessimus posterior sit.

761. Ubi haeserunt aliquamdiu, solent inferne solvi, laxari, frustulatim decidere, sicque sensim, & successive omnes partes prius affectae liberantur.

Tum

Tum nonnullae cadunt cito, aliae tarde. Quaedam ilico renaſcuntur, quaedam tarde, aliae non: renaſcuntur quandoque aeque denſae ac priores, & etiam nonnunquam adhuc denſiores: patetque iterum tum diverſitas periculi, & ubi.

762. Hic locus (756), natura (754. 755), cauſſa (755. 758), ſymptomata huius mali (759. ad 762), unde de genio ſtatuere licet; atque inde effectus eius facile deduci poſſunt.

763. Ubi enim talis cruſta aphthoſa totam ſuperficiem tegit partium deſcriptarum (756), tum ſenſum nervis imprimendum tollit, unde ſapor omnis ſublatus.

Exitum liquidorum per ſua emiſſaria impedit, unde ſiccitas, vaſorum ſuppoſitorum dilatatio, liquorum ſub his ſtagnantium putrefactio, inflammatio partium ipſarum.

Cavitates vaſorum abſorbentium claudit, unde ingreſſum novi chyli, potus, medicamentorum impedit, vitia a denegata refectione corporis nata producit, unde tandem inde mors.

Cruſtis deciduis, maior per dilatata vaſa iam aperta humorum effluxus, unde ſalivatio, diarrhoea, quae bonae, ſi non renaſcuntur aphthoſae cruſtae; malae, ſi iterum procreantur.

Deciduis cruſtis, dolor inflammatarum, &

iam denudatarum partium, saepe vivum cruorem stillantium, unde saliva sanguinolenta, talisque dysenteria.

Haec autem omnia, si stomacho, emissario hepatis, pancreatis, intestinorum applicantur, nos docent infinita mala, quae ex hoc uno morbo oriri possunt: ut non opus sit aliam prognosin dicere.

764. Si vero ulcerosae crustae hae admodum lentae, crassae, latae, compactae, tum saepe suffocata caro subiecta inflammata, suppurata, gangraenosa, in dira ulcera mutatur, eroso quandoque in os palati usque eius involucro; qualia autem in stomacho & intestinis hinc mala, per se patet.

765. Ut curetur optime hoc malum, debet 1. humorum vitalium impulsus internus in partes obsessas excitari, temperari, ut suppeditato liquido inferne resolutio, laxatio, lapsus concilietur crustae ulcerosae; id efficitur potu multo, calido, diluente, resolvente, abstergente. Et quia in mala specie huius morbi vasa lactea obsessa introitum facilem negant, hinc fomenta, vapores, balnea mirifici hic usus ex eiusdem; cibus autem optimus ex aqua, pane, coctis, dein vino et melle mistis.

2. debet crusta in facilem citumque lapsum disponi: id fit fomento, gargarismo, clysmate; quae liquore calido laxante, emolliente, detergente, & satis diu adhaerendo humectan-

te,

te, putrefactioni resistente, constare debent.

3. Simul ac lapsus conciliatus est, tum anodyno, demulcente, & simul parum corroborante medicamento simili utendum.

4. simul ac rursum febris sedata, urina hypostatica, pulsus paulo liberior, tum potus corroborans prodest.

5. in fine mali purgans corroborans per alvum exhibendum.

Optima interim aphtharum medela, prophylactica, & curatoria, est ea ipsa, quae febris principis, mature & apte curatae, ex regulis hucusque datis.

765. Ex hac historia & curatione aphtharum multa obscura problemata practica solvuntur:

Cur enim in febre cum diarrhoea & dysenteria in fine morbi aphthae? Cur id in pueris, senibusque inprimis? cur maxime, si medicamenta, victus, regimen, calefacientia, aut adstringentia, in initio morbi huius data?

Cur si in talis morbi initio purgans datur, aphthae huiusmodi non raro praecaventur?

Cur in pessimis aphthis molestus & funestus singultus?

Cur ora aphthosa, ventres turbati, appetitus prostrati iunguntur ab Hippocrate?

Cur aphthosa tunica ventriculi lienteriam creat?

Cur aphthae nigrae pestiferae habentur?

Cur aphthosum os gravidae abortus praenuncium?

Cur in putridis pulmonibus, hepate &c. aphthae adsunt?

Cur tumor, calor, suffocatio, angina ab aphthis refrigeratis?

Cur deliria, iactationes, pervigilia, sudor frigidus, adeo hic funesta?

767. Regula ergo est:

Aphthae pellucidae, albae, tenues, sparsae, molles, facile cadentes, parum renascentes, superficiariae, bonae.

Contra vero, candidissime opacae, flavae, fuscae, nigrae, densae, crassae, coëuntes, durae, tenaces, assiduo refectae, erodentes, malae.

768. Reliqua febris symptomata his similia & agnata, velut morbi ipsi curari postulant.

FEBRES SPORADIACAE, ET SINGULARES.

769. Febres annuae & stationariae nonnunquam *solitariae* comparent, extra tempora sui principatus, ob caussas peculiares iisdem gignendis aptas: *sporadicae* vocantur.

770. Qui vero annuas & stationarias populariter grassantes exacte didicerit, easdem ipsas non

non praetervidebit, utut solitarie visas, & tempore non suo.

771. Aliae quoque subinde febres occursant, horarum omnium; nulli certae temporum constitutioni unquam alligatae; a domestica, singulari origine natae, idcirco *singulares* dictae.

Huc febris lactea, puerperarum, vulneraria &c.

772. Hae (771) vero, propriam licet & originem & naturam nactae, nihilominus vim epidemici experiuntur, in eundem commutandae, eidem sociandae. Inde ingens nonnunquam in eadem ad speciem febre curationis diversitas.

773. Idcirco in *singularium* curatione est inquirendum, 1. quacum *cardinalium* maior intercedat analogia; & 2. quae sit potestas epidemici in *singularem*.

774. Ex hac comparatione *singularis* cum quidam *cardinali*, atque ex morbi simul popularis indole perspecta, velut ex duplici fonte eruitur notio practica propositae *febris singularis*: unde indicationes & indicata. Exemplo sit febris lactea, puerperarum.

FEBRIS LACTEA.

775. Foetu excluso & utero contracto mutatur humorum circulantium dispensatio, uteroque exclusi mammas petunt impetuosius.

776. Inde febris, minor, maiorve intra paucas subinde horas conclusa, nychthemeron vix egrediens, lacte ad mammas coniecto veluti crisi terminata, *ephemera lactea*.

777. Non reditura, nisi metastasi facta imperfecta ob excipientis ineptitudinem, vel molem excipiendi.

778. Tum vero mammis ob applicatas fascias, thoraculos angustiores, pinguedinem multam, tumores, cicatrices, gentilitiam, nativam structuram, humoris velocius allati vim nimiam, ineptis suscipiendo toti lacti, fit turgor, plethora lactea, lacteo-inflammatoria, & effectus eiusdem varii, quorum princeps, febris *lactea protracta*, seu *secundaria*.

779. Estque acuta in non lactantibus, vel non sufficienter, continua remittens, cum accessione quotidiana, horrore longo, calore insequente, & sudoribus largis, diu protractis.

780. Periculosa est inepte curata, aut in consortio alterius, tum forte epidemice grassantis.

781.

781. Terminatur, 1. sudoribus sub finem accessionum; 2 spontaneo vel artificiali lactis fluxu e mammis; 3. lochiis profusioribus. lactiformibus; 4. urinis; 5. alvo; 6. miliaribus, crisi ambigua; 7. metastasi lactea, inflammatoria, ad encephalum, thoracem, abdomen; supremum femur &c. eventu vario.

Inde deliria, convulsiones, apoplexiae, peripneumoniae, asthmata, hydropes lactei, purulenti, & abscessus in locis variis.

782. Subinde in morbos chronicos abit, maniam; febrim hecticam; arthritidem; fluorem album; concipiendi impotentiam utero laxato; concepti emissionem; abortiendi proclivitatem.

783. Comparatur protracta lactea cum febre plethoricorum, inflammatoria, synocho imputri; atque ad hanc, tanquam ad febrim illam *cardinalem*, quacum est maior similitudo, reducitur; hinc ergo indicationes, & tota medendi ratio petenda.

784 Prior [776] medelam non petit: posterior sanatur.

1. Vitando frigida, aromatica, vinosa, calorem nimium foci, lectique; medicamenta calida, utut specioso aristolochicorum titulo superbientia; animi affectus validos, iram, terrorem praeprimis; quiete corporis, animique conciliata.

2. Minuendo plethoram:

a) Diaeta tenui, antifebrili;

b) Excretiones sollicitando varias: scilicet, α) lactis effluxum e mammis: suctu tempestivo, indolente; earum fotu, epithemate laxante. β) perspirabilis materiae: tepore lecti, potusque emollientis, sambucini, copiosi. γ) alvi: ope enematum, salium mediorum, magnesiae muriae &c. δ) lochiorum: non aristolochicis, sed fotu emolliente hypogastrii, pudendi, vaginae, uteri; iniectione ex emollientibus. Quo autem natura vergit, eo praeprimis ducendum.

c) Mittendo sanguinem, fovendo partem dolentem, in motu febrili nimio, nimium diuturno, inflammatorio; dolore alicubi fixo atque inflammatorio.

785. Medendum & mammis nimium repletis, turgidis, tensis, dolentibus, inflammatis, tempestivo suctu, non violento, priusquam inflammatio accesserit; omisso, si doleant: tum vero fotu, aut cataplasmate emolliente applicato: tandem, inflammatione remissiore, emolliendo-discutientibus.

786. Est autem [quod maximi faciendum] in tota curatione inquirendum simul, an aliquid, & quantum accesserit huic febri ex morbo populari, annuo aeque ac stationario; atque inde quoque agendorum rationes capiendae.

FE-

FEBRIS PUERPERALIS.

787. Nulla febris est, quae non aliquando in puerperam cadat; ea vero praeprimis, *quae constitutioni praeest*.

788. Hanc autem excitant in debiliore, quocunque puerperii tempore, subinde ultimis diebus graviditatis, prae ceteris partus ipse laboriosus, manu rudiore, ferro absolutus; foeces antiquae, tempore graviditatis collectae, acres, commotae; abusus oleosorum, opiatorum, absorbentium, aristolochicorum, stragulorum; errores diaetetici; äër non renovatus; febris lactea validior, diuturnior, male curata.

789. Hinc patet, male semper uteri, eius appendicum, intestinorum, mesenterii, omenti, peritonei inflammationem statui pro huius febris caussa; neque ubique aut saburralem, aut putridam esse:

Atque universim, non esse *specificam* febrim puerperarum; sed *eandem cum regnante, modificatam solum a puerperio*.

Inde ratio quoque dissensionis inter practicos.

790. Tamen pauperiores; hinc parce, maleque pastae; vel & aliae ex caussa quacunque antecedente debilitate; tempore austrino, molli; aut pluvioso, subfrigido; in depressis habitantes, febrim pituitosam, longam, mi-

miliarem in puerperio saepius experiuntur.

791. Practicorum examini subiicitur, an materies lactea corpus oberrans toties, ut arbitrantur, ad diversas partes corporis deponatur?

An vero saepius ob febrim auctam varia loca, praeprimis glandulosa, aut antea obstructa, inflammentur, suppurent, aut lympham phlogisticam crisi erronea in proxima cava dimittant? ut idcirco aut pus, aut materies inflammatoria pro semi coagulato lacte imposuerit?

Id quidem frequenter accidisse, expertus novi.

FEBRIS LENTA HECTICA.

792. Febris consuetos terminos morborum acutorum egressa: per menses, quin & annos protensa, ad speciem mitis, toleratu facilis, plerumque tamen sero perniciosa, vocatur *lenta*.

Sique inde corpus plurimum extenuatur, adipe fere omni consumto, *hectica*, *tabifica*, *depascens* dicitur.

793. Inde (792) dignoscitur a *lenta pituitosa* (376); praeprimis vero ex augmento caloris febrilis a pastu semper observato: ex functionum animalium & naturalium laesione minore, vitalium vero maiore; maiore euphoria morbi.

794. Sensim obrepit, ab aegro non animadversa initio; pulsus modice accelerati, contracti, subduri, vibrantes; potissimum a pastu & vesperi; calor solito auctior, assiduus, manum diutius admotam fere urens, aegroto tamen vix molestus, nisi sumto cibo, in volis manuum pedumque planta; cutis crassa, arescens strigosa; urina parca, colorata intensius, cum enaeoremate pingui, versicolori, supernatante, aut cum sedimento albido, mucoso, puriformi, rubello; alvus initio rara, siccave, fluens tandem atque colliquans; sudores nocturni, copiosi, inaequales; ad iugulum, sternum, scrobiculum, frontem & partem capitis capillatam, uberrimi, febris quidem remissionem ad auroram, sed debilitatem, maciem, marasmum inducentes; cibi desiderium vix imminutum, faucibus siccis, siticulosis, calentibus, assiduo; respiratio multum citatior a modico motu; tussicula sicca cum anxietate, morositate, maxime a pastu: lassitudo continua, vesperi maior aegroto licet erecto, membrave trahente; color faciei vel subauriginosus, terreus. squallidus, vel a cibo rubore genarum spectabilis, dum cetera pallent; somni turbati insomniis, vigiliis per vices, non reficientes.

Tempora cavantur; refugiunt oculi; defluunt carnes, maxime femorum, surarum, brachiorum, mammae, nates, capilli.

Hinc omnis pinguedinis colliquatio, macies, atrophia, marasmus.

Tandem diarrhoea primo per vices, nunc as-

assidua, valde debilitans; aeger nunc lecto affigitur plerumque: tument infima crura, pedesque tumore aquoso.

Interim mens plerumque mire tranquilla, aut sua sorte contenta, aut spe certa salutis lactata, in futuros annos facienda proponit.

Tandem cute vix ossibus haerente, ventris fluxu debilissimi, respiratione brevissima, saepe non opinanter & placide, dum vires intendunt alvum ponendo, recumbendo, loquendo, moriuntur.

795. Subinde apta methodo per aestatem convalescere visi, pereunt autumno: vel hyeme superata, pereunt primo vere.

796. Nonnunquam exorsa instar acutae, continuae, aut remittentis abit in lentam hecticam, ordine, & symptomatibus dictis (794).

797. Morbus iuvenibus, atque infra aetatis acmen constitutis frequentior, letalior; atque inter hos siccioribus, tenerioribus, calidioribus, quibusve maior est irritabilitas, exquisitior sentiendi facultas, haereditaria, vel acquisita.

798. Oritur 1. a caussa varia, irritante, rodente, inflammante, assiduo applicata; uti pus, ichor, vermes, acre arthriticum, syphiliticum, scrophulosum, cancrosum, metallicum. Item a metastasi materiae achorum, tineae,

sca-

scabiei, herpetis, & ulceris olim foedi, nunc male siccati.

799. 2. A caussa obstruente; liquida inspissante, coagulante; solida stringente: cibo, potu, morbo, medicamento, veneno.

800. A caussa premente pulmones, hepar, ventriculum, eiusque pylorum, pancreas, lienem, glandulas mesenterii, ovaria, systema venae portarum; scilicet a tuberculo, scirrho, steatomate, gypso, ossiculo, cartilagine, callo, calculo, hydatide: inde viscerum actio turbata, impedita; humorum elaboratio prava, imperfecta; eorundem degeneratio multiplex, & acrimonia: inde febris, macies, atrophia, marasmus.

801. 4. A caussa in nerveum systema diu valideque agente, animi pathemate, potissimum tristi, ira, moerore, invidia, odio, zelotypia, nostalgia, cura insomni, studiis nimis nocturnis: inde eadem (800) mala irritabilitatem augendo, vires ventriculi coctrices minuendo.

802. 5. A nimia iactura

α) Sanguinis: haemorrhagiis variis, chronicis, repetitis; partu, abortu, haemorrhoide, vomitu secessuque cruentis, phlebotomia.

β) Seri, lymphae: sudoribus profusis, diabete, diarrhoea, leucorrhoea, abscessu, ulcere

ni-

nimium manante, tumore lymphatico aperto, spina bifida reserata.

γ) Succi salivalis, oesophagei, gastrici, enterici.

δ) Seminis: venere nimia, praematura, solitaria.

ε) Chyli: passione coeliaca, diabete chyloso, ductuum chylum vehentium laesione.

ζ) Lactis: unde calor, febricula; constrictio, ardorque thoracis; inter scapulas dolor velut a rheumate; tussicula, subinde cruenta; palpitatio cordis; hysteriasis; pulsu vibrante, duro, contracto, genisque roseis.

803. Fit ergo a febre acuta imperfecte iudicata: scilicet

a) a febre inflammatoria suppressa, non ex toto sanata: inde febricula assidua, chronica, calida pulmonum intemperies, peripneumonia latens, haemoptoë parca, crebra tamen, vomica demum & phthisis [810] letalis.

b) a febre biliosa male curata, male iudicata: inde febricula vaga, remittens, annosa; urinis croceis, iumentosis; alvo irregulari; facie dilute flava, oculis similibus; ore amaro; laesa coctione, flatu multo; sudatiunculis nocturnis, olentibus, nidorosis, acribus; pustulis rubris & pruritu per corpus; macie, mentis mobilitate dignoscenda.

c) non absimilia mala post febres putridas perverse curatas, male terminatas.

d)

d) a febre erysipelatosa, rheumatica, arthritica febriculae longae, depascentes, cum miro, varioque lusu systematis nervosi.

e) a febre variolosa, febricula chronica, cura macie, tussicula, lippitudine, artuum dolore vogo, carie hinc inde

f) a morbillis, motus febriculosi, assidui, cum tussi catarrhali, longa, in phthisin terminanda.

g) ab intermittente neglecta, longa, adstringentibus curata, viscerum abdominalium, potissimum hepatis, & totius systematis venae portarum obstructio; inde febricula longa, depascens.

801. Prognosis his fere circumscribitur:

Viscerum integritas; aetas par ferendo morbo; vis vitae nondum proiecta; caussarum, quae morbum fecerunt, nunc absentia; aeger ipse obtemperans praeceptis sagacis medici, salutem promittunt: contraria perniciem.

Hancque certo, si pus in viscere nobili collectum, quod educi nequit; si scirrhus in simili viscere, magnus, eiusdem functionem impediens; si vires fractae morbo, medicatione, senio.

Torositas multum celeriterque diminuta; diarrhoea crebro revertens, consumens; dysenteria; lienteria; artuum superiorum tabes, inferiorum hydrops, supremum morbi stadium indicant, certamque mortem.

805.

805. Methodus medendi erit: 1. generalis, ea ipsa, quae [595. ad 769]; indirecta, symptomatica, huc traducta; quotiescunque febris origo, natura, caussae materiales ignorantur: aut, licet cognitae, nequeunt auferri directe.

806. Vel vero 2. particularis, ex febris ipsius natura intellecta; vel eius affinitate perspecta, cum alia febre aliunde cognita, cardinali; illiusque ad hanc reductione.

807. Vel 3. peculiaris, quasi specifica, remedio peculiari, quasi specifico, certa experientia probato.

808. Inde [805. ad 808] hae regulae statuuntur: scilicet

α) Si sit status [803. *a*]; febrim inflammatoriam non ex integro solutam, resolutioni tamen semper proximam, leviorem, retusam, latentem, chronicamve effectam sanat vivendi ratio & medicatio antiphlogistica, continuata.

β) Si status [803. *b. c. d. g.*]; prosunt salia, acida, media; tamarindi, manna, fructus horaei multum saponacei; aquae acidulae; spadanae dein, & frigidum infusum corticis peruviani; atque alia his analoga quam plurima.

Curatio autem fit, si superveniat febris intermittens; si acuta, depuratoria: si diar-

rhoea

rhoea foetida; dysenteria; eruptio cutanea, pustulosa, ulcerosa, herpetica. Solvitur & pedetentim modo quodam insensibili, . . .

γ) Si fuerit [803. *e*] febris hectica ab acri varioloso oriunda, iuvabit cita puris, forte alicubi iam collecti emissio, aut eiusdem, sive collecti, sive diffusi, ad exteriora derivatio, fonticulo, rubefaciente, vesicante:

Usus lactis cum aquis soteriis misti; eius seri, simplicis, aut herbis convenientibus medicati; hydrogalactis; restaurantia demum, quorum amplissima classis selectum dabit.

δ) Febri lentae a caussa [803. *f*] medentur dicta [581].

ε) A caussis [801] producta febris hectica tollitur, 1. removendo caussas animi pathematum, oblivione, affectu contrario, hinc itinere ad exteros, persuasione. 2. corrigendo diathesin biliosam, ab effectu tristi inductam, aquis mineralibus, sale multo & aëre fixo ditioribus, manna, cassia, tamarindis; salibus mediis, acidisque; sero lactis vinoso, tamarindinato; lacte ebutyrato. 3. dando interea alimenta morbo opposita, antibiliosa, facile digerenda, cremorem hordei, orizae; fructus horaeos acidos, acido-dulces; carnes teneras; vinum dulce, edentulum, parce sumendum. 4. firmando systema gastricum, nerveumque nimis irritabile, remediis tonicis, amaris, aromaticis, vinosis; cortice peruviano per modum infusi, decocti, extracti propinando; item actu frigidis ore assumtis, ano immissis, corpori externo per mo-

dum balnei, frictionis, frontalis &c. applicatis; dein rusticatione, motuque corporis equo, curru, saltu &c.

Oriunda a caussis (802) poscit remedia (808. ε. 3. 4).

809. Ex hisce habetur ratio, cur in iis, quibus macies magna, febricula valde exigua, irritabilitas vero nimia est, ab acri saturnino, arsenicali, syphilitico, alvi fluxu pertinaci ob dysenteriam graviter multatis lac vaccae, caprae, asinae, nutricis, meracum, aquae mistum aut fontanae, aut soteriae, parvis haustibus, crebris tamen, stomacho a cibis, bile glutine libero, tepide datum tantopere prosit? cur eius loco vitellus ovi recens aquae mistus cum sacchari pauxillo?

Cur decoctum radicis salab lactis vices suppleat, ubi ob febrim intensiorem lac dari nequit? cur idem decoctum, itemque decoctum limacum, ostrearum febri lentae a tussi convulsiva residuae saepe tam bene medeatur?

Cur febriculam lentam a peracta difficili dentitione sanet cortex peruvianus?

Cur in febre lenta ab acri scabioso, achoroso, herpetico, muriatico decoctum viperarum, ranarum, testudinum?

Constat etiam, quae sit vis constitutionis in hasce quoque febres, & quanti id sit in earum curatione faciendum?

PHTHI-

PHTHISIS PULMONALIS.

810. Febris hectica ab ulcere pulmonum orta, est frequentissima, maximeque exitialis; atque idcirco pensiculatim consideranda.

811. Si ulcus pulmones exederit ita, ut totus inde habitus corporis consumatur, *phthisis pulmonalis* aegrum afficere dicitur.

812. Cuius ulceris origo deducitur ab omni caussa, quae valet sanguinem in pulmonibus ita sistere, ut in materiem purulentam abire cogatur.

813. Hae caussae possunt referri: 1mo ad ipsam corporis temperiem illam, qua vergunt in haemoptoën primo, hinc in ulcus loci erosi. Haec consistit

α) in teneritudine vasorum arteriosorum, & in impetu acrioris utcunque sanguinis: cognoscitur conspectu tenellorum vasculorum, & totius corporis; collo longo; thorace plano, & angusto: scapulis depressis; sanguine valde rutilo, tenui, dissoluto, acri, calido; colore valde candido, & amoeno roseo; cute pellucida; hilaritate, & subtilitate praecoci ingenii. Praesente hac dispositione, saepe haereditaria, eaque aetate, qua vasa, incrementi apicem adepta, ulteriori productioni suae resistunt, adeoque intra 16tum, & 36tum aetatis annum sanguis augetur copia, acrimonia, impetu.

β) in ea debilitate viscerum, qua ingesta, sua indole nimis tenacia, obstructiones, putrefactiones, acrimonias, suscipiunt, hisque dein malis erosa vasa, post haemoptoën exulcerant: cognoscitur levi febricula, tussicula sicca, calore maiori rubore labiorum, oris, genarum, auctis & insurgentibus, quo tempore novi chyli in sanguinem ingressus, facili sudore dormienti, debilitate, anhelitu ad minimum motum magno.

γ) in ea conditione viscerum ventris imi, ubi sanguis venae portarum aut ob copiam, lentorem atrabiliarium, aut ob viscera a caussis praeviis obstruentibus impervia, tardius movetur, abundantius congeritur; unde plethora abdominalis: inde reliqui sanguinis ad superiora nisus maior, eiusdem per pulmonalia vasa transpressio laboriosior; in eadem vis maior; horum distractio, ruptura: inde haemoptoë, & quae hanc excipiunt mala.

Cognoscitur, 1. scientia caussarum obstruentium olim praegressarum, & signis viscerum obstructorum; 2. ex habitu corporis ευσαρκȣ, ventricosi, opipare pasti, desidiosi, atque ex repletione hypochondriaci, haemorrhoidarii.

814. Huius vero conditionis effectum, haemoptoën accelerant:

1. omnes consuetae excretiones interceptae, maxime sanguineae, ut haemorrhoidalis, uterina menstrua, lochiorumve, haemorrhagia na-

narium, missio sanguinis consueta, inprimis in plethoricis, vel truncatis membra.

2. Vis quaecunque magna pulmonibus illata, tussi, clamore, cantu, cursu, nixu corporis ingenti, ira, vulnere quocunque quacunque caussa inflicto.

3. Victu acri, salino, aromatico; potu simili; vita; morbo alio, unde copia, acrimonia, velocitas, rarefactio, calor sanguinis augetur; unde in febribus acutis, peste, variolis, scorbuto, toties contingit.

815. Hinc (814) oritur cum dolore levi, calore modico, angusta oppressione in thorace perceptis; exit sanguis plerumque floridus, coccineus, spumans, cum tussi, strepitu pulmonis, fibris, membranulis, vascula, caruncu1as, referentibus; pulsu molli, parvo, undoso, anhelitu; sapore salso in ore antegresso.

816. Curatur 1. venae sectione larga, tertio quoque die ad quartam usque vicem, repetita, vel donec signa vel plethorae, vel occultae peripneumoniae integre disparuerint. 2. medicamentis refrigerantibus, incrassantibus, demulcentibus, mucilaginosis, lenientibus, diu usurpatis, intermixtis subinde lenissimis diacodiatis. 3. sex rebus non naturalibus ita directis, ut adversissimae sint caussis [813. 814] enarratis: maxime victu, vitaque, blandissimis semper continuatis; quo vegetabilis diaeta in-

primis facit. 4. Corrigendo specificam naturam caussae vel morbi singularis [813. α. β. γ].

817. Ubi semel accidit, sedatumque est (816), quibuslibet 6 mensibus per aliquot annos mittendus sanguis, aut etiam saepius, copiam tamen minuendo.

818. Si vero ob magnitudinem mali (815), stiptica male applicata, neglectamve veram medendi methodum (816), post sputum sanguinis oritur dispnoea, assiduo increscens; horror vagus, calor ruborque genarum; tussicula sicca; febricula hectica; sitis maior; debilitas; gravitatis in thorace sensus; signat, vulnus haemoptoës iam collectam circa labia sua, & sub crusta arefacti cruoris, materiem mutare in pus, collectionem abire in vomicam tectam, qua rupta, in ulcus pulmonum apertum.

819. 2do. Oritur itidem collectio haec puris, praeter caussas dictas (813. 814), a pleuritide, & peripneumonia quacunque, terminata in apostema (146. ad 150): cognoscitur iisdem signis (146. ad 150).

820. 3tio. Quin empyema (150) ortum potest rodere, eliquare, consumere pulmonem; ut fiat idem morbus, ac si proprio hic ulcere absumeretur (215. ad 218. 150. No. 4); cognosciturque signis ibidem positis.

821.

821. Unde liquet, quaenam signa sint cognoscendi ulceris pulmonalis, etiam tecti; quot diversae eius caussae, quam diversae species, ut & quam diversa phthisis?

822. Effectus vero ulceris pulmonalis iam facti, sed tecti, nomine vomicae, hi fere observandi: puris acrimonia, copia, putredo quotidie auctae, membranae hoc coërcentis dilatatio, corrosio, maceratio: vasorum sanguiferorum, bronchialiumque conversio in pus: totius pulmonis, vel alterutrius lobi consumtio purulenta: tussis fere perpetua sicca, vel sputa solo concussu tussiculoso abrasa promens: sanguinis in ulcus affluentis conversio in pus: vomicae propagatio in pulmone: vomicae huius perruptio in laryngis tubos: puris suffocans aliquando ecretio, vel quotidiana cum tussi, ingens, in aqua subsidens, coacta, dulcis, pinguis, foetida, alba, rubra, flava, livida, cineritia, strigmentosa, igni imposita carnem assam spirans foetidam: vomicae perruptio in cavum thoracis, unde respiratio difficillima, phaenomena empyematis (150. No. 4. 5). Tum respiratio pessima; consumtio omnis sanguinis, chylique in pus; nutritivi praeparatio sublata; solidorum consumtio fere integra; febris hectica cum pulsu parvo, languido, calore ad superiora acri, genis rubentibus, facie hippocratica; anxietas inexplicabilis circa vesperam plerumque; sitis magna; sudor nocturnus ingens; pustulae rubrae; pedum, manuumque inflatio a parte affecta; de-

bilitas summa; vox rauca; capillorum defluvium; pruritus toto corpore, cum pustulis aquosis; diarrhoea flava, foetida, purulenta, cadaverosa, frequens, tenesmodes, debilitans; sputi suppressio; mors. Unde regulae hae perspiciuntur:

823. Phthisis haereditaria omnium pessima, nec sananda, nisi cum praecautione hoemoptoës.
2. Phthisis ab haemoptoë per vim externam, sine vitio interno praeexistente, levissima est, ceteris paribus.
3. Phthisis (2), in qua subito rumpitur vomica, exspuitur pus album, coctum, aequale facile, respondens copia ulceri, sine siti, cum appetitu, digestione, secretione, excretione bona, difficulter quidem, tamen sanari potest.
4. Phthisis ab empyemate insanabilis.
5. Sputa gravia, solida, olentia, dulcia, cum signis ultimis [822], desperata.

824. Postquam vomica iam facta in pulmone, indicatio oritur medica, eam ilico maturare, rumpere: quod fit victu lacteo, vapore tepido, expectorantibus: ubi rupta, tum
1. Sanguinem liberare a diathesi phlogistica, post haemoptoën a caussa (813. α) fere semper residua, oportet.

2.

2. Ulcus quantocyus consolidare.
3. Huiusmodi in corpus ingerere, quae minimam requirunt vim, ut per pulmones fluere, ibique subigi queant; tamen nutrire apta, & inflammationis in ulceris ambitu, purisque inde refectioni inepta.

825. Primae indicationi satisfit ope medicaminum refrigerantium, nitratorum, emollientium, emulsorum tenuium ex amygdalis dulcibus, & seminibus frigidis confectorum, omni forma, magna copia, parvulo tamen haustu vice singula, diu tepideque sorbillandorum.

826. Alteri vero:

1. prohibendo medicamina calefacientia, sanguinem rarefacientia, ad pulmones determinantia; illius motum, copiam, acrimoniam augentia, quocunque specioso titulo, abstergendi, depurandi, consolidandi, remedii vulnerarii, balsamici, antipyici, antiseptici, commendata; tussim moventia, interna, externa; motum, equitationem.

2. conciliando quietem maximam ulceratae parti; quod fit pace mentis, corporisque: hinc decumbendo assiduo, abstinendo ab omni voluntario exercitio pulmonis, ut is quam minimis inspirationibus vexatus admittat ulceris sanationem.

827. Ad tertiam indicationem ptisanae, cremores, serum lactis, lac ebutyratum, hydro-

drogala, & victus e vegetabilibus praeparatus spectat.

828. Curatio vero huius morbi palliativa maxime spectat tussim, anxietates, alvi fluorem.

829. Quibus occurritur diaeta (827), opiatis caute adhibitis, liquidis calidis.

830. Ex his liquet, quae sit remediorum, methodorumque aestimatio, quas praxis vulgata commendat in phthisi pulmonali?

An & quando cortici peruviano sit locus? & cur obsit saepius?

Cur ver & autumnus tabidis funestus, & quonam mortis genere? Quid extispicia tunc doceant?

Unde curationis difficultas in sanando ulcere pulmonum?

Cur morbus hic in urbibus, & in quibus, & cuinam hominum generi, sexui, aetati sit insidiosior?

Quae prophylaxis in familiis gentilitiae phthisi obnoxiis?

Quando setaceum, fonticulus, rubefacientia assiduo adplicata ad brachia, sub usu lactis asinini, hydrogalactis, decocti cerealium, radicis salab, & aquis selteranis lacti commistis phthisi pulmonali medeantur? & a qua caussa oriundae?

Quid sit illud Hippocratis: sanguinem ex pul-

pulmonibus spuere, vel eundem spuere ex hepate?

Cur haemoptoë larga, subito orta, in non praedisposito, sine febre, aut ea mox desinente post sputum, raro in phthisin abeat, & saepius sanetur cum constantia; contrarium vero fiat in casu opposito?

PHTHISES ALIAE.

831. Ut ab ulcere pulmonis, ita hepatis, lienis, pancreatis, meseraei, renum, uteri, vesicae, &c. phthisis produci potest, cuius cognitio, praedictio, effectus, curatio, palliatio facile ex iisdem fontibus petitur ab eo, qui visceris cuiusque effectus naturales perspectos habet. *de dictis* [791. *ad* 831] *vide* Trnka *historia febris hecticae &c.*

MONITA ET PRAECEPTA.

832. Febre nondum determinata, ab usu remediorum heroicorum abstineto: utere methodo solum indirecta, generali, adversus symptomata generalia, eminentiora febris incognitae (595 ad 769).

Indicatione incerta, maneas in generalibus.

Nunquam aliquid magni facias, ex mera hypothesi, aut opinione.

833. Hac methodo plurimum fit boni. Magni momenti est, non nocere; neque admittere, ut adstantes aegro noceant, aut aeger sibi. Subinde solum licet hac negativa medicatione uti.

834. Neque febre primum *incipienti* & *levi* remedia *magna* opponas, & ipso morbo maiora.

835. Eadem symptomata morbi non omnino idem significant, si non sit eadem constitutio temporis.

836. Qui enim solam morborum externam faciem & eorundem apparentias spectabit, eosdem morbos quovis anno, & quavis anni parte sibi videbitur videre, & re ipsa differentes eidem methodo male subiiciet (46).

837. Atque idcirco cognitis aegri sexu, aetate, conditione, vitae genere, morbis praegressis, praesentisque febris decursu intellecto, nondum formes diagnosin, nisi & febrim stationariam & annuam consideraveris: haec tria completam dabunt notionem morbi (49).

838. Hinc tempora oportet semper sollicitissime expendere.

839. Neglectum hoc studium constitutionum stationariarum, annuarumque, earum transitus,

citus, successionis, commissionis, & corregentium morborum, plerarumque epidemiarum descriptiones mancas fecit.

840. Desideratur enim historia naturalis synchronistica constitutionum variarum, per plures consequenter annos, ex iisdem principiis & iuxta ductum naturae semper veridicae, in differentibus plagis observatarum.

841. Cautus sis in emeticis & purgantibus propinandis, iterandis, ne signa saburrae *fallacia* habeas pro *veris* (251).

842. Continuato usu emeticorum, purgantium sordes, mucus, inappetentia &c. saepe augentur ab humorum salivalium, oesophagei, gastrici, enterici, biliosi, aucta *secretione* ob stimulum, organis harum secretionum, excretionum, applicatum.

843. Si dubites de evacuatione instituenda, notandum, eam plerumque plus nocere praeter rem factam, quam omissam, ubi fuerat indicata.

844. Si tamen dubites de evacuatione instituenda, evacuationes fiant *exploratoriae*, per enemata, eccoprotica, exiguas phlebotomias &c. inde enim indicationum certitudo eruitur non raro.

845. Ne maneas totus in *unius* febris idea, ut complicationis sis immemor, aut transitus.

846. Sed esto perattentus & cautus in diversarum febrium differentes methodus requirentium commistione.

847. Vix non in omni febre (maligna excepta) aut prodest, aut saltem non nocet, curam a methodo plus minusve antiphlogistica auspicari.

848. Atque in omni phlogoseos concursu cum aliis vitiis quibuscunque, prima ratio habenda est inflammationis.

849. Medicus in assiduo popularium morborum studio versetur, ut & praesentes febres apte sanet, & imminentibus prophylaxin requisitam opponat.

850. Febres enim populares saepius ob pravam medendi methodum occidunt, quam ob deleteriam quamdam ipsarum naturam.

851. Non mireris hanc febrium hucusque explicatarum paucitatem, cum mille modis sibi iungi, succedere, intendi, itemque singulae mille formis ludere possint, ut idcirco infinitus propemodum febrium diversarum numerus videatur, quas tamen ferme omnes ad paucas essentiales, tanquam *elementares* revocabis (32).

852.

852. Videntur enim novae febres oriri saepius, ubi solum est notae cuiusdam febris forma nova, modificatio, complicatio, tendentia, successio, intensio, & lusus novus.

853. Febres autem intermediae ad has *elementares*, seu *cardinales* sunt reducendae.

854. Atque idcirco simulque ob dictas [851.] variationes innumeras, paucarum licet cardinalium febrium, medico opus in febribus curandis sagacissimo; summe industrio; summe attento; perseverante; nec imprudenter festinante; indicationibus solum certis remediis solum simplicissimis inhaerente; neque spe, neque metu, neque pervicacia, neque praefidentia, neque aliud agendo, neque novitatis studio in transversum acto.

FINIS.